SPECIAL

Humanistisch Opleidings Instituut
Postbus 13 AT Utrecht

MAART 1987

MAANDBLAD VAN DE HUMANISTISCH GEESTELIJKE VERZORGING BIJ DE KRIJGSMACHT

Thuis is echt ver weg

In dit nummer o.a.:

- Thuis is echt ver weg... • Leven, wonen en werken in Seedorf
- HMT Seedorf • Dienstplichtigen in Langemannshof
- Deutschland über alles? • Raadsman in Seedorf
- Nederlandse dienstplichtigen houden stand in Duitsland

EGO

MAANDBLAD VAN DE DIENST HUMANISTISCH GEESTELIJKE VERZORGING BIJ DE KRIJGSMACHT UITGAANDE VAN HET HUMANISTISCH VERBOND

Special, maart 1987
26e jaargang

Abonnementsprijs *f* 15,– per jaar, te storten op postbankrekening 480414 t.n.v. Hoofdraadsman Humanistisch Geestelijke Verzorging te Zeist.
Militairen ontvangen het blad op aanvraag zonder betaling.

Redaktie:
Jan den Boer, Wim Heij (voorzitter), Tineke Hundling, Wim Reinders, Hans Schonk, Frank Spoelstra.

Vaste medewerkers:
Klazien van Brandwijk-Wiltjer, Ellen Broshuis, Adriaan Bijl, Theo Carree, Arend van Dam, Gerard van Erkelens, Albert Greven, Karen Heij, Sietse van der Hoek, Pieter de Jager, Jan Kooijman, Willy Lohmann, Frits Maas, Len Munnik, Leo van Opzeeland, Tom Pauka, Rien Robijns, Karel Roskam, Paul Rutten, Klaas Soesbeek, Jan Stoof, Frans Wermer, Hans van Wissen.

Eindredaktie en vormgeving:
Frank Spoelstra

Druk:
Brouwer Offset b.v. Utrecht

Adres redaktie en administratie:
Bureau Hoofdraadsman, Coornherthuis, Oranje Nassaulaan 71, 3708 GC Zeist, tel. 03404-14436.

Inhoud

Waarom deze EGO-special	2
Thuis is echt ver weg...	3
Dienstplichtigen in Langemannshof	6
Leven, wonen en werken in Seedorf	8
Raadsman in Seedorf	25
HMT Seedorf	27
Deutschland über alles?	28
Nederlandse dienstplichtigen houden stand in Duitsland	33

Waarom deze EGO-special

Klagen over zijn lot past uitstekend in de baalkode van de Nederlandse dienstplichtige. Wanneer het geklaag evenwel jaren en jaren aanhoudt zou er toch wel eens een grond voor kunnen bestaan. Wij vermoeden dat deze, in ieder geval, bestaat met betrekking tot de voorlichting die de aanstaande Duitsland-gangers ontvangen en zeker wanneer deze, zoals telkenkere opnieuw blijkt, soms in het geheel niet plaatsvindt.
In het verleden hebben we in EGO meermalen getracht niet alleen dit probleem te signaleren, maar er, weliswaar bescheiden, ook iets aan te doen. Zo verschenen er regelmatig artikelen over het wel en wee van de dienstplichtigen in de BRD. In de tweede helft van 1985 hebben we zelfs maandelijks het leven, wonen en werken in Seedorf onder de aandacht gebracht van onze lezers. De reakties die wij, zowel uit Nederland als uit Duitsland, op deze artikelenserie ontvingen waren overwegend positief.

Van diverse kanten bereikte ons het verzoek deze artikelen, eventueel aangevuld met andere, te bundelen en te gebruiken als voorlichtingsbrochure voor met name de dienstplichtigen die in de Noord-Duitse laagvlakte terecht gaan komen.
Bij de realisatie van zo'n brochure stond ons, van meet af aan, een zo breed mogelijk opgezette informatie voor ogen. Wij meenden dat een goede basis voor zo'n opzet zou kunnen zijn samen te werken met de voorlichtingsdienst van het Ministerie van Defensie en de belangenverenigingen van dienstplichtigen. Helaas – en niet onbegrijpelijk, gelet op de verantwoordelijkheid – bleek de Voorlichtingsdienst niet geïnteresseerd om aan zo'n opzet medewerking te verlenen. Gelukkig was de reaktie van zowel de AVNM als de VVDM aanzienlijk positiever. Zij zegden alle medewerking toe.
Aldus ontstond, in een plezierige samenwerking, deze special over Seedorf, Hohne en Langemannshof: een selektie artikelen uit de laatste jaargangen van EGO aangevuld met een tweetal bijdragen van de beide belangenverenigingen van dienstplichtigen.

Wij beseffen terdege dat we ons met deze uitgave begeven op het randje van ons werkgebied. Het is immers primair een taak van de overheid zorg te dragen voor voldoende en juiste voorlichting. Wanneer echter deze voorlichting stelselmatig tekort schiet kun je twee dingen doen: het er bij laten zitten of er wat aan doen. Wij hebben gekozen voor het laatste. Deze EGO-special moet dan ook slechts worden opgevat als een poging van de kant van de humanistisch geestelijke verzorging iets te doen aan een jarenlang bestaand probleem.
Wanneer we daarin zouden slagen is onze opzet gelukt.

Redaktie

Thuis is echt ver weg...

„Na verloop van enkele maanden ga je er in berusten dat je in Seedorf zit"

„Wij kwamen eind september, in het donker, in Seedorf aan. Stapten de bus uit, moesten ons, naar rechts gericht, opstellen naast onze plunjebaal en kregen te horen: daar staat de 4-tonner, stap daar maar in. Zo werden we afgevoerd naar een bivak. Van de legerplaats hadden we nauwelijks een glimp op kunnen vangen. Onze plaatsing Seedorf begon met een week bivak." Aldus verliep de aankomst van dpl.sgt. Richard Huisman (42e Painfbat). Met hem had raadsman Wim Heij een gesprek, waar als een rode draad door heen loopt: hoe beleeft een dienstplichtig militair de eerste twee maanden van zijn verblijf in Seedorf.

Je bent in maart '86 opgekomen in Ermelo en hebt daar ook je opleiding gehad. Op welk moment tijdens je opleiding hoorde je dat je in Seedorf geplaatst zou worden?
Na ongeveer twee maanden, toen de algemene kaderopleiding was afgerond en de specifieke kaderopleiding zou gaan beginnen. Toen werd bekend dat ieder van ons die de opleiding zou halen naar Seedorf zou gaan. Er moesten negen dienstplichtige onderofficieren van de opleiding komen, die alle negen voor Seedorf bestemd waren.

„Wij kwamen hier en hadden geen notie van wat ons te wachten stond..."

Hoe vond je dat?
Eerlijk gezegd, niet zo prettig. Ik had liever een plaatsing gehad dichter bij huis, met de mogelijkheid dat je dagelijks heen en weer zou kunnen gaan reizen of minstens ieder weekend thuis zou kunnen zijn.

Is het feit dat je voorbestemd was voor Seedorf van invloed geweest op je doen en laten tijdens je verdere opleiding?
In zekere mate. In het begin, nadat het bekend was geworden, liep de interese wat terug. Of ik het zou halen of niet, kon me even minder schelen. Maar gaandeweg de opleiding zakte dat gevoel weg. Dan ga je denken: Ik heb er nu al zoveel voor gedaan; nu stoppen betekent dat alle moeite voor niets is geweest; nu ik zover ben wil ik de opleiding halen ook. Niet omdat je naar Seedorf gaat, maar omdat je waar je aan begonnen bent wilt afmaken.

Slechte voorlichting

Ik veronderstel dat je tijdens de kaderopleiding uitstekend bent voorgelicht over de Duitsland-situatie?
Dat zou je verwachten, maar wij hebben iedere voorlichting moeten ontberen. Wel was er, toevallig, een sgt-instrukteur op de SROKI, die hier in Seedorf

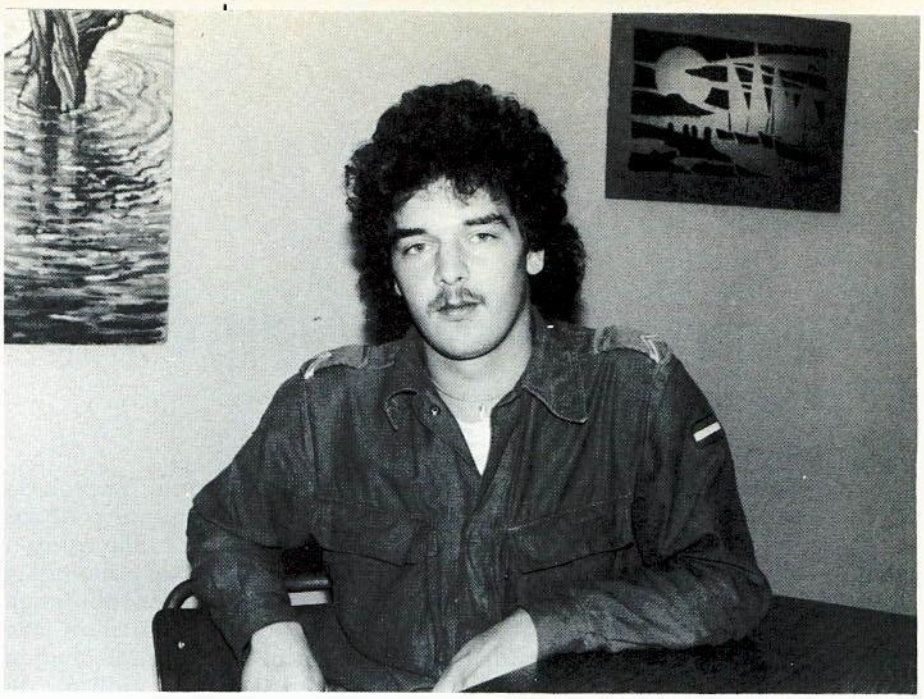

Richard Huisman

had gezeten. Die heeft ons eens verteld wat hij zoal had meegemaakt, meer verhalen over zijn aktiviteiten buiten de diensturen. Ik had totaal geen benul van wat mij hier te wachten zou staan.

Het was dus niet zo dat de kommandant en/of de CSM van de kompagnie uit Seedorf, waarbij jullie zouden worden ingedeeld, jullie in Ermelo kwam voorlichten?
Dat was wel de bedoeling, maar de CC was op dat moment op vakantie waardoor het niet door kon gaan. Wij liepen zodoende de informatie-bijeenkomst mis, zelfs geen boekje of foldertje hebben we gezien. Het enige dat we te horen kregen waren de verhalen van die ene sergeant.

Wat wist je wel toen je hier aan kwam?
Het enige wat ik wist was dat je lange perioden aaneengesloten hier zou moeten zitten alvorens je met verlof kon gaan. Daar hield het zo ongeveer mee op.

Vonden jullie dat niet een beetje merkwaardig?
Ach, je moet zoveel doen tijdens zo'n opleiding, je krijgt bergen informatie, enz. Op den duur neem je de dingen zoals ze komen en voor de rest denk je er niet zoveel over na.

Dat in Ermelo niemand – over het achterwege blijven van goede informatie – aan de bel heeft getrokken, begrijp ik nog wel. Maar toen jullie met z'n negenen hier arriveerden vonden jullie toen nog niet dat jullie toch wel heel knullig waren voorbereid op deze nieuwe situatie?
Ja, achteraf, vonden wij ook wel dat de voorlichting veel beter had gekund. Wij kwamen hier en wij hadden geen notie van wat ons te wachten stond, wat wij moesten gaan doen, wat onze plaats was en wat er van ons verwacht werd.

„In het weekend heb je wel vrij, maar je blijft toch tussen militairen zitten."

Goed balen

Beschrijf de aankomst eens.
Wij kwamen eind september, in het donker, in Seedorf aan. Stapten de bus uit, moesten ons, naar rechts gericht, opstellen naast onze plunjebaal en kregen te horen: daar staat de 4-tonner, stap daar maar in. Zo werden we afgevoerd naar een bivak. Van de legerplaats hadden we nauwelijks een glimp op kunnen vangen. Onze plaatsing begon met een week bivak. Daar kwam nog bij dat ons in Ermelo verteld was dat we na twee weken Seedorf met verlof zouden gaan. In verband echter met het binnenstromen van de dienstplichtige soldaten werd dat verlof drie weken opgeschoven.

Je kwam hier slecht voorgelicht aan, moest gelijk een week op bivak en hoorde vervolgens dat je niet na twee, maar pas na vijf weken met verlof kon gaan. Dat zal wel een dikke baal geweest zijn?
Het was goed shit ja. Dat vond ik niet alleen, dat vonden we allemaal. Niemand had er op gerekend, kwa kleren niet, kwa geld niet, enz. Thuis wisten ze van niets , dus snel brieven schrijven.

Ik zou me voor kunnen stellen dat mensen, op zo'n moment, in een hoekje een potje gaan zitten janken.
Je voelt je op zo'n moment volstrekt overgeleverd aan anderen. Je weet niet wat er gebeurt of gaat gebeuren en je hoopt maar één ding; dat de dagen zo snel mogelijk voorbij zullen gaan ... en dat je met verlof kunt gaan. De eerste dagen voelde ik me echt rottig en zeker toen ik hoorde dat we wel vijf weken hier moesten zitten.

Hoe kwam je in Seedorf terug na dat eerste verlof?
Anders. Je wist nu wat er ongeveer ging gebeuren, met welke soldaten je moest gaan werken, je had al sergeant mogen spelen, de omgeving was wat vertrouwder geworden. Kortom het onbekende was er een beetje van af. Dat scheelde wel behoorlijk. Een aantal dingen waren onveranderd gebleven. Het is ver van huis en vooral je verblijft langdurig van huis. Je kunt hier er niet even tus-

Eén van de manschappen-eetzalen

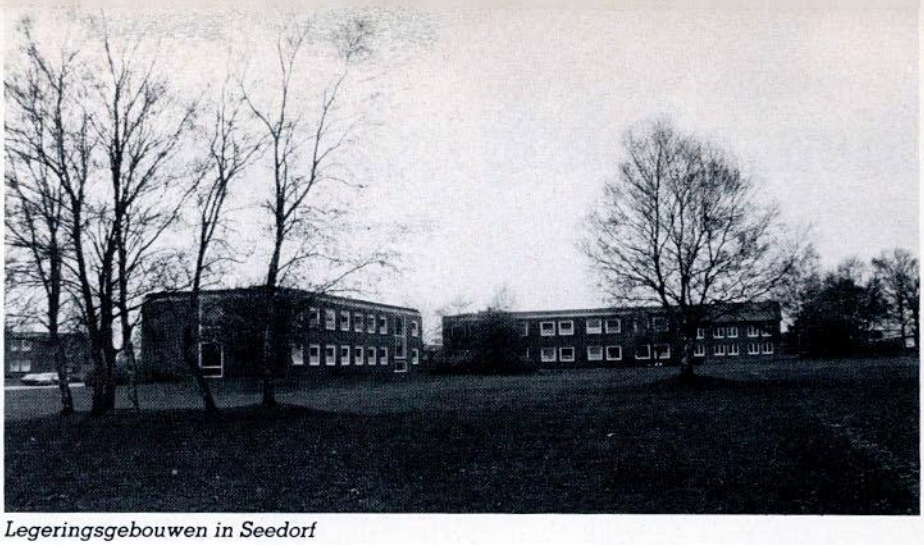

Legeringsgebouwen in Seedorf

senuit. In het weekend heb je wel vrij, maar je blijft toch tussen militairen zitten.
Het gevoel echt vrij te zijn krijg je hier nooit. Ik denk dat dat ook het grootste nadeel is van een plaatsing in Seedorf.

Nooit écht vrij

In je vrije tijd ben je nog niet vrij?
Wanneer je naar een diskotheek gaat, ga je er met militairen heen en je ontmoet er militairen. Je wordt, ook in je vrije tijd, gekonfronteerd met het feit dat je in de krijgsmacht zit. Je krijgt het gevoel dat je er eigenlijk nooit aan kunt ontsnappen. Je kunt er nooit even echt los van komen. Dat gevoel krijg je pas wanneer je met verlof bent. Dan probeer je tot jezelf te komen, de accu weer wat op te laden, zodat je aan de volgende ruk kunt gaan beginnen.

„Het is hier geen drie, vier weken vakantie gevolgd door een lang verblijf in Nederland."

De verlofperioden ervaar je als eilandjes in een oceaan van dienst doen?
Ja, zo ligt het. Daar komt nog bij dat je in de verlofperioden moet verwerken wat je allemaal hebt meegemaakt. Pas wanneer je echt vrij bent, begin je na te denken, begin je de dingen te overdenken. Wanneer je er goed en wel mee klaar bent, moet je weer opnieuw beginnen.

Je bent een Groninger. Is Ermelo voor een noorderling niet verder weg dan Seedorf?
In Ermelo kwam je in ieder geval ieder weekend nog thuis, kon je iedere week even ontladen en opladen. Hier duurt het gewoon veel langer. Het zit hem niet zozeer in de afstand als wel in de mogelijkheden naar huis te kunnen gaan. Wanneer je hier ieder weekend naar huis toe zou kunnen gaan dan zou de zaak er al heel anders door worden. Wat je ook mist is het kontakt met je vrienden. Je komt nu zo weinig thuis dat je het plezier met je vrienden, wat zich vooral in de weekenden afspeelt, toch ook heel erg gaat missen.

Het heel erg op elkaar aangewezen zijn kan toch ook iets van lotsverbondenheid, saamhorigheid en kameraadschap opleveren. Heb je daar ook al iets van gemerkt?
De sfeer in onze groep is door de plaatsing in Seedorf niet echt veranderd. Wij gingen altijd al plezierig met elkaar om, trokken veel met elkaar op en dat is hier nog steeds zo. Het verschil met de opleidingstijd is dat je nu langer aaneengesloten met elkaar optrekt.

Terug van verlof

Beschrijf zo'n periode, tussen twee verloven, eens.
Wanneer je van verlof terugkeert heb je een paar dagen nodig om weer te acclimatiseren. Daarna volgt een periode dat je je vrij redelijk voelt. Duurt zo'n periode knap lang, dan sluipt er – bij mij tenminste – toch iets binnen van humeurigheid. Je gaat er wat minder enthousiast tegenaan. Dat wordt erger naarmate de periode langer duurt, totdat het verlof in zicht komt. Dan neemt de animo weer toe.

Vertel eens iets meer over de eerste paar dagen na terugkeer van verlof.
Iedereen worstelt dan met de motivatie en heeft weinig zin om de dingen te doen, maar dat neemt betrekkelijk snel weer af.

Het verlenen van medewerking door soldaten verschilt nogal gedurende zo'n periode?
Halverwege zo'n lange periode raak je hier nauwelijks uit je doen wanneer je straf krijgt.
Zit een soldaat dan achter de wacht, dan krijgt hij gratis eten, kan weliswaar niet stappen, maar het scheelt ook in de poen. Op die manier kweekt hij enige reserve voor de laatse week van zo'n periode. Breekt zo'n laatste week aan, dan ligt dat totaal anders. Dan is iedereen bereid hartstikke goed mee te werken.

Die laatste paar dagen voor het verlof, worden de meesten dan onrustig?
Dat klopt. Het verlangen naar huis gaat steeds sterkere vormen aannemen. Wanneer je eindelijk de poort uitrijdt voel je je blij en opgelucht. Weer een maand dichter bij het einde.

Klein wereldje

Hoe breng je je vrije tijd door?
Een behoorlijk deel van mijn vrije tijd zit ik in het HMT. Ik eet er regelmatig, bijart er wat, eens wat flipperen. Een enkele keer ga ik naar de film en zo af en toe bezoek ik een diskotheek (klinkt bijna verontschuldigend; W.H.). Je moet toch wat? Lekker onderuitgezakt naar de TV gaan zitten kijken doe ik hier niet. Je hebt hier namelijk geen Nederlandse TV. Bovendien ontbreekt het sfeertje van thuis. Ik heb, vooral 's avonds en in het weekend, vaak het gevoel dat thuis echt ver weg is. Wanneer je zo aangewezen bent op dat kleine wereldje hier, een wereldje waar je het mee moet doen, dan krijg je vanzelf een sterke drang om aan thuis te denken ... Maar thuis is ver weg. De afstand ten opzichte van huis druk je ook niet meer uit in kilometers, maar in dagen. Nu is thuis voor mij nog een week weg ...

Na een paar maanden ontstaat er toch iets van berusting?
De eerste tijd is er iets van innerlijk verzet. Zo van: dit wil ik eigenlijk liever niet, het duurt lang, ik wil mezelf zijn, enz. Na verloop van enkele maanden ga je er in berusten, dat je in Seedorf zit: het is niet anders je moet er maar mee leren om te gaan. Wanneer je opstandig blijft duren de dagen alleen nog maar langer en dat besef mist zijn uitwerking niet. Want dat is nu juist iets wat je niet wilt.

„De afstand van huis druk je niet meer uit in kilometers, maar in dagen."

Heb je nog behoefte aan een laatste opmerking?
Mensen die naar Seedorf komen moeten zich wel realiseren waar ze aan beginnen. Het is hier geen drie/vier weken vakantie gevolgd door een lang verlof in Nederland. Drie/vier weken aaneengesloten werken en dan eindelijk even naar huis dekt veel meer de werkelijkheid zoals die door dienstplichtigen wordt beleefd. Goede voorlichting is natuurlijk nodig, dat moet gewoon gebeuren. Maar dan nog weet je niet precies hoe jij het allemaal zult ervaren. Mensen zijn nu eenmaal verschillend.

Wim Heij

Dienstplichtig in Langemannshof

„Negen van de tien hebben het hier naar hun zin"

„Ik heb zelfs tot tweemaal toe een rekest geschreven om naar Duitsland te mogen", aldus Thijs Volkerts in een gesprek van raadsman Jan Nauts met hem en zijn twee kollega's van de 41e Paluabt, Peter Buys en Marcel Wiggers.
Marcel, Thijs en Peter zijn gelegerd in Langemannshof, een betrekkelijk kleine kazerne tussen het wat bekendere Hohne en het veel grotere Seedorf, op de kaart terug te vinden in de omgeving van het dorpje Wietzendorf. Onderwerp van het gesprek is de plaatsing in Duitsland, hoe je er terecht komt en waar de voor- en nadelen liggen.

Hoe is eigenlijk de gang van zaken bij plaatsing in Duitsland?
Peter: Al bij de keuring wordt gevraagd of je bezwaar hebt tegen plaatsing in Duitsland. Daarmee wordt volgens mij weinig rekening gehouden. Ik zei dat ik wel bezwaar had, dat wordt genoteerd en daar hoor je dan niets meer van. Zo'n twee jaar later nadat ik mijn school heb afgemaakt moet ik in Amersfoort opkomen en daar wordt aan een tafel opnieuw die vraag gesteld: Bezwaar om naar Duitsland te gaan? Ja. Antwoordt de man achter de tafel: „Geen bezwaar dus". Ik zeg: „Ik heb wel bezwaar", maar wordt op dat moment al weer verder geduwd.
Thijs: Ik heb me voor Libanon, het korps mariniers en Duitsland opgegeven. Ik was toen 17 en net van de HAVO af en ik wilde eigenlijk alleen van huis weg. Uiteindelijk werd ik geplaatst bij een onderdeel dat in Nederland lag. Nadat ik twee rekesten had geschreven werd ik in Duitsland geplaatst.
Marcel: Bij de keuring dien je wel of geen bezwaar in, daarna krijg je je funktie-tewerkstelling en dan kom je bij een bepaald onderdeel dat wel of niet naar Duitsland gaat. De jongens die uit de Randstad komen zijn dan vaak veel minder plaats- en familiegebonden dan

„... de dingen worden mooi voorgesteld, ... maar de keerzijde word je niet verteld."

anderen. Zo heb ik mijn bezwaar op een gegeven moment ten gunste van anderen opgegeven.
Peter: Ik denk dat die eerste opgave ergens in een la bij Defensie terecht komt en dat je invloed op de plaatsing erg klein is.

Als je plaatsing in Duitsland een feit is, op wat voor manier word je dan voorgelicht?
Marcel: Er wordt voorlichting over Langemannshof gegeven aan de jongens die daar ook werkelijk geplaatst worden. Dat doet een opper die wel zelf in Duitsland woont, maar dan van alle gemakken voorzien is. Iets wat voor een kanonnier speelt is toch zijn vriendenkring, zijn vriendin en dat hij weinig de poort uit kan. Zo'n opper merkt daar niet veel van, hij kan wel openstaan voor problemen, maar om vijf uur gaat hij naar huis.
Peter: Er wordt toch een scheve voorstelling van zaken gegeven, de dingen worden mooi voorgesteld, bijv. dat er een midgetgolfbaan is waar je altijd gebruik van kunt maken, dat er een fantastische KMT is waar van alles aanwezig is en dat er diverse heel goede uitgaansmogelijkheden zijn. Die zaken zijn wel waar, maar de keerzijde wordt je niet verteld. Zo moet je wel over een auto beschikken om echt van de uitgaansmogelijkheden gebruik te maken vanwege de afstanden. Zo wordt je niet verteld dat het KMT soms gesloten is.
Marcel: Het biertje kost dan wel 35 cent, maar dat wordt geschonken in een ongezellige gelegenheid waar ik niet graag ga zitten. Dat zijn kleine dingen die toch verkeerd worden voorgesteld.
Thijs: Ik zit wèl graag in de Cadi, vanwege de prijzen, maar ook omdat er veel vrienden van het tankbataljon komen. Ik zit er soms de hele zondag.
Peter: Daarnaast is er nog het militaire gebeuren, er wordt je veel aktiviteit, veel oefenen en zo voorgesteld. Niet dat ik daar zo om sta te springen, maar als ik er toch ben, laat me dan ook wat doen, je bent chauffeur op zo'n ding en dan wil je ook rijden. Laat ik nou zeggen dat ik misschien 25 km gereden heb in bijna 4 maanden tijd. Verder niets dan een beetje onderhoud, maar dat gaat je ook de strot uithangen. Dat is eigenlijk ook verkeerde voorlichting.

„... je hebt hier eigenlijk helemaal geen privacy."

Thijs is het hier niet helemaal mee eens en daarom schieten we nog voor ik de vraag kan stellen door naar een volgende fase van het gesprek. Het eten van plates wordt aan de orde gesteld, het belang van het Stekkie (een bij het KMT horend maar daarvan afgezonderd bartje, waarin je alleen in burgerkleding mag komen) en dat de akkommodatie goed is. In elk geval zijn we het er samen over eens dat de voorzieningen door het lange van huis weg zijn van groot belang zijn. Maar ook andere zaken worden aangesproken.

Peter: Gedurende de tijd dat je hier bent heb je eigenlijk helemaal geen privacy, want je slaapt met meerdere mensen op een kamer, je gaat met z'n allen overal naar toe en je staat met z'n drieën onder de douche. Als je ergens alleen wilt zijn, dan kan dat niet. Omdat je dag in dag uit met de grote groep omgaat heb je eigenlijk het recht om je af en toe terug te trekken , maar dat gaat alleen

als je kamergenoten dat begrijpen.
Thijs: Je hebt hier wel dat je, als het nodig is, eens rustig met een ander kunt praten. In Nederland zijn 's avonds veel jongens naar huis, daar zit je met het verschijnsel van achterblijvers, terwijl je hier toch ruim de mogelijkheid hebt om met elkaar om te gaan.
Peter: De kollegialiteit is inderdaad groot, maar op het moment dat je die niet wenst is hij er toch.

Zijn er nog meer aspekten van de situatie in Duitsland die in het bijzonder genoemd moeten worden?
Marcel: Wat mij hier is opgevallen door gesprekken met Duitse en Amerikaanse militairen is, hoe goed je het eigenlijk hebt als Nederlandse soldaat m.b.t. dingen als kamers, verlof, 's avonds vrij e.d.
Peter: De voordelen van belastingvrije drank, sigaretten en zo. Dat kun je wel goedkoop krijgen, maar het nadeel is

„Van invloed is ook dat je zo dicht bij de Oostduitse grens zit."

dat je aan de grens wordt uitgekamd en je maar zeer beperkt mag meenemen. Dat vind ik voor dienstplichtigen eigenlijk niet nodig. Beroeps kunnen, doordat ze hier wonen, daar wèl van profiteren.
Marcel: Van invloed is ook dat je zo dicht bij de Oostduitse grens zit. Als ik daar een dagje naar toe ga of ik zie een auto van de Sovjet-missie, dan krijg ik toch het gevoel van ze kunnen morgen binnen zijn. Niet dat ik die gedachte toejuich, maar het spreekt de jongens meer aan dat je hier 60 km van de grens

Monument voormalig concentratiekamp Bergen-Belsen

Gezicht op een deel van Langemannshof

zit en dat je de Russen in je tank erdoorheen hoort praten.
Peter: Maar dat wordt ook erg gestimuleerd van bovenaf, ze gaan niet voor niets met iedere groep en in ieder ouder-weekend naar de Inner-Deutsche Grenze.
Marcel: Ondanks dat het vriend-vijand idee wel erg zwart-wit wordt afgeschilderd op de kazerne, vind ik toch dat die visuele scheiding tussen twee gebieden een bepaalde indruk achterlaat, afgezien ervan of je dat vijand-idee zo serieus neemt.
Peter: Daar ben ik het mee eens, zo'n reis naar de Inner-Deutsche Grenze is veel belangrijker dan tien lessen Warschau-Pakt.
Thijs: Ik vind het wel een goede zaak dat we naar de grens gaan. Ik ben ook naar Bergen-Belsen (voormalig concentratiekamp; J.N.) geweest voor de dodenherdenking op 4 mei, weliswaar in uniform maar omdat ik hier zit wil ik dat ook meemaken.

Marcel en Peter bekijken dit anders. Zij vonden de dodenherdenking toch minder geslaagd door de militaire aanpak en het uniform. Wel zijn ze het erover dat het belangrijk is met Bergen-Belsen gekonfronteerd te worden. In elk geval voegt de nabijheid van zowel de grens als ook Bergen-Belsen duidelijk iets om over na te denken aan de Duitslandsituatie toe.

Toen we er in jullie groep over spraken, kwam naar voren dat je na het eerste verlof positiever over je plaatsing in Duitsland gaat denken. Welke ontwikkelingen doen zich door de plaatsing eigenlijk voor?
Marcel: Ja, eigenlijk willen de meesten niet naar Duitsland. Toch vinden vrijwel allen het na een aantal weken leuk hier. Ook bij mezelf ging dat zo, dat vertel ik dan ook aan nieuwe jongens. Waar dat precies aan ligt weet ik echter niet.
Peter: Dat komt toch weer door de kollegialiteit. Je zit als verschillende individuen met elkaar opgescheept, je gaat veel met elkaar om en omdat dat dan meestal goed gaat ontstaat er toch iets van saamhorigheid.
Thijs: Je hebt het gevoel in hetzelfde schuitje te zitten, we maken er wat van. Je zit een hele tijd binnen en je moet met elkaar optrekken, bovendien heb je vaak dezelfde problemen. Zo krijg je kontakt op heel andere vlakken.

In ditzelfde verband raken we aan de praat over de vervreemding van thuis die door Marcel en Peter sterk wordt beleefd, door Thijs minder omdat hij al voor zijn diensttijd veel van huis weg was. Door het verminderde kontakt en doordat je in het verlof dan meer met enkele mensen, bijv. je vriendin omgaat ontstaat er duidelijk afstand van vrienden en kennissen. Een ervaring die moeilijk valt te waarderen, maar die wel tot gevolg heeft dat je echte vrienden over blijven.

Hoe klinkt het als je een balans moet maken?
Marcel: Ik zou niet goed kunnen vertellen waarom ik het naar mijn zin heb hier. Als jongens in Nederland mogen kiezen, dan zeg ik 9 van de 10 hebben het hier naar hun zin. Ik kan dan wel de voor- en nadelen opnoemen maar wat doorslaggevend is weet ik niet.

„Je hebt het gevoel in hetzelfde schuitje te zitten, we maken er wat van."

Peter: Als iemand het mij zou vragen zou ik toch adviseren het niet te doen, omdat je teveel van je vrienden vervreemd, dat je altijd in de buurt van de kazerne bent en altijd met militairen gekonfronteerd wordt. Van de andere kant twijfel ik ook, ik heb het zelf ook wel naar mijn zin. Als je in Nederland ver van huis geplaatst wordt heb je weinig aan je week-end. In Duitsland zit je dan beter als je het niet erg vindt om niet ieder weekend thuis te zijn. Dan kun je het wel doen.
Thijs: Bij mij valt het oordeel positief uit, ondanks alle baaldagen kun je er best iets van maken. In vergelijking met Nederland voel je je hier goed door de goede vriendschappen en het grote onderlinge kontakt.

Peter's aarzeling tot slot: „Toch weet ik niet wat ik ermee aan moet", dreigt het gesprek over voor en tegen opnieuw aan te wakkeren, maar mij lijkt het een aardig besluit.

Jan Nauts

Leven, wonen en werken in Seedorf

„Ze moeten de Wittenberg vierkant oppakken en in Seedorf neerzetten"

Begin 1985 werd in Seedorf adjudant E. J. (Ed) Engberink de gouden medaille voor 36 jaar langdurige, trouwe en eerlijke militaire dienst uitgereikt. Met het einde van zijn militaire loopbaan in zicht sprak EGO-redakteur Wim Heij met deze beroepsmilitair, een Seedorf-ganger van het eerste uur, die nu al voor de derde keer een lange periode in Seedorf verblijft.

Adjudant Engberink is in velerlei opzicht een zwerver. Hij kwam via Technische Troepen en de Genie bij de Intendance terecht. Wilde naar Indië, maar belandde in Korea (twee keer). Vanaf 1961 pendelt hij tussen Nederland en Duitsland. Volgend jaar gaat hij met pensioen. Bijtekenen zal hij niet. Zijn plan is... 'zigeuner' worden.

Hoe kwam u bij de krijgsmacht?
Als jongen van 16 jaar wilde ik met alle geweld naar Nederlands-Indië, want mijn zuster woonde daar. Ik heb me toen opgegeven voor de mariniers. Ik werd goedgekeurd voor alles, maar ze wilden me hebben als tamboer-pijper. Muziek lag me echter in het geheel niet, dus dat heb ik geweigerd. Toen heb ik me, met mijn 17e jaar, opgegeven voor het KNIL (Kon. Ned. Indisch Leger). Te jong. Ik moest wachten tot ik 18 jaar werd. Doch helaas, eind juni 1949 vlak voor mijn verjaardag, werd het KNIL in Nederland opgedoekt. Ging dus ook niet door. In april 1951 werd ik opgeroepen als dienstplichtige. Via mijn dienstplicht ben ik naar Korea gegaan.

Op welke gronden koos u voor Korea?
Dat kan ik me nog goed herinneren. Tijdens de lessen krijgstucht zat ik altijd te slapen, zoals iedereen. Opeens vroeg de CC, tijdens een van die lessen, om vrijwilligers voor Korea. Ik stak ogenblikkelijk de vinger op en zei: daar wil naar toe. Ik wist niet waar het lag, ik wist niet dat er oorlog was. Zo ben ik naar Korea gegaan, twee keer zelfs, in totaal 2½ jaar. Terug uit Korea ben ik in opleiding gegaan, de kant van de genie. Jarenlang bij een geniebataljon gezeten, in hoofdzaak het 41e, dat nu in Seedorf zit.

Maar toen ergens anders...
In Wezep en Nunspeet. In 1971 ben ik overgegaan naar de intendance, als beheerder. Werk dat ik nog steeds doe. Ik ben voor het eerst naar Duitsland gekomen met het 41e Geniebataljon, dat

Adjudant Ed Engberink

was eind 1961. Het geniebataljon heeft destijds een tijd gekend van drie maanden Nederland enz. in afwisseling met het 11e Geniebataljon. In april 1963 ben ik als een van de eersten in Seedorf gekomen om het kamp over te nemen van de Duitsers. In juni/juli van dat jaar is de hele klub overgekomen. Tot '67 heb ik toen hier gezeten.

Hoe was dat in die beginperiode?
Laat ik een paar voorbeelden geven. Zaken als burgerlijke stand waren toen,

„Ik ben anders groot gebracht in het leger. Ik heb nog steeds de instelling van 24 uur in dienst."

in tegenstelling tot nu, niet of slecht geregeld.
Ik heb er ongeveer 1½ maand over gedaan om onze, in Duitsland geboren, kleine op papier kwijt te raken. Uiteindelijk hebben twee officieren de kleine ingeschreven in het oorlogsboek, want ik had geen papieren of niets en kreeg moeilijkheden.
In die eerste periode hebben we ook nog een kleine verloren, ook dat was allemaal nog niet zo goed geregeld. Het was de eerste keer dat zoiets gebeurde in Seedorf, dat moest allemaal uitgezocht worden. Maar ook dat kwam tenslotte tot een oplossing.

U zit hier toch niet vanaf 1963?
Nee ik ben in '67 teruggegaan naar Nederland, in '71 weer naar Seedorf tot '76. Toen weer terug naar Nederland, naar Bussum, en in '78 weer terug naar hier. Tot einde diensttijd (1-9-'86) blijf ik nu wel in Seedorf.

De Duitsland situatie is toch heel apart te noemen. Men zit hier, in de Duitse laagvlakte, in militaire termen vertaald, op schootsafstand van de Russen. Raakt u dat?
Nee, nu niet meer. Vroeger wel, vooral als ik denk aan de tijd van Fallingbostel. Toen waren de spanningen ook groter. In die tijd stond alles beladen op de voertuigen; de munitie stond net buiten Urpe in een dump, goed bewaakt, lichten er omheen. We hadden ook alles ingepakt staan op de voertuigen. Je had alleen het hoognodige op je kamertje. Dat is allemaal niet meer zo. Jan Soldaat heeft nu zo veel rotzooi bij zich en op zijn kamer. Terecht hoor, want hij moet hier wonen, hè. Wij waren hier toen steeds voor een periode van drie maanden, dan vertrok je weer voor drie maanden naar Nederland. Dat gevoel van de voortdurende dreiging heb ik persoonlijk niet meer en volgens mij velen niet.

Een ander kenmerk is de geïsoleerde ligging van Nederland. Familiekontakten worden een stuk moeilijker. Hoe gaat u daarmee om?
Dat is ook zo. Wij gaan in verhouding nog vrij regelmatig naar Nederland, maar er zijn er ook die gaan één, hooguit twee keer per jaar. Wanneer dat, gedurende vele jaren achtereen, het patroon is dan ga je op den duur wel vervreemden. Wij gaan zo eens per maand naar Nederland, onze kinderen en kleinkinderen opzoeken. Voor mij persoonlijk heb ik nog steeds goed en voldoende kontakt met Nederland.

Er is hier een kazerne en een Nederlandse gemeenschap, twee eilandjes in 'den vreemde', met voor een belangrijk deel dezelfde mensen. Het risico is aanwezig dat werk- en woonsituatie in elkaar gaan overlopen.
Dat is zeker zo. Nu ik bij het Kazco zit is dat heel anders komen te liggen. Zit je hier echter bij het parate gedeelte, dan voel je dat veel sterker. Wanneer er ook iets was, of met de soldaten, of alleen het kader, of met z'n allen, dan was je moreel verplicht aanwezig te zijn. Die eis ging zelfs zó ver, dat ook de echtgenotes aanwezig waren om het geheel een bepaalde charme te geven. Gemengd is nu eenmaal anders dan wanneer je met alleen maar kerels onder elkaar zit. Dat werd dan wel van je verwacht. Dat kon op zaterdag zijn, maar

ook op zondag of 's avonds, dat maakt niet uit.
Nu bij het Kazco heb ik daar geen last meer van, dat gaat anders, het loopt veel meer langs elkaar heen, men werkt ook veel meer verspreid. Zit je bij een parate eenheid, tja, dan moet je ook 's avonds en met het weekend soms aanwezig zijn.
De laatste paar jaar krijg je van die jonge jongens binnen, jonge onderofficieren en ik heb het idee ook bij de jonge officieren, die hebben een andere instelling. Die zeggen rustig mijn vrije weekend is mijn vrije weekend. Ik kan dat niet. Ik ben anders grootgebracht in het leger. Ik heb nog steeds de instelling van 24 uur in dienst. En als er gevraagd wordt om te komen, want er is een happening, dan ga ik er heen.

Wellicht speelt de meer geëmancipeerde opstelling van de vrouw van de beroepsmilitair daar ook een rol in. De opstelling van 'het is jouw baan en niet de mijne'?
Kan zijn. Ik kan daar moeilijk antwoord op geven, want mijn vrouw heeft altijd interesse gehad in mijn werk, en nog. Wanneer ik 's avonds thuis kom, vraagt ze altijd wat ik die dag gedaan heb.

„Ik zou ook niet meer in Nederland willen dienen, het is allemaal zo afstandelijk ten opzichte van de jongens."

Wat mij wel is opgevallen, ook hier in Duitsland, dat wanneer je een vrouw van een beroepsmilitair vraagt wat haar man doet, dat ze dat soms niet weet. Waar zit hij dan bij? Dat weet ik niet. Wat heeft hij voor rang? Ja, dat moet je mij niet vragen, want dat weet ik ook niet. Vroeger kwam je zoiets bijna niet tegen.

U woont in de Siedlung in Zeven, allemaal Nederlanders op een kluitje. Levert dat geen druk op voor de enkeling?
Nee. Nu moet ik wel even terug in de tijd, naar '63. We woonden in de enige Nederlandse wijk die er toen was. Daar was het gezellig onder elkaar. Iedereen kende iedereen, iedereen praatte er ook met iedereen. Hetzelfde beeld trof je ook in de legerplaats aan. We stonden allemaal voor elkaar open en we hielpen elkaar waar we maar konden. De tweede keer dat we hier kwamen was dat al een stuk minder, maar het ging nog.
Maar nu, onze derde periode, kun je rustig zeggen dat men langs elkaar heen leeft. Wanneer ik nu kijk, bij mij in de straat, ik woon in een hoekhuis, mijn buurman die ken ik, maar daar houdt het echt mee op. Men praat haast niet meer met elkaar. Het is wel goedendag en hallo, maar dat is alles. Vroeger onderweg als we naar Nederland gingen en we kwamen een Nederlander tegen, dan stopten we, vroegen hoe het weer was en omgekeerd, zijn er nog bijzonderheden. Tegenwoordig is het ieder voor zich, ieder gaat z'n eigen gang.

U heeft het wonen in de Siedlung nooit als benauwend ervaren?
Nee, wanneer je dat zo ervaart is dat je eigen schuld. Je hebt erbuiten allerlei verenigingen. Ik zit bij TUS, een grote Duitse sportvereniging, waar je alle takken van sport kunt beoefenen. Het is algemeen, waar zowel mannen, vrouwen als kinderen terecht kunnen. Wij kegelen er.

U hebt ook kontakten met de Duitse samenleving?
Ja, ik ben een aantal jaren inkoper geweest voor de auto-hobby-klub hier in Seedorf. Dan heb je met zakenlui te doen en krijg je haast vanzelf kontakten. Via de sport, het kegelen, heb ik ook veel kontakt met Duitsers gekregen. Wij zijn zeker niet alleen op Nederlanders georiënteerd.

Heeft u daar bewust voor gekozen?
Nee. Dat is zo gegroeid in de loop der jaren. Kijk het is meestal zo, dat wanneer twee militairen elkaar 's avonds tegenkomen, bij elkaar op visite bijvoorbeeld, dan gaan ze heel vlug over dienst praten en dan zit je eigenlijk toch weer in de kazerne. Heb je kontakten met Duitsers, dan praat je over andere dingen. Je hoort eens hoe de mensen hier wonen en leven. Persoonlijk vind ik dat je kontakt moet zoeken met de Duitsers. Mijn vrouw heeft bijv. een Duitse vriendin, waar ze heel veel mee optrekt. Uiteraard naast haar kontakten met Nederlandse vrouwen.

„We stonden allemaal voor elkaar open en we hielpen elkaar waar we maar konden."

U kunt de Nederlandse en de Duitse werksituatie op de kazerne, door de veelvuldige wisselingen, behoorlijk goed met elkaar vergelijken. Zijn er verschillen?
Zeker. In Nederland staat men veel verder van elkaar af, zeker t.o.v. soldaten. Waarom? In Nederland gaat Jan Soldaat ieder weekend naar huis. Terwijl de dienstplichtigen hier de weekenden ook binnen zitten. Je bent dientengevolge ook meer betrokken op een soldaat, dat geldt ook omgekeerd. Ik zou ook niet meer in Nederland willen dienen, het is allemaal zo afstandelijk t.o.v. de jongens. Hier is het heel anders. Hier ben je meer een vader. Ik spreek de jongens ook altijd aan met 'zeun'. Zo van 'zeun', kom eens even hier.' Misschien brengt de leeftijd dat ook wel een beetje mee.

Het gevoel wat dichter bij elkaar te staan levert dat geen problemen op in de privé-situatie?
Welnee. In de tijd dat ik bij het treinbataljon zat en daarvoor bij de genie gingen we ook hartstikke leuk met elkaar om, ook met de dames, dat gold even zeer in de vrije tijd. Een gezelligheid die je volgens mij in Nederland niet treft.

Onderofficieren en officieren kunnen uitstekend met elkaar kegelen?
Ja hoor, hebben wij tenminste altijd ge-

daan en de grootste lol beleefd.

Een onderofficier kan best aanvoerder zijn van een kegelklub waar ook officieren in spelen?
Dat kan zat, maar dat kon vroeger ook. Als ik ver in de tijd terugga, toen ik nog in Soesterberg zat, net terug uit Korea, toen hadden we een gemengd schietteam en daar stonden we om de beurt voor en dan zei je als sergeant 'geeft acht' en dan deed de kolonel ook gewoon mee. In mijn beleving is dat nu niet veel anders. Heeft iemand daar problemen mee, officier of onderofficier, dan ligt dat voor een belangrijk deel bij de man zelf.

Wanneer u terugkijkt op uw diensttijd, en met name de periodes Seedorf, hoe ziet u dat dan?
Leuk, ik had het pertinent niet willen missen, vooral de beginperiode niet, maar ook het einde niet. Het enige wat mij nog altijd tegen de borst stuit is de legering hier. Wanneer ik in Nederland op een kazerne rijd, bijv. De Wittenberg, dan heb je op die kazerne al een scheiding tussen leef- en werkklimaat. Jan Soldaat ligt daar in hartstikke mooie gebouwen terwijl we hier al vanaf '63 nog in dezelfde gebouwen zitten. Dat gaat er bij mij niet in. Waarom doet men er hier niet wat meer aan? Men renoveert wat, maar het is te klein hier, veel te klein. Er had al lang een scheiding moeten zijn aangebracht tussen werken en wonen.
Wanneer dat wel op een aantal Nederlandse kazernes gerealiseerd kan worden, waarom dan niet hier? Met name een vent die zo'n lange tijd, weken, inklusief de weekenden, hier moet doorbrengen, die heeft er meer recht op dan wie ook. Ik heb altijd gezegd: ze moeten de Wittenberg vierkant oppakken en in Seedorf neerzetten, en omgekeerd.
Geen geld is steeds het argument, maar dan schaffen ze maar twee Leopard's minder aan en je kunt hier heel wat doen.

„Persoonlijk vind ik dat je kontakt moet zoeken met de Duitsers."

Maar toch, tevreden over uw diensttijd?
Een grandioze diensttijd. Juist misschien wel doordat ik meer in het buitenland heb gezeten dan in Nederland.

In september '86 gaat u de dienst uit. Terug naar Nederland?
Ja, naar Apeldoorn.

Wat zijn uw toekomstplannen?
'Zigeuner' worden. Ik heb, vooral de laatste jaren, wanneer we op oefening gingen veelvuldig gezegd: 'dat is een beetje luxe kamperen'. Een veldbedje, een kachel, enz. Alles is beter geregeld. Wanneer ik dan met mijn vrouw op vakantie ging, dan had ik altijd het gevoel dat ik echt op oefening ging, want dan moest ik een heleboel dingen zelf doen. Mijn hele plan is weggaan, daarom heb ik ook niet bijgetekend, weg van het luie leventje en 'zigeuner' worden. We hebben er een auto op gekocht met een caravan om minstens zes maanden van het jaar te kunnen gaan trekken. Naar landen toe waar we nooit zijn geweest. Het Oostblok o.a. Er is een tijd geweest dat ik er niet naar toe mocht. Dat kan straks wel. Dan gaan we naar Hongarije, Roemenië, Tsjecho-Slowakije enz. Ik zou dolgraag ook naar Rusland willen, maar dat wil mijn vrouw niet. Dat vind ik jammer, want ik heb lange tijd gekorrespondeerd met iemand van radio-Moskou i.v.m. postzegels, maar nogmaals mijn vrouw wil er pertinent niet heen. Deze zomer gaan we een lange periode met vakantie om alles uit te proberen. Kijken hoe het gaat met auto en caravan. Kijken of dat zo maar trekken ons bevalt, zodat we volgend jaar weten waar we aan beginnen.

„Je bent niet alleen gedwongen met elkaar samen te werken, maar ook vrienden met elkaar te zijn. Anders red je het niet"

„De eerste maand in Seedorf heb ik het allemaal rustig bekeken. Toen dacht ik: ik moet wel zorgen dat ik iets om handen heb, want anders kom ik tot niets meer. Vandaar dat ik me, met name in de weekenden, op mijn hobbies heb gestort.
Het is echt heel belangrijk dat je iets te doen hebt. Dat het niet zo wordt van nu ben ik vrij, wat zal ik nu eens gaan doen? Laat ik maar eens beginnen met op bed te blijven liggen, daarna eens kijken of er in de bar wat te doen is. Tegen zo'n invulling heb ik me van het begin af aan verzet."
Deze uitspraak tekende redakteur Wim Heij op uit de mond van Ronald Aarts. Met Ronald, Tonny Hoorndijk en Frits Horn had hij een lang vraaggesprek, dat we in twee artikelen weergeven. In dit eerste deel gaat het over de positieve en negatieve kanten van Seedorf, de vijand, de lange periodes van huis, de verhouding tussen kaderleden en soldaten en het omgaan met de vrije tijd. De drie, allen kanoniers van de 41e Ava, hebben op het moment van het interview (april '85) hun diensttijd er bijna opzitten. Seedorf heeft weinig geheimen meer voor hen.

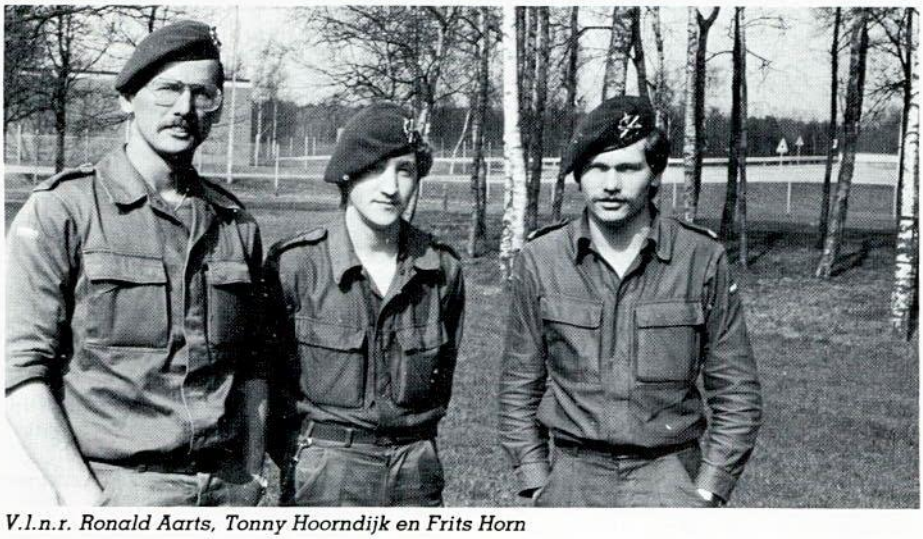

V.l.n.r. Ronald Aarts, Tonny Hoorndijk en Frits Horn

Noem eens een positief en een negatief punt van het gelegerd zijn in Seedorf?
Ronald: Iets positiefs t.o.v. de dienst in Nederland is bijv. dat je hier goedkoop dingen kunt kopen. Beperk je het tot de dienst op zich dan zijn er geen voordelen, want dat is zo ongeveer hetzelfde als in Nederland. Wat wel verschilt is dat je hier langere tijd samen doorbrengt. Je leeft van periode naar periode, dat varieert van zo'n drie tot zes weken. Natuurlijk krijg je in zo'n situatie andersoortige vriendschappen als in de Nederlandse situatie.
Frits: Het is hier meer verbroedering. Een groot woord, maar toch is het zo. Je bent verplicht met elkaar op te schieten. Je moet veel leren geven en nemen, bovendien trek je hier echt 24 uur van de dag met elkaar op.

Dat ervaar je als positief?
Frits: Heel positief. Je kent elkaar daardoor werkelijk door en door. Niet alleen

omdat je met elkaar werkt, maar juist omdat je ook in de vrije tijd met elkaar optrekt. Je doet werkelijk alles mèt elkaar.

Negatieve punten?
Tonny: Dat zijn de weekenden. Echt veel te doen heb je hier niet, tenminste wij niet. Voor mij valt het betrekkelijk nog mee want ik woon in Appingedam, zodat ik vaak nog met het weekend even naar huis kan gaan. Positief erva-

„... denken daar aan de andere kant staat onze vijand, nee, dat heb ik nooit gedacht..."

ar ik ook dat je veel met elkaar optrekt. Je hebt hier gewoon erg veel aan elkaar.
Ronald: Je bent niet alleen gedwongen met elkaar samen te werken, maar ook vrienden met elkaar te zijn. Anders red je het niet.

Hoe ervaren jullie het dat je het meest vooruitgeschoven onderdeel van de krijgsmacht bent, direkt tegen het Oostblok aan?
Ronald: Reëel beschouwd is de situatie hier niet zo heel veel anders dan in Nederland.
Ik denk dat het verschil in oorlogstijd maximaal twee dagen is. Wanneer het echt zover zou komen maakt het weinig uit of je nu hier zit of in Nederland. Of je nu de eerste of de tweede klap krijgt, ze komen even hard aan.
Frits: Ik vind het wel te merken aan de mensen. Wanneer je, zoals bij de oefening 'Speerpoint' nog meer de richting van Oost-Duitsland opgaat, de mensen uit de ramen van hun huizen ziet hangen en je toezwaaien... Toejuichen is een te groot woord, maar wanneer je stilstaat ze je vriendelijk tegemoettreden, als het even kan je een hand geven, met eten komen aanzetten. Dan merk je toch dat de mensen je aanwezigheid waarderen. Hier op de kazerne merk je daar echt niets van. Je praat er ook nagenoeg niet met elkaar over, het leeft niet.
Tonny: Gek misschien, maar ik heb er nog nooit over nagedacht. Nooit. Het is dat je het nu vraagt, anders zou ik hier tien maanden hebben gezeten en er nooit aan gedacht.
Tijdens 'Entre-nous' zijn we weer een keer bij de Oost-Duitse grens geweest, de IDG (Innere Deutsche Grenze W. H.). Dan sta je daar aan de grens, je ziet het, maar er echt goed over nadenken, denken daar aan de andere kant staat onze vijand, nee, dat heb ik nooit gedacht, ook toen niet.
Ronald: Het was een vreemde situatie. Op een bepaald moment kwamen we in een dorpje dat door de grens in tweeën was gesneden. Zo van 'er moest een grens getrokken worden en laat die nu toevallig door dat dorpje lopen'. Je kwam die hoofdstraat in, op een gegeven moment een rood/witte balk boven de weg, een paar meter verderop een bord met 'Halt. Hier Grenze', daarachter het hek met prikkeldraad, dan een muur en daarachter weer precies hetzelfde maar dan in omgekeerde volgorde. Daar stonden wachtposten met grote kijkers te kijken toen wij met de batterij eraan kwamen. Zo van 'daar komt de vijand'.

Hoe beleefde je dat?
Ronald: Wat mij het meest heeft geraakt was dat je achter die muur, in Oost-Duitsland dus, dezelfde geluiden hoorde die je aan deze kant hoorde. Je kon goed merken dat je in een dorp zat waar mensen woonden die, volstrekt willekeurig, van elkaar gescheiden waren en die aan beide kanten hetzelfde leven leefden. Je hoorde aan de andere kant auto's rijden, deuren slaan, een hond blaffen enz. Allemaal precies dezelfde geluiden, voor en achter je. Alles veroorzaakt doordat er van hogerhand een muur was neergezet, een scheiding was gemaakt. En dan wordt er van de mensen verwacht dat ze elkaar als vijanden gaan zien. Een krankzinnige ervaring. Dan besef je dat de staat van vrede eigenlijk een staat van oorlog is, alleen wordt er niet geschoten. Dat zeg ik niet alleen nu, dat voelde ik ook zo op dat moment. Maar dat is gewoon een heel bijzondere ervaring, want op de kazerne en tijdens oefeningen heb je dat soort gevoelens niet hoor.

„Dan besef je dat de staat van vrede eigenlijk een staat van oorlog is, alleen wordt er niet geschoten."

Seedorf ligt vrij geïsoleerd, zeker in sociaal opzicht, ten opzichte van Nederland, hoe ervaren jullie dat?
Frits: Zonder vervoer kom je hier niet weg. Er rijdt nauwelijks een bus. Ja, er is een bushalte, maar ik zou niet eens weten wanneer hij langskomt, ik heb er nog nooit in gezeten.
Wanneer je ergens naar toe gaat in de buurt, kom je de hele batterij tegen. Wil je echt uit zijn en het gevoel hebben dat je in Duitsland bent, dan moet je naar Hamburg of Bremen gaan.
Tonny: Hoe vreemd het ook klinkt, ik zit hier beter als waar ik in Nederland in opleiding zat. Van Oirschot naar Appin-

Hamburg

gedam is zelfs verder dan van Seedorf naar huis. Ik ben door de plaatsing in Seedorf dichter bij huis gekomen. Ik heb dat geïsoleerde gevoel niet zo erg, maar dat komt ook doordat ik met de weekends nogal eens naar huis ga.

„Wanneer je ergens naar toe gaat in de buurt, kom je de hele batterij tegen. Wil je echt uit zijn... dan moet je naar Hamburg of Bremen gaan."

Ronald: Het grootste gemis is dat je inderdaad heel lange tijd, niet zozeer van je familie, maar van je vrienden weg bent. Ik had een grote vriendenkring, vrij hecht en toch is dat, door de dienst, aan het verwateren. Ze studeren af, hebben een baan, trouwen, zijn bezig met gezinsvorming enz. Wanneer je dan weer eens thuis bent en je zoekt elkaar op, je probeert de relaties weer wat aan te knopen, dan merk je dat je iets mist, dat je er langzaam maar zeker buiten komt te staan. Jij begint al vrij snel over dienst te praten, maar zij hebben ondertussen heel andere gespreksstof gekregen, dat merk je.

Jullie zitten soms vrij langdurig in Duitsland. Soms is dat wel een periode van vele weken. Hoe verloopt zo'n periode?
Ronald: Het begint met de eerste weken weer wat wennen aan het hier zijn. Dan heb je haast in elke periode wel een oefening, een hoogtepunt, laten we dat zo noemen. Tijdens de voorbereiding begin je daar al een beetje naar uit te kijken, zelfs als het weer nog zo slecht is, het is een onderbreking. Tijdens zo'n oefening gaat de tijd over het algemeen heel snel. Dan krijg je de periode van het onderhoud. Als dat voorbij is, is het wachten tot het verlof aanbreekt. Dat laatste gedeelte van zo'n periode, enkele lessen uitgezonderd, staat sterk in het teken van 'hou-ze-bezig'. Dan is het hangen naar het einde.

Hoe verloopt zo'n periode in emotionele zin?
Frits: In het begin van zo'n periode vertelt iedereen wat hij thuis gedaan heeft, wat hij beleefd heeft. Daarna zakt iedereen in elkaar als een plum-pudding en is het weer rustig, men weet elkaar niet veel te vertellen. Aan het eind van zo'n periode krijg je de opleving van het naar huis gaan, iedereen wordt drukker.
Tonny: Er wordt op het eind ook ontzettend veel geouwehoerd.
Ronald: Naarmate zo'n periode vordert word je steeds baldadiger en opstandiger. Tegen de tijd dat je naar huis gaat maken ze je niets meer. Dat is, in het algemeen, ook zo ongeveer het verloop van je gehele diensttijd.

„Over het algemeen zie je kader en manschappen langzaam maar zeker naar elkaar toe groeien."

Het samen 'in den vreemde' een klus doen zou er op kunnen duiden dat de afstand tussen kader en soldaten niet al te groot is Vertel daar eens iets over?
Frits: In het begin waren de verhoudingen vrij stug. Veel stress, grote monden enz., maar op een gegeven moment krijg je die omkering. Dat was bij ons in de batterij heel goed te merken. Het kader werd wat losser en je kon vanaf dat moment de meeste kaderleden TS'ers wachtmeesters en sommige kornetten, bij de voornaam noemen. Daar heeft men ook geen bezwaar tegen, al geldt dat wel tot een bepaald nivo. Vanaf officier noem je iemand bij zijn rang, daaronder is dat dus vaak de voornaam. Dat gaat min of meer vanzelf.
Ronald: Het merkwaardige is dat sommige TS'ers daar problemen mee hebben. Die zijn 'maar' korporaal, willen overwicht houden en gaan dan krampachtig op hun strepen staan en willen dan slechts bij hun rang of hooguit bij hun achternaam genoemd worden. Een gewoonte waar men in het leger toch een handje van heeft, de onpersoonlijke benadering. Waar je, als je niet oppast,

„De rest van de week kan ik me echt wel vermaken, maar de weekenden niet."

ook aan mee gaat doen. Iemand die zich zo opstelt die kan het, wat gezelligheid en vriendschap betreft, gedurende de rest van zijn diensttijd hier wel vergeten. Over het algemeen zie je kader en manschappen langzaam maar zeker naar elkaar toe groeien.
Tonny: Tijdens oefeningen zijn sommige kaderleden een stuk minder aardig in de omgang dan op de kazerne.
Frits: Misschien is het zo dat hier in Duitsland tijdens oefeningen het hele gebeuren een stuk fanatieker plaatsvindt dan in Nederland. Wanneer een Nederlandse eenheid tijdens 'Klaverjas' al vond dat wij veel deden, terwijl wij niets of bijna niets hadden gedaan, dan is dat veelzeggend. Dat verschil in tegen de dingen aankijken zegt ook wel veel over het verschil in dienen tussen Nederland en Duitsland.
Ronald: Kommandanten proberen ook

Bremen

altijd te bewijzen dat wij in Seedorf een hogere graad van geoefendheid moeten bezitten dan een Nederlandse eenheid. Ik denk, gelet op reakties tijdens grote oefeningen zoals 'Klaver-jas', dat het werkelijk ook zo is. Je moet dat plaatsen in het kader van de verantwoording van het hier aanwezig zijn dat er door het kader nogal aan wordt getrokken.

Weten jullie je altijd in je vrije tijd te vermaken of is er ook sprake van verveling?
Frits: Vooral met de weekenden is er verveling. Zaterdagmorgen wordt hier in Seedorf nog gewoon gewerkt tot twaalf uur. Zaterdagmiddag ligt driekwart van de batterij op zijn bed. Dan is het bijslapen of vooruitslapen geblazen want 's avonds is het stappen tot een uur of vier, vijf. Dat geldt wel niet voor iedereen, maar wel voor een vrij groot gedeelte van de mensen hier. Zondag is het om twaalf uur meldplicht en dan moet je je bed uit en 's middags is er niets te doen, helemaal niets behalve een film. Je kunt allerlei bezigheden gaan zoeken, maar je moet er zin in hebben om het te gaan doen. Er is inderdaad wel een heleboel te doen, maar het zijn allemaal van die dingen die buitennissig zijn, waar je in Nederland niet een, twee, drie op zou komen om te gaan doen. Zoals parachutespringen, zweefvliegen, duiken, paardrijden. Ik ben een stadse jongen, dus paardrijden doe ik niet; parachutespringen gaat niet, Texel is echt te duur; aan zweefvliegen hoef je helemaal niet te denken...

„Zes weken lang naar video's kijken, dezelfde videoclips. Je houdt het niet voor mogelijk, maar het gebeurt wel."

Dus blijft er niets anders over dan maar niks te doen?
Frits: Ja, je gaat gewoon niets doen. Aan de bar video kijken of naar één van de militaire tehuizen.
Ronald: Zes weken lang naar video kijken, dezelfde videoclips. Je houdt het niet voor mogelijk, maar het gebeurt wel. Je blijft er naar kijken. Het is kompleet maf, maar je blijft kijken.
Frits: De rest van de week kan ik me echt wel vermaken, maar de weekenden...
Ronald: De eerste maand in Seedorf heb ik het allemaal rustig bekeken. Toen dacht ik: ik moet wel zorgen dat ik iets om handen heb, want anders kom ik tot niets meer.
Vandaar dat ik me, met name in de weekenden, op mijn hobbies heb gestort. Het is echt heel belangrijk dat je iets te doen hebt. Dat het niet zo wordt van nu ben ik vrij, wat zal ik nu eens gaan doen? Laat ik maar eens beginnen met op bed te blijven liggen, daarna eens kijken of er in de bar wat te doen is. Tegen zo'n invulling heb ik me van het begin af aan verzet. Ik heb me in laten schrijven bij een duikvereniging. Eén keer in de week ga ik naar die duikvereniging en één keer in de week naar een konditietraining. Daarnaast zit ik op een schietvereniging, waar ik, wanneer ik maar wil, heel goedkoop aktief bezig kan zijn. Want ik wil het nog wel een keer zeggen: het is echt héél belangrijk dat je iets om handen hebt.

„Let u vooral op de eikenhouten parketvloer in de korporaalskantine"

„Ze lieten zien wat je zoal kon doen, allemaal hartstikke mooi. Op alle dia's was het hartje zomer, de een nog mooier dan de ander. Ook over de verlofperioden werd het een en ander gezegd. Ons werd verteld dat je twee weken in Seedorf zat en dat je dan een kort verlof had van vier dagen. Daarna zat je drie weken in Duitsland, maar dat werd gevolgd door een verlof van tien dagen. Wanneer ik ons programma over bijna tien maanden bekijk dan heeft het totaal niet geklopt. Moet je nu zien, wij zitten zes weken binnen."

Aldus Tonny Hoorndijk over de voorlichting die hij kreeg alvorens in Seedorf te belanden. In dit tweede deel van het vraaggesprek gaat het over die voorlichting en over de ontspanningsmogelijkheden, de buitenlandtoelage en het drinken.

Jullie zijn in Nederland opgekomen en opgeleid. Op een gegeven moment werden julle voorgelicht over de Duitslandsituatie. Hoe ging dat en klopte het met datgene wat jullie hier aantroffen?
Ronald: Ik heb zelf heel uitgebreid voorlichting over Seedorf gehad. Er kwam een man in burger, ik weet niet of hij uit Seedorf zelf kwam, die zo'n anderhalf uur bezig is geweest met dia's vertonen en een heel relaas erbij. Heel uitgebreid, maar ontzettend slecht. Lekker maken. Een hele merkwaardige opmerking heb ik nog onthouden: „Let u vooral op de eikenhouten parketvloer in de korporaalskantine." Zo waren er meer. Opmerkingen die werkelijk totaal nergens op slaan, maar die slechts als doel hebben te tonen hoe geweldig het wel in Seedorf is.

„Wanneer ik ons programma over bijna tien maanden bekijk, dan heeft het verlof totaal niet geklopt."

Frits: Wij zaten met de hele batterij in opleiding. Toen kwamen onze eigen kapitein en opper ons het een en ander vertellen aan de hand van een dia-reportage. Het was wel zo dat ze bijvoorbeeld een dia lieten zien van de nieuwe bar van een andere batterij, die veel mooier was dan die wij hadden. De diaserie liet zien wat de WZZ is, waar de militaire tehuizen staan, dat is het offi-

ciers-hotel, daar zit de staf op de kazerne, enz.
Tonny: Ze lieten zien wat je zoal kon doen, allemaal hartstikke mooi. Op alle dia's was het hartje zomer, de een nog mooier dan de ander. Ook over de verlofperioden werd het een en ander gezegd. Ons werd verteld dat je twee weken in Seedorf zat en dat je dan een kort verlof had van vier dagen. Daarna zat je drie weken in Duitsland, maar dat werd gevolgd door een verlof van tien dagen. Wanneer ik ons programma over bijna tien maanden bekijk, dan heeft het totaal niet geklopt. Moet je nu zien, wij zitten zes weken binnen.

Is dat vaak voorgekomen?
Tonny: Dit is inderdaad de langste periode geweest. Begin dit jaar hebben we ook al een periode van vijf weken gehad. Ook was het een keer anderhalve week. Over het algemeen waren het perioden van drie à vier weken.

Jullie zijn voorgelicht door de kommandant en de opper, die wisten toch precies hoe het programma in elkaar zat?
Frits: We kregen allemaal een papier uitgereikt met het hele programma erop. Maar er werden oefeningen geschrapt, verschoven en ingekort, met als gevolg dat de verloven allemaal anders kwamen te liggen. Van het hele papier klopte werkelijk niets meer. Daardoor is het ook gekomen dat we perioden hebben gekregen van anderhalve week, vier weken, zes weken, enz.

„... op grond van het voorlichtingsverhaal verwacht je dat alles even mooi is. Nou, dat is gewoon niet zo."

Tonny: Ik snap werkelijk niet dat ze niet wat kunnen doen om perioden als zes weken te voorkomen. Laten ze van anderhalve week drie weken maken en een periode van zes weken splitsen in twee perioden van drie weken met vier dagen verlof er tussen, ik noem maar wat. Ik begrijp niet waarom het zo lang moet zijn.

Bijzondere omstandigheden kunnen zo'n verlofregeling beïnvloeden, dat zal ongetwijfeld waar zijn. Maar dit soort kritiek op de voorlichting hoor je al jaren en jaren.
Frits: Je kunt het verhaal ook niet vertellen hoe het hier is, dat moet je zelf ervaren.
Ronald: Dat is waar. Je kunt vertellen *wat* hier is, niet *hoe* het hier is.
Frits: En *wat* hier is dat vertellen ze ook wel, maar het beleven is niet over te brengen.

Waar botsen de prachtige verhalen van de voorlichting met de werkelijkheid?
Frits: Het wordt tè mooi gepresenteerd. Dit is mooi en dat is mooi. Er werd gesproken over mooie legeringsgebouwen, maar deze gebouwen zijn stukken

De filmzaal in Seedorf

minder dan in Oirschot, tijdens de opleiding. In Oirschot hadden we aparte douches, hier een douchezaal. Nu is dat op zich niet zo erg, maar op grond van het voorlichtingsverhaal verwacht je dat alles even mooi is. Nou, dat is gewoon niet zo.

Op een kazerne in Nederland verblijft men slechts van maandag tot vrijdag. Bovendien slaapt misschien wel de helft thuis. In Seedorf ligt dat totaal anders. Je zou verwachten dat de kazerne daarop is ingesteld?
Tonny: Iedereen wilde in het begin, enkel en alleen daarom, terug naar Oirschot.
Frits: Eigenlijk is het zo krom als wat...
Ronald: Ik weet nog toen ik hier aankwam, draaide een kraan open, er kwam bruin water uit. Ik was stomverbaasd, dat kon in Seedorf toch niet...
Frits: Op een gegeven moment raakte je er aan gewend.

Je weet dat je hier zit en niet terug kan.
Frits: Je staat in het begin met grote ogen te kijken, want dat had je niet verwacht. Maar, net wat je zegt, je weet dat er geen weg terug is en dat versnelt de gewenning. Na zo'n paar maanden denk je: het is niet anders.

Zou de voorlichting werkelijk niet te verbeteren zijn?
Ronald: Bij mij op de kamer ligt een jongen, die naar een voorlichtingsavond van de VVDM is geweest. Daar hielden een paar dienstplichtigen, die in Seedorf hadden gezeten, een verhaal. Dat was een veel reëlere voorlichting dan de wel zeer positieve kijk die beroepsmensen hebben op het verblijf hier in Seedorf. Nu had de voorlichting bij ons, tijdens de rijopleiding, een heel ander doel. Men probeerde nl. vrijwilligers voor Duitsland te krijgen. Vandaar waarschijnlijk de wat al te gekleurde verhalen.
Het verhaal klopte wel, maar was veel te zonnig. De werkelijkheid was een stuk minder vrolijk. Je zou kunnen zeggen dat de kleuren in werkelijkheid een stuk fletser zijn. Wat de verlofregeling betreft was mij ook verteld van twee weken kort verlof, drie weken lang verlof. In Breda kreeg ik een boekje over Duitsland en daar stond in, dat je in acht weken tijd twee verlofperioden had, een lang en een kort. Ik heb het niet precies uitgerekend, maar mijn gevoel zegt dat het niet helemaal klopt.
Dat komt misschien ook wel omdat je hier vaak langer zit dan ze je verteld hebben. Het is in ieder geval wel heel zeker dat het verhaal van twee weken Duitsland, kort verlof, drie weken Duitsland, lang verlof, helemaal niet klopt.

Hoe zit het met ontspanningsmogelijkheden in Seedorf?
Frits: Vanuit de WZZ algemeen krijg je, als je hier aankomt, een boekje en daar staat inderdaad een heleboel in: schietvereniging, paardrijden, tennisclub, bridgeclub, enz. enz. Er is een heleboel, maar het moet je maar interesseren, en het kost allemaal geld.
Tonny: Er zijn inderdaad genoeg mogelijkheden. Alleen het enige wat ik heb gedaan is sporten bij de batterij en af en toe naar het zwembad. Oh ja, ik ben ook nog een paar keer naar de schietvereniging geweest. Daar is het bij gebleven. het kost allemaal geld, dus doe je het niet.

„De belangrijkste reden waarom het studeren vaak niet gaat is, dat je konstant tussen je vrienden zit."

Ronald: Voor mij ligt dat anders. Ik heb echt voor mezelf besloten hier iets te gaan doen. Dat was na ongeveer een maand. Ik slaap recht tegenover de bar en ik maakte zoveel mee waar ik me zo aan ergerde dat ik dacht „zover laat ik het niet komen". Het risico dat ik een groot gedeelte van mijn diensttijd in de bar zou gaan doorbrengen, zag ik echt als een schrikbeeld. Het uit gewoonte daar maar wat gaan zitten. Wanneer je dat niet wilt moet je wat gaan doen. Daar komt bij dat ik graag sport. Ik heb toen bewust gekozen voor een aantal dingen. Ik ben naar een duikvereniging

Het is vrijwel altijd druk in het humanistisch militair tehuis in Seedorf

gegaan, dat leek me wel wat en een introduktieles genomen. Ik kreeg meteen te horen dat en dat zijn de mogelijkheden, dan en dan is het trainen en dat gaat het kosten. Hoe lang zit je hier nog? Nog zoveel maanden. Dan zal het je zoveel gaan kosten.

Wat heeft het je gekost?
Ronald: Aan kontributie en uitrusting ongeveer 450 gulden in totaal. De mogelijkheden zijn er beslist, maar, ik blijf er bij, je moet het echt willen, je moet er voor kiezen. Dat kunnen de meesten niet en dan kom niet niet veel verder dan wat rondhangen. Dat mag van mij, alleen ik wilde dat persé niet.

Studeren in de parate periode blijft altijd lastig. Heeft één van jullie dat soms gedaan?
Frits: Ik heb het geprobeerd, maar ben er weer mee gestopt. De gelegenheid is

„Je zit op elkaars lip, dat kan nare gevolgen hebben, maar het heeft ook heel positieve kanten."

er wel, maar je komt er niet toe... Als je in Nederland zit heb je de weekenden tenminste nog vrij waarin je wat kunt doen. Hier heb je ook wel vrij, maar je krijgt de kans bijna niet. Het is altijd rumoerig, altijd muziek uit de bar, iedereen loopt bij iedereen de kamer op enz. In de tehuizen hetzelfde liedje.
Ronald: De belangrijkste reden waarom het studeren vaak niet gaat is, dat je konstant tussen je vrienden zit. Als die niet studeren dan zeggen ze: „Alweer achter je boeken?" of „Doe niet zo flauw, kom gezellig bij ons zitten."

En aangezien die band hier nogal sterk is...
Ronald: Juist, dan slepen ze je zo mee. In principe ben je iedere avond vrij, oefeningen uitgezonderd. Maar ben je vrij, dan heb je niet altijd zin; heb je wel zin, dan trekken je maten aan je.

Bij velen in Nederland leeft het idee dat de Duitsland-gangers een beste buitenland-toelage genieten, goedkoop spullen kunnen kopen enz. Klopt dat?
Ronald: De buitenland-toelage is ongeveer 160 gulden, maar die heb je gewoon nodig. De tehuizen berekenen hun prijzen in marken. Dat zijn dezelfde prijzen als in Nederland maar dan in marken. Dat is wel op iedere gulden 15 cent duurder. Breng je je vrije tijd in de tehuizen door, dan betaal je voor alles sowieso al 15% meer. Reken nu eens 15% van 700 gulden wedde dan is er al meer dan honderd gulden van je buitenlandtoelage verdwenen.
Tonny: Omdat je hier veel langer zit heb je hier ook veel meer nodig.

En goedkoop spullen kopen?
Frits: dat is zo. Het ligt hier, meen ik maximaal elf procent boven de inkoopsprijs, dat scheelt. Maar hoe gaat dat? Je wilt een autoradio kopen, die zie je in Nederland voor 700 gulden staan en hier kost die je dan 350 mark. Dat is zo'n 400 gulden.
Ronald: Maar wat je vaak ziet is, dat ze de prijs die ze in Nederland zouden besteden hier ook uitgeven en alleen een kapitaler apparaat kopen. Je winst is dus betrekkelijk. Datzelfde zie je 's avonds vaak ook met drinken. Zo van: in Nederland zou ik dit besteden om vrolijk te worden, laat ik hier hetzelfde bedrag besteden dan word ik echt vrolijk.

Frits: Je kan wel een mooie stereo kopen, maar je moet hem altijd nog de grens over zien te krijgen.
Ronald: Dat is en blijft een blokkade. Fotoapparatuur gaat vrij gemakkelijk, dat wordt hier dan ook behoorlijk gekocht.

Jullie zitten soms vrij lange perioden binnen, de meesten hebben moeite de weekenden door te komen. Wordt er veel gedronken?
Tonny: Er wordt hier echt veel gedronken. Dat komt ook omdat er vrij regelmatig een vaatje wordt weggegeven, dan gaat het ook nog weleens mis in de bar. Al moet ik erbij zegen dat het de laatste tijd wel meevalt. Het is wel eens gekker geweest.
Frits: Niet alleen 's avonds hoor. Op zondagmorgen komen ze hun bed uit en het eerste wat ze doen is een halve liter bier pakken.

„... er wordt echt veel meer gedronken dan in het burgerleven."

Dat zijn uitzonderingen, neem ik aan?
Frits: Dat zijn geen uitzonderingen...
Ronald: Het feit dat je voor twaalf uur bier op hebt wordt hier vrij normaal gevonden.

Jullie hebben het niet over één of twee of drie mensen?
Frits: Nee, dan hebben we het echt over veel mensen...

Er is sprake van een ander drinkpatroon (ook 's morgens). Drinkt men ook méér?
Ronald: Wij kunnen het niet vergelijken met een Nederlandse kazernesituatie, maar er wordt echt veel meer gedronken dan in het burgerleven. Het heeft er beslist mee te maken of je hier ook nog andere bezigheden hebt. Weet je daar niet voor te zorgen dan krijg je dit gedrag. Thuis in Nederland hebben deze zelfde jongens wél hun bezigheden en drinken dan beduidend minder.

Wanneer jullie nu terugkijken op je diensttijd, in het bijzonder de periode Seedorf, wat zeggen jullie dan?
Frits: Veel voldoening. Het fijne zit 'm in het vele dat je met elkaar hebt meegemaakt, gelachen, vooral de kameraadschap. Dat zal je in Nederland niet meemaken. Nee, deze tijd kunnen ze me niet meer ontnemen.
Tonny: Ik ben blij dat ik het heb meegemaakt. Mijn vader heeft niet in dienst gezeten en die zegt dat hij wat gemist heeft en ik denk dat hij daarin gelijk heeft. Het is een fijne tijd geweest, al ben ik blij dat het er bijna op zit.
Ronald: Je komt na je opleiding vreemd hier, de anderhalve week bij de batterij in Oirschot niet meegerekend. Het aan elkaar wennen ging heel snel. Je hebt tien maanden lief en leed met elkaar

„Het is een fijne tijd geweest, al ben ik blij dat het er bijna op zit."

gedeeld. Het is hier meer dan alleen vriendschap. Je zit op elkaars lip, dat kan nare gevolgen hebben, maar het heeft ook heel positieve kanten. Ik had me vrijwillig gemeld voor Duitsland en ik ben blij dat ik hier ook gezeten heb.
Frits: Tenslotte wil ik nog wel een voorbeeld geven van het aparte van Seedorf. Oudejaarsavond lieten vele jongens hun emoties de vrije loop, het werd hen teveel. Wanneer je dan ziet hoe huilende jongens worden getroost door hun maten, dan is het geen loze kreet, als je zegt dat je hier lief en leed met elkaar deelt. Die kameraadschap, dat elkaar opvangen, dat is echt heel bijzonder.

„Men realiseert zich wel degelijk dat men de mensen behoorlijk moet vertellen wat hen te wachten staat."

„Ik denk niet dat de mensen hier van het idee de eerste klap te moeten opvangen erg wakker liggen. Ik geloof niet dat wij, want ik hoor er ook bij, ons dagelijks realiseren dat wij, op pakweg honderd kilometer van de Oostduitse grens zitten. Dat zal zeker spelen wanneer je komt of een keer naar de grens toe gaat, maar je leeft en werkt hier met alle problemen die eigen zijn aan mensen. Zaken die ieder normaal mens bezig houden. Nee, ik denk niet dat er hier veel zijn die voortdurend met het Oostblok in hun achterhoofd rondlopen."

Deze uitspraak is voor rekening van het hoofd van de Sektie Voorlichting van de 41e Pantserbrigade te Seedorf, de ritmeester L. M. J. H. Hupperts. Met hem sprak EGO-redakteur Wim Heij in dit vierde artikel over Seedorf. Uiteraard komt de voorlichting aan de aanstaande Seedorf-gangers ter sprake. Daarnaast zaken als 'in het aangezicht van de vijand', de geïsoleerde ligging, in of buiten de Siedlung wonen, het verenigingsleven en waarin het werk verschilt t.o.v. Nederland.

Hoe lang zit u al in Seedorf?
Ruim drie jaar. Daarvoor heb ik al een keer vijf jaar in Langenmannshof gezeten. Tussen deze twee Duitslandperioden heb ik ruim vier jaar in Oirschot doorgebracht. Dit is dus mijn tweede Duitsland-toer; beide overigens op vrijwillige basis.

Het was u dus de eerste keer goed bevallen?
De eerste keer zat ik bij een tankbataljon, dat in zijn geheel verhuisde naar Langemannshof. Nu was het ook toen zo, dat wanneer je persé niet wilde dan ging je ook niet mee. Toch ligt het dan wel wat anders. Wanneer het gehele onderdeel verhuist ligt het voor de hand dat je je er meer happy bij voelt dan wanneer je in je eentje verkast. Maar je kunt rustig zeggen dat ik het verblijf als plezierig heb ervaren de eerste keer en ik het leuk vond dat nog eens een keer mee te maken.

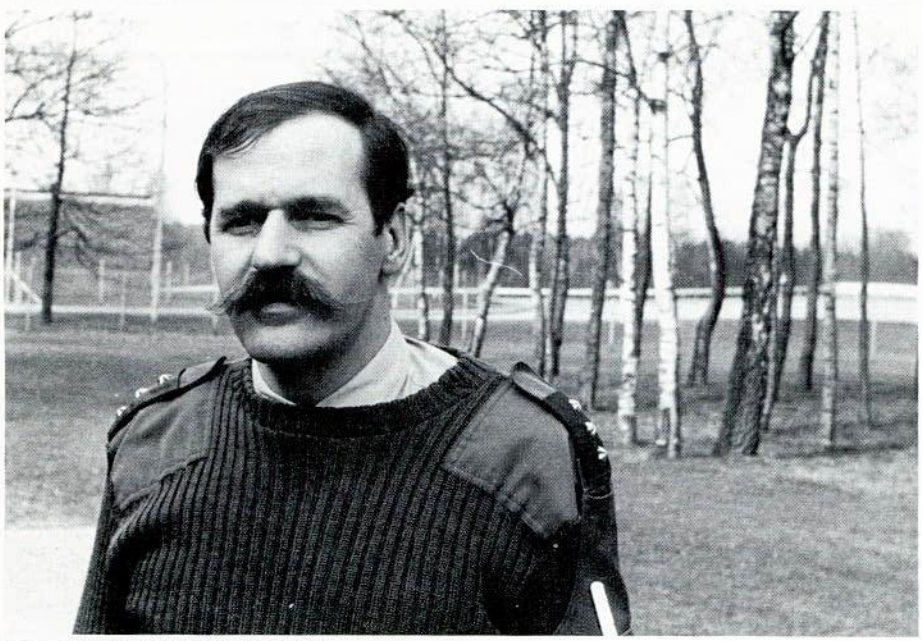
Ritmeester L. M. J. H. Hupperts

Wat is globaal uw funktie?
Officieel heet het Hoofd Sektie Voorlichting van de 41e Pantserbrigade. De Nederlandse brigades kennen geen officier voorlichter meer. Hier nog wel. De brigade hier is wat groter, er zitten meer onderdelen in. Buitendien komt daar nog bij het Commando Nederlandse Troepen dat op zich al een hele organisatie is. Zeker van belang in dit verband is ook dat je in het buitenland zit met alle daaruit voortvloeiende internationale kontakten. En je hebt de gezinnen en de dienstplichtigen die uit Nederland hier geplaatst worden die, hoe dan ook, een stuk voorlichting moeten krijgen. Tenslotte geven wij wekelijks het brigadeblad 'Griffioen' uit. Vandaar de zwaardere bezetting.

De voorlichting aan de mensen die naar Duitsland komen valt onder uw verantwoordelijkheid?
In feite is de voorlichting zowel aan dienstplichtigen als aan beroepskader met hun gezinnen **niet** de verantwoordelijkheid van mij of de 41e brigade, maar is dat een zaak voor het desbetreffende opleidingscentrum m.b.t. de dienstplichtigen en DPKL m.b.t. de beroeps. Maar we zijn natuurlijk geïnteresseerd in de voorlichting die de mensen krijgen voor ze hier naar toe komen.

Hoe komt het toch dat velen, zoals ook al bleek uit een eerder verschenen artikel in dit blad, ontevreden zijn over de voorlichting? Sfeer en klimaat moet je ervaren, maar konkrete zaken als bijv. de verlofregeling moeten toch over te brengen zijn overeenkomstig de werkelijkheid?
De groep dienstplichtigen kun je splitsen in twee delen, het Ondas- en het Indas-personeel. De Ondassers worden, naar mijn idee, goed voorgelicht. Het kader gaat van hieruit naar Neder-

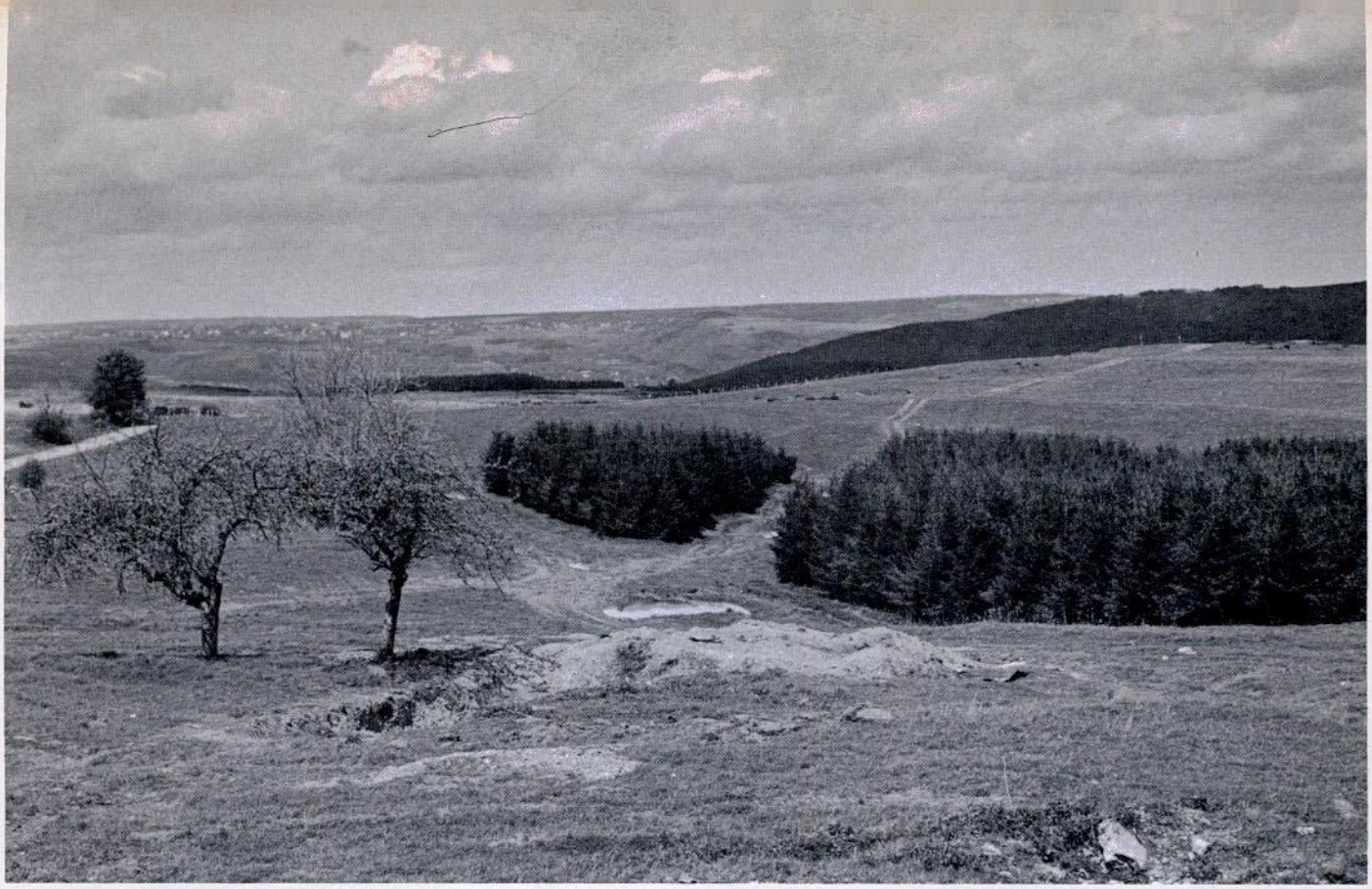

Ritmeester Hupperts: „Als Limburger voelde ik me in Wezep minstens zo geïsoleerd als hier op de Noord-Duitse laagvlakte"

land toe om dat te doen. De kompagnieskommandant informeert zijn eigen kompagnie, hetzelfde geldt voor een eskdadron en een batterij. Dat doen ze dus zelf, ik niet. Dus geen professioneel, glad verhaal, maar een verhaal van en door mensen waar ze direkt mee te maken krijgen. Uit de eerste hand dus. Daar hoor ik eigenlijk nooit klachten over.
Het probleem zou kunnen zijn, en dat is ook weleens zo, de Indassers. Die worden in principe voorgelicht door het kader van het opleidingscentrum zelf. Het kader heeft een dia-serie ter beschik-

„De Ondassers worden, naar mijn idee, goed voorgelicht... Het probleem zou kunnen zijn, en dat is ook wel eens zo, de Indassers."

king en een boekje dat ieder jaar wordt bijgewerkt. Met dat materiaal moeten ze het doen. Er wordt tijdens de opleiding tijd vrijgemaakt voor de Duitslandvoorlichting, dat weet ik. In hoeverre dat altijd tijdig genoeg geschiedt, weet ik niet. Ze krijgen dat normaal gesproken altijd een aantal weken voor ze hier naar toe komen. Of ze het krijgen op het moment dat de keuze al gemaakt is of daarvoor, durf ik ook niet te zeggen. Ik denk dat je beide tegenkomt. In z'n algemeenheid gesproken wordt de voorlichting steeds beter. Men realiseert zich wel degelijk dat men de mensen behoorlijk moet vertellen wat hen te wachten staat.

Waaruit bestaat die voorlichting?
Die bestaat uit een sfeerverhaal over 'Wat is Seedorf (Hohne of Langemannshof)?' Waarin verteld wordt hoe hier tien parate maanden eruit zien, hoe die gevuld worden met oefeningen en verloven, wat de rechten zijn en de plichten...

Dat wordt aanschouwelijk gemaakt met dia's?
Ja. Maar je kunt iemand met dia's nooit uitleggen wat het betekent om een winter in Seedorf te zitten. Dat kun je proberen, maar dia's zijn en blijven een hulpmiddel. De man die geïnteresseerd is kan die vragen stellen die hij voor wil leggen. De vraag is alleen of hij daar ook een zinnig antwoord op krijgt. Van belang is of de instrukteur bijv. zelf in Seedorf heeft gezeten of er zo goed thuis is dat hij kan zeggen het zit niet zo maar zo.

In het vraaggesprek met drie kanonniers van de 41e Ava kwam naar voren, dat tijdens de voorlichting een dia werd getoond van de korporaalskantine met als begeleidend kommentaar: „Let u vooral op de eikenhouten parketvloer in de koporaalskantine". Men vond het beschamend dat men Seedorf zo trachtte te verkopen.
Dat heeft ook niets met voorlichting te maken.

De suggestieve werking van zo'n opmerking is dat men doet voorkomen alsof men naar een paradijs gaat.
Zo van 'dat zit wel goed daar'. Als ik het zou moeten doen, en we doen het ook weleens zelf, dan moet je je van te voren afvragen: naar wie ga ik toe, wat is de groep en waar gaat het om. Daar passen dit soort opmerkingen niet in.

Eén van de specifieke kenmerken van de Seedorf-situatie is dat het Nederlands meest vooruitgeschoven post t.o.v. het Oostblok is. Hoe gaan de mensen met dit gegeven om?
Ik denk niet dat de mensen hier van het

„...je kunt iemand met dia's nooit uitleggen wat het betekent om een winter in Seedorf te zitten."

idee de eerste klap te moeten opvangen erg wakker liggen. Ik geloof niet dat wij, want ik hoor er ook bij, ons dagelijks realiseren dat wij, op pakweg honderd kilometer van de Oostduitse grens af zitten. Dat zal zeker spelen wanneer je komt of een keer naar de grens toe gaat, maar je leeft en werkt hier met alle problemen die eigen zijn aan mensen. Zaken die ieder normaal mens bezig houden. Nee, ik denk niet dat er hier veel zijn die voortdurend met het Oostblok in hun achterhoofd rondlopen.

Een ander aspekt van de Duitsland-situatie is de geïsoleerde ligging t.o.v. Nederland, met name in sociaal opzicht. Kunt u daar iets over zeggen?
Dat is erg persoonlijk. Ik denk dat de hang naar Nederland in zijn algemeenheid wel meevalt. Of men hier echt voelt uit Nederland weg te zijn, weet ik niet. Zo ja, wat zou dat dan betekenen? Men moet niet vergeten dat verreweg de meeste mensen hier vrijwillig zitten, dat is zeker van invloed.

Hoe vaak gaat u naar Nederland?
Zelden. Hooguit één keer in de drie maanden en dan kombineer ik het vaak nog met een vergadering in Nederland

Wanneer ik dat zo om mij heen beluister zijn wij geen uitzondering. De meesten gaan niet zo vaak naar Nederland.

Zonder dat dat tot problemen leidt?
Men heeft vrij snel de neiging te denken dat wanneer je van Nederland naar Duitsland gaat er een hoop zal veranderen. Ik kom uit het diepe zuiden van Limburg en voor ik in Duitsland werd geplaatst woonde ik o.a. enige tijd in Wezep. Vandaar naar Zuid-Limburg was ook vier uur met de auto en als goede rooms-katholieke zuiderling kwam ik in Wezep in een sfeer terecht, waar op zondag eigenlijk niets mocht, behalve achter het raam zitten. Dat was feitelijk voor mij en mijn gezin minstens net zo geïsoleerd en net zo vreemd als hier op de Noord-Duitse laagvlakte. In Wezep werden op zondag de pakjes sigaretten uit de automaat gehaald.
Wanneer ik vergeten was in te kopen had ik niets te roken.
Iedere militair verhuist regelmatig van hot naar haar. En iedere keer moet je weer opnieuw beginnen. Je komt in een straat en je kijkt schichtig om je heen, je moet wennen en de zaak opstarten. Dat moet je in Seedorf ook, maar de overgang van Limburg naar hier was lang niet zo groot als van Limburg naar Wezep op de Veluwe. Ik woonde hier een half jaar toen was ik lid van een Schützenverein. Dat herkende ik direkt, want daar was ik twintig jaar mee opgegroeid. Werkelijk, ik voelde me in Wezep veel minder thuis dan hier vierhonderd kilometer verder.

Driekwart van de mensen wonen hier in Zeven in de Siedlung. Nu werk je overdag al met elkaar, is het dan wel zo gezond om in de vrije tijd ook nog weer eens met elkaar te moeten optrekken?
Ik ervaar dat niet zo. De vorige keer

„Ik geloof niet dat wij ons dagelijks realiseren dat we op pakweg honderd kilometer van de Oostduitse grens zitten"

De Kronhusenweg in de Siedlung Zeven

woonden wij er niet in, nu wel. Het is een beetje de gewoonte wanneer men niet in de Siedlung woont om er dan wat op af te geven. Men doet nogal eens voorkomen alsof men wel happy is er-

„Wanneer je van het hier in Zeven in de Siedlung wonen zelf geen problemen maakt, is het best te doen."

buiten, maar erbinnen doodongelukkig. Nu, ik kende in die tijd mensen die in de vrije sektor woonden en zich helemaal niet zo gelukkig voelden, terwijl vele anderen in de Siedlung het prima naar hun zin hadden. Dat is nu nog zo. Wanneer je van het hier in Zeven in de Siedlung wonen zelf geen probleem maakt, is het best te doen. Het heeft te maken met je karakter en je houding.
Ik ben hier lid van een voetbalvereniging, waar ik diverse beroepsmilitairen ontmoet en het gaat perfekt. Ik heb er niets te vertellen, ik mag er alleen maar voetballen. Het bestuur bestaat uit goede kollega's, die mij ter plekke duidelijk te verstaan geven wanneer ik slecht speel, dat is geen enkel punt van diskussie. Maar dat is ook mijn houding en die van de andere leden van de groep. Ik kan me overigens goed voorstellen wanneer je hier krampachtig de gemeenschap binnenstapt en meent dat je een aantal dingen niet moet doen, tja, dan kun je je misschien weleens niet zo lekker voelen.

In dat voetbalelftal spelen officieren en onderofficieren?
Ja hoor en dat hoort ook zo te zijn. Het gaat prima.

De aanvoerder is de hoogste in rang?
Welnee. De laatste tijd was dat een sergeant. De hoogste in rang is een luitenant-kolonel en die krijgt ze net zo goed uitgemeten wanneer het niet goed gaat. Dat speelt geen enkele rol. Kijk die overste wordt natuurlijk nooit lid van deze voetbalklub wanneer hij daar problemen mee zou hebben. Dat bedoelde ik zojuist met houding. Het ligt heel sterk aan jezelf.

Ik heb ook weleens andere verhalen gehoord.
Ja natuurlijk komt dat voor. Ik ken ook wel situaties waar het heel vervelend is, waar rang en stand meespelen, maar dat is beslist, ik zeg het met enige nadruk, **niet** representatief voor het verenigingsgebeuren hier in Seedorf. Ik denk dat zo'n man of vrouw, die daar niet mee uit de voeten kan óf een geweldige zure tijd krijgt óf zich afsluit.
Wanneer je gewoon wilt funktioneren, je kinderen wilt laten spelen met wie ze dat willen, je deel wilt uitmaken van de gemeenschap, dan moet je na vijf uur dat pak ook echt weten uit te trekken.
De gemeenschap staat ook niet te wachten op die krampachtigheid, want er blijven voldoende andere 'gewone' mensen over.

Is er voor de beroepsmilitair een verschil in het werken hier in Seedorf t.o.v. een parate eenheid in Nederland?
Kenmerkend naar mijn idee is, dat in

„In Nederland is de dienst na kwart voor vijf echt afgelopen. Dat is hier niet zo."

Nederland na kwart voor vijf de dienst echt ophoudt, dan is het afgelopen, dan gaat de kazerne als het ware dicht. De beroeps gaan naar huis evenals een heel groot deel van de dienstplichtigen. De andere morgen om kwart voor acht pakt men de dienst weer op, oefeningen uiteraard uitgezonderd. Dat is hier niet zo. Wanneer ik naar huis ga dan laat ik de dienst niet los . Nu ben ik niet representatief, want ik zit in de vijfdaagse (van maandag tot en met vrijdag. W.H.).

Het grootste gedeelte van de beroeps echter zit in een parate regeling, zoveel weken werken, min of meer inklusief het weekend, dan een tijdje verlof. Die mensen laten 's avonds de jongens van hun onderdelen achter. Je kunt daarom hier ook niet zeggen: ik ga kwart voor zes naar huis en morgenochtend om acht uur zien we wel verder. Dat leven betrekt je best bij je bestaan. Ik denk dat dat inhoudt, dat wanneer je hier een aantal jaren gezeten hebt je eigenlijk nauwelijks echt los komt van dit bedrijf. Je hoort mensen dan ook vaak na een periode zeggen: het was leuk, het was erg intensief, maar het is mooi gweest, we zijn verzadigd, we gaan eerst eens een aantal jaren terug.

Toch keren velen voor een tweede of derde termijn terug naar Duitsland. Dat wordt soms ingegeven door de fijne tijd die men hier heeft doorgebracht, soms ook door de teleurstellende ervaringen in de Nederlandse situatie.
Dat is het verschil in betrokkenheid. Dat vergt hier veel van de mensen, maar het wordt ook als heel positief ervaren. Je moet van tijd tot tijd aftanken. Daarom wordt er ook gewerkt met die lange verlofperioden. Toen ik terug ging naar Nederland vond ik het jammer, maar ik was ook verzadigd. Ik had behoefte aan regelmatig weekend-verlof, dus loskomen van het bedrijf. De betrokkenheid met de mensen in het bedrijf is hier echt vele malen groter dan in Nederland, dat vergt veel van de mensen, maar is tegelijkertijd ook het aantrekkelijke. Dat spreekt vooral de jonge beroepsmilitairen sterk aan. Ik denk dat wanneer ik morgen eskadronskommandant zou kunnen worden en men zou zeggen wil je dat in Nederland of in Duitsland zijn, dan aarzel ik geen moment en kies ik voor Duitsland. Hier kun je er samen met je eenheid wat van maken. De man komt maandag op de kazerne en je hebt hem vier weken.

„De betrokkenheid met de mensen in het bedrijf is hier echt vele malen groter dan in Nederland."

Als je ergens aan teamvorming kunt werken, aan motivatie , als je ergens investeert in mensen en er iets voor terugkrijgt, dan is het hier.
In de Nederlandse situatie duurt het ik weet niet hoe lang voor je al je mensen kent, want de man is om kwart voor vijf weg en met het weekend is hij weg. Dat is hier zo anders. Hier leef je zo op elkaars lip, dat iedereen iedereen kent. Maar het gaat veel verder, het elkaar opvangen enz. Natuurlijk is het ook een stukje sociale kontrole, maar dat kan ook z'n goede kanten hebben. De meeste beroepsmilitairen hier in Seedorf voelen zich daar wel bij en ik denk dat dat ook de reden is dat mensen na een aantal jaren Nederland weer terug willen en komen. Je hoort ook vaak zeggen: 'Dat gaat in Nederland allemaal maar naar huis. Er zit geen cement meer tussen'. Je moet alleen omzichtig met dat cement omgaan anders werkt het verstikkend.

U blijft voorlopig in Duitsland?
De eerlijkheid gebiedt mij te zeggen dat dat aan de kinderen ligt. Op het moment dat de kinderen hier niet meer de aansluitende schoolopleiding kunnen volgen, dan ben ik onmiddellijk vertrokken. Dat is voor mij het enige echte kriterium. De kinderen bepalen waar ik op een gegeven moment zit en of ik het nu wel of niet naar 't zin heb is van ondergeschikte betekenis.
(Inmiddels is de ritmeester Hupperts overgeplaatst naar SHAPE in België; red.)

„Vrije tijd is ook tijd en die moet je goed kunnen vullen"

„Het kan best allemaal te begrijpen zijn dat de WZZ niet direkt de hoogste prioriteit heeft en krijgt met zijn 'filmavonden voor Jan Soldaat'. Maar men moet goed begrijpen: Vrije tijd is ook tijd en die moet je goed kunnen vullen. Om dat te realiseren heb je bekwaam en gemotiveerd personeel nodig èn voldoende middelen om echt iets te regelen. Die opvatting wordt helaas nog steeds door te weinigen in de krijgsmacht gedeeld. Waarschijnlijk ligt dat verankerd in het militaire bedrijf: een overwaardering van het typisch taktisch en militaire gedeelte, waarbij alles wat daar niet toe behoort er maar bekaaid van afkomt."

Met deze woorden beëindigt de WZZ-kapitein Koos Sol uit Seedorf het vraagesprek met Wim Heij. Duidelijk blijkt bij kapitein Sol van een verminderde betrokkenheid bij het WZZ-gebeuren nog geen sprake te zijn (ook al staat een overplaatsing voor de deur). Integendeel. Hij had dit werk nog graag een poosje willen blijven doen.
In dit gesprek uiteraard veel aandacht voor de aktiviteiten die de WZZ ontplooit voor de Nederlandse gemeenschap in Seedorf. Ook gaat kap. Sol in op in eerdere artikelen geuite kritiek op het WZZ-beleid met betrekking tot het aanbod van de weekend-aktiviteiten.

Hoe lang zit u al in Seedorf?
In juni 1980 ben ik met mijn vrouw naar Seedorf gekomen. Drie jaar lang heb ik een funktie op het vervoersburo vervuld. Daar hadden we te maken met douanezaken, zoals belastingvrije auto's, busvervoer enz. In 1983 ben ik overgegaan naar de WZZ-algemeen. Daar ga ik, tot mijn spijt overigens half '85 weg. Dan ga ik naar de HOOS (Hogere Onderofficiersschool) en wordt daar docent maatschappijleer. Iets heel anders dus.

Met spijt weg uit Seedorf?
Ja, toch wel. Enerzijds bevalt mij de leef- en werksfeer hier goed, daar komt

Kapitein Koos Sol

bij dat het financieel ook zo zijn voordelen heeft. Anderzijds lijkt mij de nieuwe funktie in Breda ook wel aantrekkelijk, gezien het andersoortige karakter. Toch was ik liever in dit soort werk nog wat doorgegaan. Twee jaar is ook erg kort voor zo'n funktie, want het is een nogal komplex geheel, vind ik zelf, waar je een hoop tijd insteekt voor je een beetje thuis bent op al die terreinen. Alvorens je het een beetje door hebt ben je zo een jaar bezig. Het komt er eigenlijk op neer dat anderen de vruchten plukken van wat je hebt opgezet. Dat doet een mens liever zelf.

Wat is precies uw taak hier?
Buro Welzijnszorg algemeen houdt zich bezig met de vrijetijdsbesteding van de gemeenschap, van Jan Soldaat tot en met de gezinsleden. Dat aanbod bestaat uit films, hobbyklubs, bibliotheek, videotheek en verenigingswerk. Daarnaast het in stand houden van een drietal kiosken in Seedorf, Hohne en Langemannshof met de verkoop van boeken, tijdschriften, posters enz.
Dan verzorgen we nog de voorlichting m.b.t. de studie en doen we het een en ander met het Buro Overgang Burgermaatschappij (BOB).

Het lijkt mij wel een baan waar men iets van kan maken.
Het is een van de weinige banen binnen de krijgsmacht met heel veel vrijheid, waar je kunt doen en laten wat je wilt, uiteraard binnen zekere grenzen. Je moet geen geld zoekmaken en je moet binnen het beleid van de sektie Welzijnszorg Den Haag blijven. Maar of je wel of geen films wilt vertonen en welke soort dat kun je vrij redelijk zelf bepalen. Een schaaktoernooi organiseren of reisjes naar Bremen voor de kazernebevolking kun je doen of niet. Er is betrekkelijk weinig voorgeschreven.

Wat Jan Soldaat vraagt levert de WZZ? Er is veel belangstelling voor seks- en geweld-films, dus draaien jullie die?

Het WZZ-gebouw in Seedorf...

Die belangstelling voor dit genre films is hier ook groot. Dan hebben we het over het reguliere filmprogramma in de grote zaal, negen verschillende films per week. Dat aanbod komt uit het pakket dat door het CFK (Centraal Filmburo Krijgsmacht)* wordt uitgebracht en draait ook in Hohne en Langemannshof. Het CFK is een kommerciële instelling, moet zichzelf minimaal bedruipen, met één doelgroep: de dienstplichtigen tussen de 17 en 23 jaar. Daar koopt het zijn films op in. Dat betekent dat zo'n 80% van het aanbod inderdaad bestaat uit spanning, avontuur, sex en geweld; de resterende 20% zijn de overige genres.

„Porno mag niet binnen de krijgsmacht, maar verschrikkelijke moordpartijen voorschotelen, daar praat niemand over."

...en het WZZ-buro

Dat komt er in de praktijk op neer dat uit het CFK-pakket zo één keer per maand een film uit de kategorie overigen wordt gedraaid. Dat is wat er in de grote zaal wordt vertoond. Daarnaast draaien wij voor de mensen die vaker een 'betere' film willen zien, separaat, in een kleinere zaal, de andersgerichte films. Dat is zo eens in de veertien dagen. Het kost verhoudingsgewijs vrij veel organisatie, tijd en geld terwijl er betrekkelijk weinig gebruik van wordt gemaakt. Desondanks moet het toch blijven bestaan. Ik hoop dan ook dat mijn opvolger het wil blijven voortzetten.

Vanuit welke achterliggende gedachte onderneemt u dit soort aktiviteiten?
Kijk, ik ben zelf in film geïnteresseerd, daar komt bij dat ik ook niet altijd kapot ben van het reguliere aanbod. Vooral in het weekend kijk ik ook nog wel eens naar een film in de grote zaal en het is soms om te huilen. De naar zijn mening meest afgrijselijke films zitten er soms tussen. Porno mag niet binnen de krijgsmacht, maar verschrikkelijke moordpartijen voorschotelen, daar praat niemand over. Maar dat terzijde. Ik vind dat tegenover dit filmaanbod voor de massa ook iets anders moet staan voor de minderheid. Wanneer mensen bij mij komen met 'Is dit nu het enige wat er is?' dan haak ik daar op in. Zo is het idee ontstaan om wat alternatiefs te ondernemen.

De lektuurvoorziening gaat ook uit van de behoefte van de dienstplichtige?
De film is in die zin non-profit, het moet zichzelf bedruipen, meer niet. Bij onze kiosken ligt dat anders, daar heb je te maken met een kommerciële situatie. Voorraadhoogtes en wat niet en wel loopt wordt nauwlettend in de gaten gehouden. Als we bijv. de boeken pakken, dan zien we hetzelfde verhaal als bij de films: 80% spanning, avontuur, wat minder sex; 20% overigen. Daar zit dan wel steeds de boeken top-10 van de Haagse Post en Vrij Nederland in. Je moet het zo zien dat tegen tien Mac-

De WZZ-winkel in Seedorf

Leans er één Kees van Kooten wordt verkocht. Zo ligt die verhouding zowel kwa inkoop als verkoop. Daarnaast kan iedereen die iets wenst dat bestellen. Bij de tijdschriften en weekbladen kunnen we zo ongeveer alles bieden. Alle opiniebladen hebben we hier in ongeveer dezelfde verhoudingen als een doorsnee Nederlandse kiosk; 100 Panorama's tegen 8 HP's, 100 Revue's tegen 5 Vrij Nederland's.

De variatie in kranten steekt daar wel heel schril bij af. Je kunt slechts 'kiezen' uit het AD of de Telegraaf. Hoe komt dat?
Dat heeft geen andere achtergrond dan slechts een organisatorische. Ik ben er een jaar geleden eens ingedoken, ook omdat mensen er mij op aanspraken. De beide leveranciers van AD en Telegraaf hebben onderlinge afspraken over het leveren van de kranten. Ze wor-

„De vertiermogelijkheden die wj in de week hebben zijn in het weekend beduidend minder."

den bij toerbeurt hier naar toe gebracht door beide uitgevers. Die willen geen andere kranten meenemen. Wanneer wij de Volkskrant en Trouw hier willen verkopen dan moeten we die op laten sturen, die komen dan wel een dag later. Dus bestaat de kans dat deze niet meer verkocht worden.

In een vraaggesprek met enkele kanonniers eerder in deze serie kwam naar voren dat het weekend vaak het meest saaie gedeelte van de week is. Men vond het weekendaanbod van de WZZ nogal pover.
De standaard-vertiermogelijkheden die wij in de week hebben (de hobbyklubs, de bibliotheek, de videotheek, studiemogelijkheden, films e.d.) zijn in het weekend beduidend minder. De film gaat gewoon door, vier films per weekend. Van de vier hobbyklubs die er zijn is er tot op heden slechts één in het weekend open: de houthobbyklub. Waarom? Ze worden gerund door vrijwilligers, mensen die hier wonen, maar die ook niet ieder weekend in de hobbyklub willen gaan staan. De hobbyklubs worden overigens over het algemeen vrij matig bezocht door dienstplichtigen en veel meer door de beroeps en hun huisgenoten. Er zijn klubs, zoals de kleihobbyklub, die bijna uitsluitend draait op de vrouwen van beroepsmilitairen. Lopende dit jaar komt er een hobbyklub bij, die wel op de zaterdagmiddag open zal zijn, nl. de komputerhobbyklub. Gelet op de belangstelling voor de komputerkursussen verwachten we er nogal veel van. Verder moet men niet alleen kijken naar de mogelijkheden in het WZZ-gebouw. Er zijn hier ook nog zo'n twintig verenigingen waar ook de dienstplichtige lid van kan worden, bijv. vliegvereniging, paravereniging, paardrijden, duiken, tennis, badminton, bridge.

Het blijkt niet zo eenvoudig te zijn voor een dienstplichtige om lid te worden van een vereniging. Hoe komt dat denkt u?
Het aspekt van de groepsdwang speelt daar zeker een grote rol in. Als Jan Soldaat op een kamer zit en de 'kamer' gaat naar één van de militaire tehuizen om gratis een videoband te bekijken, dan moet hij stevig in z'n schoenen staan om zich aan dat groepsgebeuren te onttrekken en te zeggen: 'Nee, ik ga vanavond naar de duikvereniging'. In z'n eentje: dat is voorwaar niet zo eenvoudig.

Het gerucht gaat dat het aantal filmvoorstellingen met het weekend zal worden teruggeschroefd. Klopt dat?
Uit de bezoekersaantallen met het weekend voor de filmvoorstellingen

„Er zijn hier (naast de WZZ) ook nog zo'n twintig verenigingen..."

blijkt, dat de middagvoorstellingen duidelijk in een behoefte voorzien (enkele honderden bezoekers). De avondvoorstellingen worden echter gewoon slecht bezocht. Er wordt inderdaad overwogen de zaterdagavondfilm te schrappen. De mensen vermaken zich kennelijk ergens anders. Voor 4 à 5 man op een totaal van zo'n dikke duizend man binnenzitters kun je geen film meer laten draaien.

De WZZ doet naast een materieel aanbod, de verkoop van bouwpakketten e.d., ook nog een immaterieel aanbod. Waaruit bestaat dat?
Een van de belangrijkste dingen die wij verzorgen ligt op het vlak van de studievoorzieningen, schriftelijke kursussen. De organisatie probeert dat op alle mogelijk manieren te stimuleren door o.a. teruggaveregeling en onkostenvergoeding. Daarnaast verzorgen wij samen met het arbeidsburo en het al eerder genoemde BOB zo'n drie keer per

jaar de mogelijkheid, dat mensen vanuit Seedorf kunnen solliciteren op vakatures bij de overheid en bedrijven.

Het rendement is niet voor alle sektoren van jullie werkzaamheden bepalend of er mee wordt doorgegaan of niet?
Als ik kijk naar de kiosk dan is dat een typisch kommerciële instelling en daar wordt wel degelijk gekeken naar wat haalbaar is of niet, in ieder geval moet het geen geld kosten, sterker nog, er moet veel geld verdiend worden. Want met die inkomsten moeten we het andere deel van ons werk betalen. Bij dàt deel wordt inderdaad niet gekeken of het geld opbrengt of niet. Het mag zelfs veel geld kosten mits het maar past binnen onze doelstelling. Films, alternatieve filmvoorstellingen mogen geld kosten, omdat we vinden dat het nodig is. Een watersportcentrum mag geld kosten, een bibliotheek en een verbou-

„Welzijnszorg en winkel (plus kiosk) zouden m.i. eigenlijk gescheiden moeten zijn..."

wing van de filmzaal mogen dat ook. Al het geld dat er binnenkomt via de winkel en de kiosk gaat naar deze sektoren van ons werk. Wanneer je het kommercieel zou benaderen, dan vallen de gelden weg om de andere dingen nog te kunnen blijven bieden. Maar ik zal niet verhullen dat het op twee sporen zitten niet altijd even gemakkelijk is.

Hoe bedoelt u dat precies?
Welzijnszorg en winkel (plus kiosk) zouden m.i. eigenlijk gescheiden moeten zijn om goed te kunnen werken. Geld

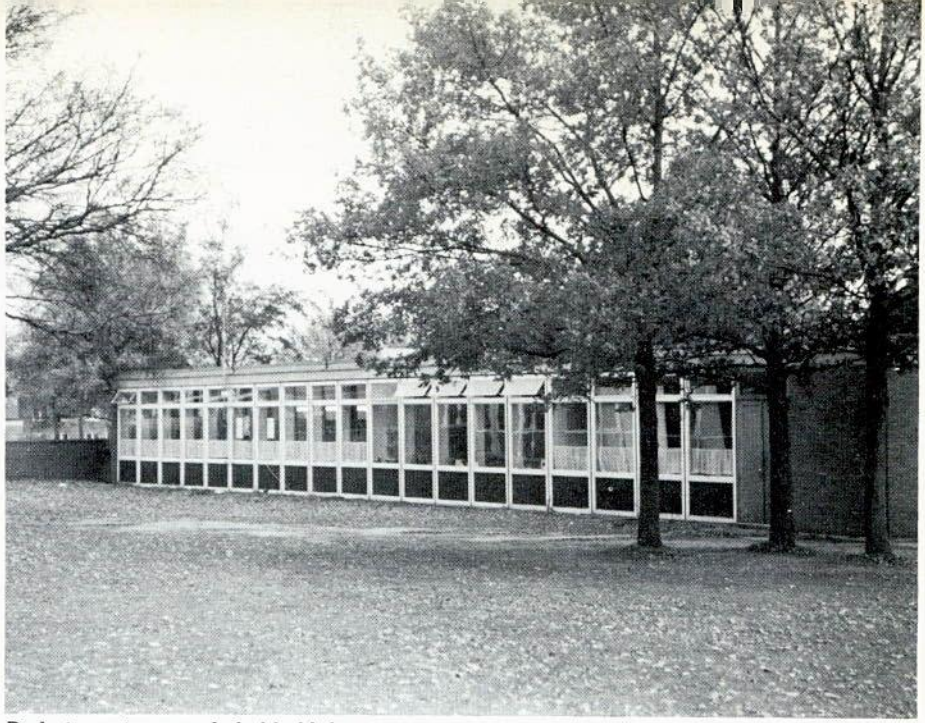

De huisvesting van de hobbyklubs

verdienen en geld uitgeven onder één en dezelfde pet, hoeft niet, maar kán gemakkelijk leiden tot vermenging van belangen of erger tot afremmingen of stimuleringen juist waar het niet moet.

Nog behoefte aan een laatste opmerking?
Ik blijf het jammer vinden dat men in de krijgsmacht, nu denk ik niet in de eerste plaats aan de dienstplichtigen, de WZZ toch nog altijd niet erg serieus neemt. Ik denk in dit verband ook nog niet eens zozeer aan de situatie hier in Seedorf, maar meer in z'n algemeenheid. Ik doel op de mentaliteit van 'naar de WZZ gaat het personeel dat ergens overblijft'. Terwijl het bij de WZZ vaak om funkties gaat met veel ruimte, maar ook met grote verantwoordelijkheden, denk alleen maar aan het vele geld dat er omgaat. Je ziet en hoort heel vaak dat wanneer men mensen om wat voor reden niet kwijt kan, ze maar bij de WZZ parkeert. Zo krijg je natuurlijk nooit een goed stuk werk, laat staan iets waar je beleid op kunt maken, van de grond.

*** Het CFK is in 1986 opgeheven. (Red. febr. '87).**

„Voor een vrouw is 't belangrijk dat ze de taal van het land spreekt"

„Probeer in het bezit te zijn van een rijbewijs vóór je hier komt wonen. Heb je er geen, ga er dan zo snel mogelijk een halen. De mannen zijn echt heel vaak op oefening. Voor het doen van inkopen, wanneer de kinderen vakantie hebben; je vergroot je mogelijkheden zo met een auto. Het is gewoon heel belangrijk dat je ergens kunt komen zonder dat je op je man bent aangewezen. Een rijbewijs is voor een vrouw hier in Zeven eigenlijk een noodzaak."

Aldus Do Lustig. Met haar en Margjen Kühnen sprak EGO-redakteur Wim Heij in dit zesde een laatste artikel over 'Leven, wonen en werken in Seedorf'. Beroepsmilitairen worden regelmatig overgeplaatst, maar zij veelal niet alleen. Ook de gezinnen verhuizen mee. De mannen weten zich door hun werk doorgaans snel een draagvlak te verwerven, terwijl de kinderen, via school, binnen de kortste keren vriendjes en vriendinnen hebben. Maar hoe vergaat het de vrouwen van militairen? Tegen welke problmen lopen zij op, in het bijzonder bij een overplaatsing naar het buitenland? Over deze en andere vragen gaat dit vraaggesprek.

Hoe lang zitten jullie al in Duitsland?
Margjen: Wij zitten nu al weer drie jaar in Zeven. Hiervoor hebben we ook al twee perioden in het buitenland doorgebracht, vijf jaar in Bramsche en vijf jaar bij Shape in België.

„Een rijbewijs is voor een vrouw hier eigenlijk een noodzaak."

Do: Het is onze tweede periode hier. Wij hebben al een keer eerder ruim vier jaar in Zeven gewoond. Nu verblijven we hier al weer zo'n zeven jaar.

Wanneer beroepsmilitairen worden overgeplaatst vinden die doorgaans hun weg wel snel. Dat geldt ook voor de kinderen. De vrouwen moeten het zelf maar zien te rooien. Hoe verging dat jullie?
Do: Ik heb er weinig moeite mee gehad. Het ligt hier niet veel anders als in Nederland. Ook daar moet je nieuwe kennissen maken, bij klubs en verenigingen gaan, scholen voor de kinderen zoeken. Tegen diezelfde zaken loop je ook hier op.

Hoe vul je die leegte iedere keer op?
Margjen: Het ligt veel aan je zelf. Wanneer je een beetje aktief en ondernemend bent ingesteld en niet steeds denkt van 'wat moet ik nu toch', dan lukt het steeds wel weer. Maar je moet er op af stappen. Er is hier vrij veel wat je kunt doen. Het ligt echt aan je zelf òf je wat gaat doen. Zelf heb ik weinig tot geen problemen gehad met de vele verhuizingen. Het wordt in sterke mate bepaald door degene die je bent. Wat interesseert je? Wat spreekt je aan?
Do: Het gaat hier echt niet veel anders

als in Nederland. Of je je huishouden nu hier doet of in Holland, dat blijft hetzelfde. Na enige tijd zoek je aansluiting bij klubs en verenigingen waar je wat voor voelt en haast vanzelf vloeien daar kontakten uit voort.
Margjen: Voor een vrouw is het heel belangrijk dat ze de taal van het land spreekt. Daardoor voel je je toch een stuk vrijer. We zitten wel met veel Nederlanders hier, maar je moet toch naar een Duitse winkel.
Wanneer je bang bent om te praten wordt je wereldje klein en dat is niet bevorderlijk voor jezelf. Met je schoolduits als basis en een aanvullende kursus kun je je aardig redden. Ik praat er misschien wel heel gemakkelijk over, maar dat komt ook omdat wij vaak verhuizen als plezierig ervaren.

Dat denk ik ook. Velen hechten zich aan hun woonplaats, familie, vrienden...
Margjen: Dat doen zowel mijn man als ik niet. Wanneer wij ergens drie jaar zitten dan zeg ik al 'gaan we weer eens denken aan vertrekken?' Dan heb ik het wel weer gezien. Ik weet dan hoe alles reilt en zeilt en wil ik weer verder, wat anders, andere mensen leren kennen. Verhuizen verrijkt een mens.

Margjen had het net over een vreemde taal. Jij kunt ook met je Duits uit de voeten, Do?
Do: Ik kan me redelijk verstaanbaar maken. Ik werk een ochtend in de week hier in Zeven op de markt, in een Hollandse kaas- en snoepkraam, en de kommunikatie met de klanten verloopt goed. Het is wel waar hoor, wat Margjen zegt, dat het je mogelijkheden vergroot wanneer je de taal spreekt. Wij hebben niet veel Duitse kennissen, maar wanneer je ergens op visite bent en er zijn ook Duiters dan praat je met elkaar Duits. Beheers je dat dan niet, dan sta je er min of meer buiten. Natuurlijk is er weleens een woord waar je even over moet nadenken...

En de naamvallen? Die slik je wat in?
Do: Nee. Dat is misschien typisch maar die naamvallen heb ik vroeger behoorlijk goed op school gehad, vandaar dat zelfs dat ook nog redelijk goed gaat. Ik let er in ieder geval altijd goed op.

Is dat baantje belangrijk voor je?
Do: Belangrijk? Het is leuk werk. Het is eens wat anders dan zelf boodschappen doen. Nu komen anderen naar jou toe. Op den duur ken je je klanten. Je weet wat ze nodig hebben en als ze een keer wat anders nemen dan zeg je 'vandaag geen drop?'. Zo ontstaan de gesprekken. Het is lollig werk.

Margjen Kühnen en Do Lustig: „Wij hebben het hier prima..."

„... je moet er op af stappen. Er is hier vrij veel wat je kunt doen. Het ligt echt aan je zelf óf je wat gaat doen."

Jullie zijn zelf tegen niet al te grote problemen opgelopen. Hoe verliep dat met de kinderen?
Margjen: Wij hebben één dochter. Die heeft haar lagere school-jaren op drie verschillende scholen doorgebracht. Voor zo'n kind is dat ook steeds een hele omschakeling. Niet alleen de ouders verhuizen maar ook het kind. Toch is alles steeds min of meer gladjes verlopen tot nu toe. Ik vind wel dat wanneer ze de Mavo af heeft, dat we dan terug moeten keren naar Nederland, voor haar verdere ontwikkeling. Hier is slechts een Havo en Atheneum-3 en voor een Duits gymnasium voelt ze zelf niet veel. Wij hebben lang genoeg in het buitenland gezeten, het wordt nu tijd dat de dochter voorrang krijgt.
Do: Toen we de eerste keer naar Duitsland kwamen hebben we wel problemen gehad met onze zoon. Dat was in de tijd dat de voorlichting nog niet zo best was. Hij zat toen op de LTS en halverwege het schooljaar kwamen we naar Duitsland. Wij dachten dat hij hier gewoon op de LTS verder kon gaan, maar er was hier geen LTS. Dan sta je natuurlijk wel vreemd te kijken. Uiteindelijk is het allemaal wel op z'n pootjes terecht gekomen. Zoiets zou nu niet meer kunnen gebeuren. Voor de rest hebben de kinderen weinig narigheid ondervonden van het verhuizen.

De beroepsmilitairen met wie in deze artikelenserie werd gesproken stelden allemaal dat de rangen in de vrije tijd wegvallen. Is dat ook jullie ervaring? Worden vrouwen niet benaderd op grond van de rang van hun echtgenoot?
Margjen: Wij zitten bij een aantal klubs waar zowel vrouwen van onderofficieren als van officieren op zitten en ik kan niet zeggen dat men dat laat merken. Wanneer je op een klub zit moet je ook zo sportief zijn dat je elkaar gelijkwaardig tegemoet treedt.
Do: In z'n algemeenheid gesproken merk je daar inderdaad niets van.
Margjen: Je zoekt toch je eigen vrienden of vriendinnen op. Of de man officier of onderofficier is maakt weinig uit. Wan-

Haringhappen aan een Nederlandse viskraam in Seedorf

neer de persoon je ligt ga je er mee om, dan wordt het je vriend of vriendin en gaan ze op in je vriendenkring. Zo gaat het immers altijd: je ligt elkaar of niet. Dat is in een militaire gemeenschap over het algemeen niet anders.
Do: Ik ben voorzitster van een kegelklub. Daar zitten Duitse en Nederlandse vrouwen op, ook vrouwen van militairen. Je merkt er niets van rangen of standen.
Margjen: Het zou toch ook te gek zijn dat een vrouw van een onderofficier er vanuit zou gaan of nog erger, moeten gaan dat een onderofficiersvrouw niet op een gelijk nivo zou kunnen meepraten, geen partij zou zijn. Dat is natuurlijk onzin.

Bij klubs en verenigingen levert dat dus geen problemen op. Hoe is het daarmee in de Siedlung gesteld?
Do: Ook niet hoor. Na vijf uur is het gewoon de buurman.
Margjen: Hier is de Siedlung wel zo ingedeeld dat officieren, onderofficieren en korporaals in aparte straten wonen. Onderling gaat dat allemaal niet veel anders dan in welke straat en welke plaats in Nederland ook maar.

Is er sprake van sociale kontrole?
Margjen: Ook dat valt wel mee.
Do: Er is wel eens een periode geweest dat je het gevoel had van die koopt een bepaalde auto, en die, en die. Je kreeg het idee dat men elkaar beïnvloedde. De laatste tijd valt me dat niet meer zo op.
Margjen: Het komt misschien ook wel dat de dingen je hier gemakkelijker opvallen. Iedereen kent iedereen. Dat hoeft overigens niet alleen maar als nadelig ervaren te worden. Integendeel zou ik haast zeggen. Het is best plezierig wanneer je veel mensen kent.

Jullie zitten ook beiden op de vrouwen-

Margjen Kühne: „Wanneer je bang bent om te praten wordt je wereldje klein..."

Do Lustig in de marktkraam: „De kommunikatie met de klanten verloopt goed"

soos. Dat klinkt nogal feministisch. Is die soos dat ook?
Margje: Helemaal niet. Kijk, het is geen koffiekransje waar roddels worden uitgewisseld. Wij komen iedere veertien dagen bij elkaar op zgn. thema-ochtenden.
Daardoor krijg je dat je de ene keer heel andere vrouwen aantrekt dan de andere keer. Wanneer we een morgen beleggen over post-natale depressie, dan zie je vrij veel jonge vrouwenn die dat on-

„Iedereen kent iedereen. Dat hoeft overigens niet alleen maar als nadelig ervaren te worden."

derwerp aanspreekt of zelf hebben meegemaakt. Hebben we een thema-ochtend over de overgang, dan krijg je een heel ander publiek.
We werken wel altijd met een thema, soms een inleider/deskundige, vaak ook een video-band. De ene keer is het eens een pittig onderwerp, een andere keer iets rekreatiefs, bijv. een kabaretprogramma of een ekskursie. De groep wisselt altijd heel sterk, maar er is altijd wel belangstelling. Draaien we een keer een videoband van Freek de Jonge dan komt Do niet.
Do: En bij Koot en Bie zal je mij ook niet zien.

Al met al konstateer ik met twee tevreden vrouwen te hebben gesproken.
Do: Wij hebben het hier prima. Onze oudste zoon is getrouwd en woont hier ook. We hebben hier twee kleinkinderen, wat wil je nog meer. De jongste zit op een opleiding in Middelburg en we hopen dat hij hier wordt geplaatst. Onze dochter woont in Groningen. Wanneer we hier weggaan, dan gaan we proberen ergens in de provincie Groningen te gaan wonen, toch een beetje in de buurt van de kinderen.
Margjen: Ik vind het heerlijk hier maar, ik zei het al eerder, wij zijn niet honkvast. Na zo'n vijf jaar ergens te hebben gezeten willen we verkassen. Wij zijn nu eenmaal types die graag steeds opnieuw andere mensen willen ontmoeten.

Wat voor advies zouden jullie vrouwen die naar Duitsland gaan kunnen geven?
Do: Probeer in het bezit te zijn van een rijbewijs vóór je hier komt wonen. Heb je er geen, ga er dan zo snel mogelijk een halen. De mannen zijn echt heel vaak op oefening. Voor het doen van inkopen, wanneer de kinderen vakantie hebben; je vergroot je mogelijkheden zo met een auto. Het is gewoon heel belangrijk dat je ergens kunt komen zonder dat je op je man bent aangewezen. Een rijbewijs is voor een vrouw hier in Zeven eigenlijk een noodzaak.
Margjen: Ga eerst naar de plaats toe waar je gaat wonen. Oriënteer je zo goed als maar enigszins mogelijk is. Zorg vooral dat je je verstaanbaar kunt maken, zorg dus dat je de taal van het land een beetje spreekt. Eén van de naarste dingen die je kan overkomen is een onmachtig gevoel,'ik durf niets' 'ik kan niets'. Dat werkt isolement in de hand. Verder moet men zich zo goed mogelijk proberen in te stellen op het feit, dat het werkelijk onmogelijk is iedere week naar Nederland te gaan. Hang je een beetje aan je familie, dan is 't heel belangrijk je dat goed te realiseren. Tenslotte nog dit. Leef zo dat je, bij wijze van spreken, ieder jaar overgeplaatst kan worden, dan voorkomt veel problemen. Kijk uit dat je niet al te grote, met name financiële, verplichtingen aangaat. Is dat wel het geval en je man wordt overgeplaatst en je kunt niet weg, dan ontstaan er pas echt grote problemen.

Wim Heij

Raadsman in Seedorf

Een gesprek met Jan en Corrie Duijnhouwer

„Geloof me gerust, de gemiddelde jongen in dienst, heeft niet zoveel problemen met humanisme of christendom. Het met veel tam-tam aan de orde stellen van het onderwerp humanisme zou z'n doel helemaal voorbij schieten. Het werkt zelfs averechts omdat de jongens niet zijn geïnteresseerd in dat onderwerp. Mensen die volhouden dat humanisme uitdrukkelijk aan de orde moet komen in de geestelijke verzorging in het leger praten over een situatie die ze niet kennen."

Aan het woord is Jan Duijnhouwer, raadsman in Seedorf. Zo'n 3000 dienstplichtigen van de Nederlandse strijdkrachten vervullen daar het grootste deel van hun dienstplicht. Seedorf is een vooruitgeschoven post in de Nederlandse bijdrage aan de verdediging in NAVO-verband van het „vrije westen". De koude oorlog is dichtbij, omdat de DDR op schootsafstand ligt en omdat een treffen tussen Oost en West zeker ook op de Noordduitse laagvlakte wordt uitgevochten. Dit aspekt en de geïsoleerde plaatsing vormen de belangrijkste bestanddelen van de extra druk op de in Seedorf gelegerde militairen. En indirekt dus ook op de humanistisch geestelijke verzorging ter plaatse.
Tegen deze achtergrond sprak Wim Heij voor EGO met Jan en Corrie Duijnhouwer over hun werk in de kleine Nederlandse gemeenschap in Duitsland. Een gemeenschap waarin werk en privé-leven niet of nauwelijks gescheiden kunnen worden.

„De betekenis van humanisme en humanistisch geestelijke verzorging", vervolgt Jan Duijnhouwer, „zit 'm veel meer in andere aspekten, zoals de geloofwaardigheid van de GV'er, de kritische opstelling ten opzichte van de organisatie, de manier waarop je met de jongens en met problemen omgaat. Dat zijn herkenbare punten. Noem dat maar humanisme wat mij betreft. De jongens kiezen voor GV-uren of niet. Ze kiezen ervoor om hun individuele problemen met je te bespreken of niet. Die keuzes zijn in eerste instantie veel meer bepaald door vragen als waar is het gezellig, waar wordt het minst gezeurd en waar gaat mijn vriend naar toe dan door kennis van of sympathie voor het humanistisch denken. Aldus komt er kontakt tot stand, ga je aan groepsaktiviteiten doen of heb je individuele gesprekken. Humanisme in engere zin speelt geen rol. Wel komt het, na verloop van tijd, regelmatig voor dat jongens vragen: „Humanisme, wat is dat eigenlijk? Leg me dat eens uit."
„In eerste instantie is het vooral de figuur van de geestelijk verzorger die de militair aanspreekt. Na verloop van tijd blijkt echter een ander en principiëler aspekt belangrijk te zijn, nl. de werkopvatting: „Raadsman, waar sta jij eigenlijk ten opzichte van de organisatie?" Uitgangspunt in ons werk is dat eerst de mens en dan pas de organisatie aan bod komt. Niet alleen is dat een fraai theoretisch verhaal, maar het is ook een voorwaarde voor de praktijk, je merkt dat de jongens dat na verloop van tijd ook in de gaten krijgen. Bij problemen die zich voordoen tussen mens en organisatie stel ik mij per definitie aan de kant van het individu op om met hem of haar te zoeken naar oplossingen. Als een regering of een organisatie het individu voor problemen stelt, dan moet je proberen aan die situatie iets te doen.

„Een regelmatig voorkomende vraag: Humanisme, wat is dat eigenlijk?"

Ik zeg er ook altijd bij dat het niet de gemakkelijkste weg is. Het kán betekenen dat je tegen de belangen van de organisatie in gaat. Als je als GV-er zo'n werkopvatting hebt, dan kan dit inhouden dat je weleens op gespannen voet met de krijgsmachtleiding kan komen te staan. Ik zeg overigens met nadruk 'kan', want ook veel beroepsmilitairen vinden dit een zuivere werkopvatting voor een geestelijk verzorger in de krijgsmacht. Maar ook al zou dit niet zo zijn, dan nog zou ik me zo opstellen. De keuze voor het belang van het individu is immers een kernpunt van het humanisme."

Het komt meer dan eens voor dat dienstplichtigen 'eruit' willen, omdat ze het psychisch in Seedorf niet aankunnen. Jan Duijnhouwer toont begrip en gaat aan de praat.
„Kliënten willen vaak niet dat je er met anderen over praat. Uiteraard respekteer je dat. Kommandanten verwijten mij weleens dat ik zoiets niet doorgeef. Maar als GV-er kan je natuurlijk niet zomaar op de loop gaan met de jou, in vertrouwen, verstrekte informatie. Toch

Corrie en Jan Duijnhouwer

wil ook dat nog wel eens botsen. Helaas, maar het is niet anders. De GV-er is er nu eenmaal voor het welzijn van en de hulpverlening aan de militair. Als een kliënt zegt: 'Ik kan er niet meer tegen, ik wil weg, dan is dat het vertrekpunt van mijn bemoeienis. Wanneer je dan met een verborgen agenda zou werken, met de achterliggende gedachte van hij moet behouden blijven voor de organisatie want er is toch al een tekort aan koks, ja dan ben je als GV-er volstrekt onzuiver bezig. Dan toon je geen respekt voor je kliënt. Zo simpel ligt dat. Toch ziet, jammer genoeg, niet iedereen in dat je als GV-er zo behoort te werken."

Privé en werk zijn niet te scheiden

Corrie Duijnhouwer is in Seedorf aktief in het vrouwenwerk. Ze weet dat gebeurtenissen in de kazerne ter sprake worden gebracht daarbuiten. De kleine Nederlandse gemeenschap is nogal een hecht verband en de sociale kontrole is niet gering. „In het begin was het allemaal wat onwennig. Over en weer betekent het aftasten, zeker in een kleine gemeenschap als deze. Bovendien doen, in de ogen van velen, humanisten vaak zo moeilijk, zo kritisch. Dat kwam er natuurlijk ook nog eens bij. Toch ging men je na verloop van tijd vragen stellen en kwam je tot gesprekken. Wanneer de spanningen op de kazerne wat al te hoog oplopen dan word ook ik gekonfronteerd met het werk van de humanistisch geestelijke verzorging. Men stelt dan vragen en spreekt mij ook aan op het werk en de opvattingen van Jan. Dat blijf je houden binnen zo'n kleine gemeenschap, maar is niet altijd even gemakkelijk te accepteren. Toch blijkt dat in toenemende mate mensen geïnteresseerd raken in de motieven achter een bepaalde opstelling. Dat geeft de mogelijkheid om over humanisme te praten. Soms blijkt dat meer begrip ontstaat voor humanistische opvattingen over geestelijke verzorging in het leger. Of tenminste kan men respekt opbrengen. Dat is ook heel belangrijk voor onszelf, omdat we anders geïsoleerd zouden raken en het op den duur zeker niet vol zouden kunnen houden.

„Uitgangspunt in ons werk is dat eerst de mens en dan pas de organisatie aan bod komt."

Het komt regelmatig voor dat vrouwen, die aanvankelijk weinig belangstelling hadden voor humanistische zaken, er later op terugkwamen, bijv. bij geboorte, huwelijk of schoolkeuze. Dan herinnerden ze zich weer dat we daar wel eens over gesproken hadden en wilden daar dan weer op terugkomen. Dat is best heel fijn. Bovendien toont het voor mij aan, dat je vooral niet te nadrukkelijk moet leuren met je boodschap. Mensen beoordelen je uiteindelijk toch op wat je doet en niet zozeer op wat je zegt."

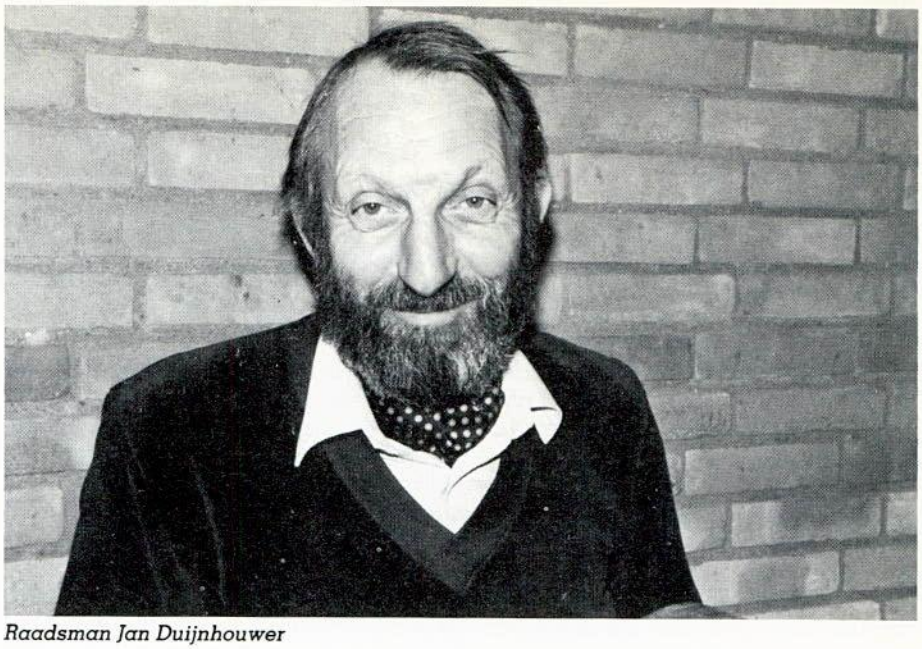

Raadsman Jan Duijnhouwer

Ook in Nederland is de diskussie over de humanistische GV-er in krijgsmachtuniform nog steeds gaande. Een uniform zou volgens sommigen een al te nauwe en afhankelijke band met het leger symboliseren. Het is een gevoelig punt. Jan Duijnhouwer benadert de diskussie van een pragmatisch standpunt. Volgens hem kan het dragen van een uniform een belangrijke ondersteuning zijn van het werk. Dus soms wel in uniform en soms niet.

„Het dragen van een uniform is soms een wezenlijk onderdeel van de positie, die je ten behoeve van de militairen wilt innemen. Een principiële weigering om je erin te vertonen vind ik onverstandig in dat opzicht. Ik heb ervaren dat je met doordacht gebruik van een uniform deuren kunt openen die anders gesloten zouden blijven. Er zijn situaties waarin je het absoluut niet kunt maken in burger te verschijnen. Nou, dan moet je dat ook niet doen. Natuurlijk zijn humanisten tè mensgericht om warm te kunnen lopen voor uiterlijk vertoon, maar in deze funktie in deze gemeenschap kun je uiterlijk vertoon niet negeren. Dat is een prijs die je moet betalen."

Corrie Duijnhouwer: „Ja hoor, ik ga ook vaak mee. Dat wordt best gewaardeerd. Het hoort er nu eenmaal bij. Uiteindelijk wil je toch proberen iets te betekenen voor mensen. Als dat inhoudt dat je ook wel eens minder aardige aktiviteiten op de koop toe moet nemen dan doe je dat. Overigens hoeft dat helemaal niet te betekenen dat je dan principes over boord moet zetten. Als Jan tijdens een van de vele luisterijke gebeurtenissen wordt gevraagd een toespraak te houden, dan is dat heus nog wel een humanistisch verhaal. Men verwacht overigens ook niet anders. Zo bezoeken we om een voorbeeld te noemen, een andere keer niet deze maar die nieuwjaarsreceptie. Als er één is die zich van rangen en standen niets hoeft aan te trekken dan is het wel de GV-er. Zo kun je, juist door je er niet aan te onttrekken, toch komen tot een eigen inkleuring."

Seedorf is moeilijker

De situatie in Seedorf werpt voor de humanistische GV andere en vaak moeilijker problemen op dan in Nederlandse kazernes. De dienstplichtigen zijn er langer en verder van huis. Er is sprake van een nogal gesloten gemeenschap, die weinig mogelijkheden laat voor kontakten met de Duitse samenleving. Er is een groter besef van de oorlogsdreiging omdat er een direktere betrokkenheid is vanwege de taak van de Nederlandse brigade in den vreemde.

„Het uniform: dat is een prijs die je moet betalen."

Volgens Jan Duijnhouwer komt heimwee verhoudingsgewijs vrij veel voor. Naast de vele militairen die het prima naar de zin hebben, zijn er ook diversen die hun plaatsing zo willen ruilen voor een baantje op een Nederlandse kazerne.

„De selektie zal wel nooit feilloos werken, vrees ik. Soms zijn dingen toch wel te voorzien, heel vaak echter ook niet. Waar nog meer de nadruk op gelegd moet worden is de informatie vooraf. Over wat mensen werkelijk te wachten staat in Seedorf hebben velen soms nauwelijks enige notie. Dat blijkt trouwens ook zelfs als ze hier al een tijdje zitten. De werklast is onevenredig hoog, veel oefeningen, ver van huis, langere perioden tussen twee verloven. Voor ons als GV-ers betekent zo'n situatie dat, naast de normale problemen die kleven aan de dienstplicht, er nog eens een extra hoeveelheid bovenop komt."

Wim Heij

HMT Seedorf

De familie Groothuis, beheerders van...

Een andere humanistische aktiviteit in Seedorf is het Humanistisch Militair Tehuis (HMT). Naast een Roomskatholiek en een Protestants-christelijk tehuis heeft het HMT een belangrijke funktie in de vrijetijdsbesteding van de militairen. Tevens is het tehuis een basis voor de humanistisch geestelijke verzorging, met name de GV-bijeenkomsten. Zoals ook bij de Nederlandse HMT's wordt Seedorf geleid door een beheerdersechtpaar: Eric en Karin Groothuis. Evenals voor de humanistische GV geldt ook voor het HMT, dat de relatie met het humanisme vooral indirekt is. Tevergeefs zoek je naar humanistische 'kenmerken' of aktiviteiten. Is er dan nog wel iets dat met humanisme te maken heeft? Moeten we de relatie tussen levensbeschouwing en uitvoering aan regels binden? Of moeten we dan maar het HMT tot een AMT ombouwen? Eric Groothuis: „Ja, dat is een diskussie die geregeld opduikt. Zodra mensen vanuit de humanistische beweging hier komen, worden dat soort vragen opgeworpen. Net als bij de GV geldt ook hier dat je in een situatie leeft en werkt waar een al te nadrukkelijke gerichtheid op humanisme geen effekt zou hebben. Je praat over jongens die erg jong zijn en die nauwelijks of geen weet hebben van humanisme en nou bepaald ook niet staan te springen om er iets over te vernemen. Gelukkig, zou ik bijna zeggen, want ik vraag me af of we wel in staat zijn om in gewone taal uit te leggen waar we nou eigenlijk voor staan.

„Net als bij de GV geldt ook hier dat je in een situatie leeft en werkt waar een al te nadrukkelijke gerichtheid op humanisme geen effekt zou hebben."

Het humanisme is elitair in zijn uitingsvormen en spreekt niet aan. Waar het om gaat is dat je als tehuis probeert een sfeer te scheppen, die je 'humanistisch' zou kunnen noemen. En dat betekent in ons geval zoiets als een grote mate van vrijheid en soepele opstelling, het organiseren van culturele aktiviteiten die behalve puur amusement ook nog iets anders inhouden. Vorig jaar, tijdens de internationale feestweek ter viering van het twintigjarig bestaan van de legerplaats Seedorf, hadden we hier in het HMT bijv. een expositie van twaalf bekende Nederlandse cartoonisten."

Volgens Eric Groothuis zou het niet slecht zijn wanneer meer mensen uit de humanistische beweging eens kennis maakten met de HMT's, in Nederland en met Seedorf in Duitsland in het bijzonder: „Humanisten weten nauwelijks wat hier gebeurt, laat staan dat ze weten hoe je deze jonge militairen zou moeten bereiken. We zouden daar veel meer energie in moeten steken, bijv. het maken van goede brochures, goede TV-programma's, juist ook voor deze grote groep jongeren. Ik denk ook dat het goed is als men hen zoiets zou kunnen bieden. Dat ze ook interesseert en vooral dat ze begrijpen. Het blijkt toch dat de periode van de dienstplicht vele jaren later nog ter sprake komt. Kennelijk is de militaire dienst een vrij ingrijpende gebeurtenis. Ik vind dat de humanistische beweging in Nederland te weinig prioriteit geeft aan deze groep jongeren."

„Waar het om gaat is dat je als tehuis probeert een sfeer te scheppen, die je *'humanistisch'* zou kunnen noemen."

Wim Heij

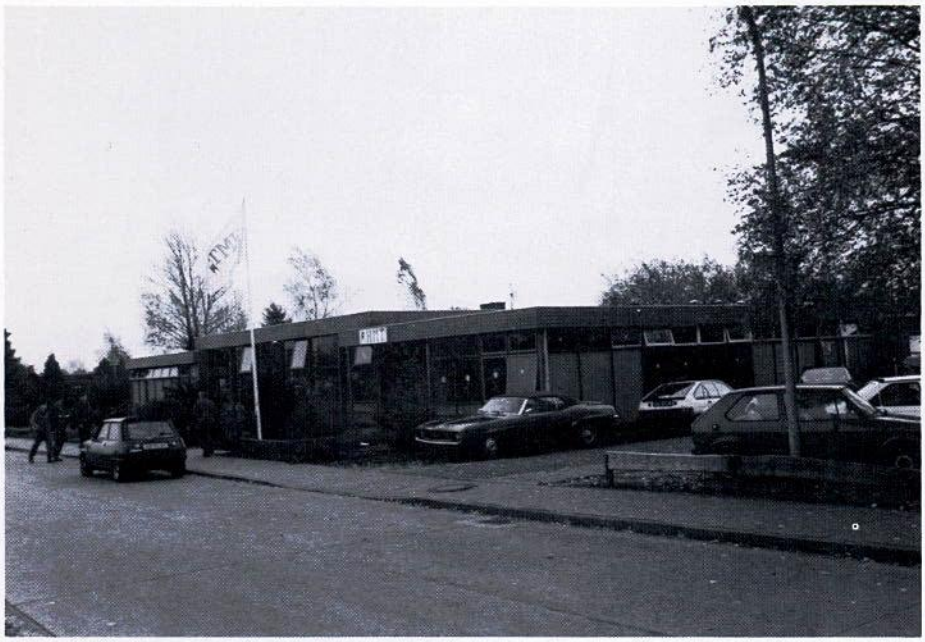

...het Humanistisch Militair Tehuis in Seedorf

Deutschland über alles?

Niet helemaal het paradijs

Wat is er prettiger dan dicht bij huis, vriendin en vrienden gelegerd te zijn? Niet iedere dienstplichtige soldaat denkt er zo over. Er zijn er bij die lyrisch raken bij het idee naar de oosterburen te gaan om daar hun dienstplicht te vervullen. De voorlichters van Defensie hebben dan ook een aanlokkelijk aanbod. Belastingvrije sigaretten en drank. En Duitse meiden die in zwijm vallen, bij enkel de aanblik van een Hollandse soldaat. Om nog maar niet te spreken over de vriendschappen die je opbouwt in Duitsland, niet alleen met collega-dienstplichtingen maar ook met het kader. En wat te denken van de bijna 200 piek buitenlandtoelage?
Tachting procent van de Duitslandgangers zit daar dan ook vrijwillig. Hoe bevalt het ze daar eigenlijk? Zijn hun verwachtingen uitgekomen? 'Twintig' reisde af naar Duitsland en bezocht daar vier kazernes. Ze sprak met dienstplichtigen, geestelijk verzorgers en commandanten. En ze gaven meer geld uit dan gepland.

Een vierde van de Nederlandse dienstplichtigen, tienduizend, is in Duitsland gelegerd. Seedorf, een klein gat in het noorden van Duitsland, herbergt zesduizend van hen. Ze zijn ondergebracht in grote, grauwe grijze gebouwen op de legerplaats Seedorf.
In het kader van de NAVO-verplichtingen heeft Nederland samen met Engeland en Frankrijk, een groot gedeelte van haar krijgsmacht in Duitsland geïnstalleerd. De jongens zitten daar om de eerste klap van de Russen op te vangen. Voor het geval die toch binnenvallen. 'Dat interesseert me niet', is het commentaar van een van de dienstplichtigen. 'In Nederland zullen ze er ook wel wat van meepakken als de oorlog uitbreekt. Over het algemeen zijn het wel de fanatiekelingen die hier zitten.'

Een schrijnend geval is Hohne. Op een paar honderd meter afstand van deze kazerne ligt Bergen-Belsen, het concentratiekamp waar Anne Frank met duizenden anderen door de nazi's werd vermoord. René Coffeng is actief voor de VVDM in Hohne. Ik ontmoet hem in een gebouw waar de NAAFI is gehuisvest, een soort van koopparadijs, alles belastingvrij. 'Aan de ene kant is de Tweede Wereldoorlog verleden tijd,

„Er zitten hier jongens die niets van de NAVO weten."

aan de andere kant zit je er nog midden in. Het gebouw waar we nu in zitten was het officiershotel van de nazi-officieren van Bergen-Belsen. Misschien zat Hitler wel op de plek waar jij nu zit. Dat is wel een beetje angstaanjagend.' Op de gevel van het gebouw staan nog twee Duitse nazi-soldaten, boven hun hoofd de adelaar. 'Offiziershotel'. Geen mens die zich er aan stoort, geen militair die er aanstoot aan neemt.
René Coffeng: 'Er zijn maar heel weinig soldaten die er bij stilstaan dat ze hier zitten vanwege de dreiging van het oosten. Er zitten hier jongens die niets van de NAVO weten.'

Voorlichting

Vanuit Nunspeet vertrekt regelmatig een bus met een verse lichting dienstplichtigen die hun dienstplichtheil in Duitsland moeten zoeken. De meeste soldaten worden in Nederland voorgelicht over wat hen in Duitsland te wachten staan. Voor de jongens die onderdeelsgewijs binnenkomen zijn er vaak geen problemen. Maar zij die individueel naar Duitsland gaan weten vaak niets van de legering aldaar. Commandant Rump van 41 Bevo in Seedorf: 'Er komen hier wel eens jongens die weten van toeten noch blazen. Die hebben dan op de opleiding gehoord dat ze naar Nunspeet gaan. Maar wat ze niet weten is dat ze daarvandaan met bussen naar Duitsland worden vervoerd, waar ze vier weken moeten blijven. Ze hebben geen Duits geld, geen betaalkaarten en geen schone kleren.'

Aalmoezenier Hendriks uit Langemannshoff heeft ook kritiek op de voorlichting. 'Op z'n zachtst gezegd krijgen de jongens nogal een vertekend beeld van Duitsland. Ze krijgen verhalen te horen over de belastingvrije auto's en drank. Door middel van enquêtes proberen we uit te zoeken waar het probleem zit. Dan gaat het een tijdje goed. Totdat er een nieuwe voorlichter komt op de plek in Nederland.'

„Op z'n zachtst gezegd krijgen de jongens nogal een vertekend beeld van Duitsland."

Hoewel soldaat Ben Vonken uit Seedorf onderdeelsgewijs in Duitsland binnenkwam noemt hij de voorlichting 'niet zo to the point'. 'Ze vertellen over het compensatiebedrag van meer dan 150 gul-

den, maar ze zeggen er niet bij dat je die buitenlandtoelage ook hard nodig hebt. Ze romantiseren de zaak ook, die prachtige cursussen diepzeeduiken en parachutespringen zijn vaak niet te betalen.

Drank

Een ander aantrekkelijk aanbod zijn de waanzinnig goedkope alcoholische dranken. In iedere compagniesbar betaal je 50 pfennig voor een pilsje. Een meter bier – voor de outsiders: dertien pilsjes – kost je 6,50 DM.
De eerste avond van onze Duitslandtoernee belanden we in één van de vele compagniesbars. Ieder gebouw heeft zijn eigen bar. Ben Vonken is juist 23 jaar geworden. Met een stok geeft-ie

"Sinds ik hier zit drink ik per dag zo'n 25 pilsjes."

een hengst tegen de bel die boven de bar hangt. Het sein voor een rondje, iedereen wil bier. Alleen Ben zelf drinkt pisang ambon met ijs. Gerard Kroon die ook op het partijtje aanwezig is drinkt bier. 'Sinds ik hier zit drink ik per dag zo'n 25 pilsjes. Van bier word ik niet meer dronken. Dat is wel kut, want in Amsterdam betaal je *f* 2,50 voor een biertje'.
Alcohol vormt een probleem op de kazernes in Duitsland. Iedereen heeft het er over; van commandanten tot geestelijk verzorgers. Koning Drank speelt een belangrijke, gevaarlijke rol. Rob Geene is humanistisch raadsman in Seedorf. 'Het scheelt niet veel of alcoholvergiftiging is hier schering en inslag.' Salvatore Cassiba, afdelingsbestuurder voor de VVDM in Seedorf, erkent dat. 'Het gebeurt regelmatig dat er 's ochtends op appèl een jongen staat te trillen als een gek. Hij wordt dan naar het hospitaal gestuurd waar z'n maag wordt leeggepompt.'

Jan Nauts is raadsman op de luchtmachtkazerne in Blomberg. Hij zit ook in de sociale coördinatiecommissie. Deze commissie, waar commandanten, geestelijk verzorgers en artsen zitting in hebben, stelt het drankprobleem ook regelmatig aan de kaak. 'Er bestaan allerlei ideeën over, bijvoorbeeld de prijs van de drank omhoog te schroeven. De jongens bij het vertrek van de kazernes aan de poort controleren om ongelukken te voorkomen. En het schenken van

Raadsman Jan Nauts

drank overdag te verbieden. Kijk, je moet het drankgebruik niet onderschatten, maar ook niet overschatten. Natuurlijk ligt de structuur in het leger anders dan in de burgermaatschappij. Je hebt hier sterk te maken met een groep die drinkt en de drank is goedkoop.'

Dominee Van der Veer in Stolzenau, waar een luchtmachtkazerne staat, is het drankgebruik ook opgevallen. 'De verveling is volgens mij de belangrijkste oorzaak. Het drankprobleem is schrikbarend, maar niet groter dan in Nederland. Een onderzoek heeft uitgewezen dat wanneer de massa om je heen snel drinkt, je met hen meedoet. Eigenlijk vind ik dat jongens 's avonds om elf uur binnen zouden moeten zijn. Maar de politiek heeft daar niet voor gekozen. Ik merk dat veel jongens hun verantwoordelijkheid niet aankunnen. Ik vind dat je dan regels moet stellen'.

Frits van de Kolk is raadsman in Stolzenau. 'Er komen nogal wat alcoholisten uit het leger. De drank zou veel duurder moeten zijn. De norm is dat je pas een kerel bent als je wat drinkt.' Die ochtend dat we in Stolzenau aankomen zit een club soldaten om elf uur 's ochtends al aan het frisse bier. Volgens Frits van de Kolk ligt het drankprobleem heel fundamenteel. 'De krijgsmacht weet niet meer in te spelen op de vrijetijdsbesteding van de jongens. Hoe hard de WZZ ook werkt, ze zou een andere weg moeten inslaan. Met een autohobbyclub red je het niet meer. En de drank schept natuurlijk ook de mogelijkheid om makkelijker contacten te leggen voor veel jongens. Dat wordt onderling gestimuleerd.'
Onder invloed van alcohol kunnen er vreselijke dingen gebeuren. Zo zijn er nogal wat ongelukken met een dodelijke afloop en trokken twee jongens zich en publiek af voor vijftig Mark. Dat allemaal met een te hoog percentage alcohol in hun bloed.

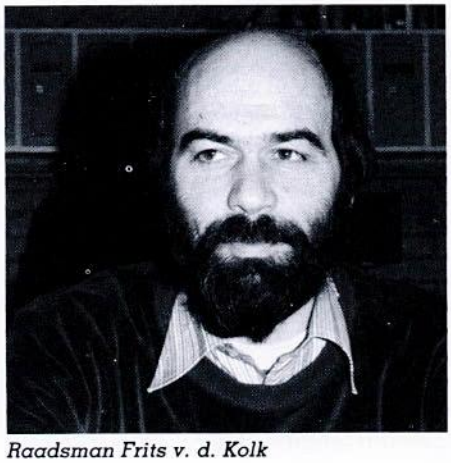

Raadsman Frits v. d. Kolk

Gilbert Koster, dienstplichtig kok in Seedorf, is geen drinker. 'Uit verveling gaan de meeste jongens 's avonds naar de compagniesbar om daar te drinken. De jongens verplichten je niet om daar ook heen te gaan, maar ze verwachten het wel. Op een gegeven moment accepteren ze je niet meer, als je niet naar die onderdeelsbar gaat. Als ik er dan een keer kom en ik bestel een colaatje dan ben je een mietje, een doetje. Ze laten je vallen; de groep vormt zich in de onderdeelsbar.'
Natuurlijk speelt het overmatig drankgebruik niet alleen op de kazernes in Duitsland. De Nederlandse kazernes kennen het probleem ook. En niemand zal ontkennen dat drank in de burgermaatschappij een levensgroot probleem vormt. Toch zijn er in Duitsland een aantal factoren die het overmatig drankgebruik in de hand werken. De alcohol in Duitse kazernes is wel heel goedkoop, en onderdeelsbars wel heel belangrijk om heen te gaan en de verveling is groot.

„Op een gegeven moment accepteren ze je niet meer, als je niet naar die onderdeelsbar gaat".

Uitgaan

De Defensievoorlichters schetsen een waar paradijs. In Duitsland zou je de meest fantastische sporten kunnen beoefenen, veel kunnen studeren en uitgaan. Dat laatste klopt. De sportfestijnen in principe ook, maar menig soldaat vertelt dat het duur is om ze uit te oefenen en de clubs vaak door beroeps worden beheerd. 'Studeren in dienst is een mythe' meent Rob Geene, raadsman in Seedorf. 'In het leger stomp je af. Het leger heeft niets te bieden op intellectueel vlak. Zeventig procent van het legerkorps bestaat uit stomme functies. Het kader vraagt niet naar kwaliteiten; iedereen is volstrekt gelijkgeschoven.

De mensen zijn onderbelast en nemen weinig meer op. Laatst vertelde een jongen me dat hij 's maandags, wanneer hij uit Nederland komt, de Volkskrant nog leest. Vrijdag kan hij dat al niet meer. Hier in Duitsland is de afstomping ook totaal, omdat je hier drie tot vier weken achter elkaar moet doorbrengen.'

In de weekenden hebben de soldaten in zekere mate vrij. Zaterdagochtend moeten ze nog werken. Verder hebben de dienstplichtigen te maken met een meldingsplicht.Zaterdagmiddag moeten de soldaten zich melden bij de commandant en 's avonds tussen zes en zeven

„Je hoeft maar één of twee minuten naar zo'n meisje te kijken en ze valt op haar knieën voor je neer."

nog een keer. Zondagmiddag moeten ze nog eens acte de présence geven. Die meldingsplicht is ingesteld om te voorkomen dat de soldaten er tussenuit piepen naar Nederland. 'En ze mogen de vijand natuurlijk niet missen', stelt luitenant Biebenga van de 103 verkenningen in Seedorf vast. Een cynisch lachje speelt om z'n mond.
De meeste Nederlandse boys brengen hun weekenden in Duitsland door met uitgaan. Voor de kazernepoort staan vrijdag 's avonds tientallen taxi's klaar om de jongens in uitgaanstenue naar de disco's in de omgeving te vervoeren. Er zijn een stuk of vijf discotheken binnen een straal van dertig kilometer van Seedorf. Meyers is daar een van, een swingpaleis van twee verdiepingen bevolkt door veel soldaten en meisjes die hun ogen wijd open hebben staan op zoek naar de man van hun leven. Veel gezoen, veel gezuip.

Aan uniformen zijn de soldaten uiteraard niet te herkennen. Wel aan hun kapsels en hun kleding. Een stuk moderner dan menige Duitse jongeling uit het agrarische gebied. De Nederlandse jongens zijn flink in trek bij de Duitse meiden. Dat zie je, dat hoor je. Gerard Kroon, soldaat in Seedorf: 'Je hoeft maar één of twee minuten naar zo'n meisje te kijken en ze valt op haar knieën voor je neer. Voor ik naar Duitsland ging heb ik m'n verkering uitgemaakt. Ik wilde haar niet in de maling nemen. Het gaat hier vreselijk makkelijk, dat had ik al van m'n broer gehoord. Waar we vrijen?

Raadsman Jan Duijnhouwer

Ach, overal; in de boomgaard, in de auto, maar ook wel op de kamers, als de andere jongens slapen.'

Raadsman Jan Duynhouwer uit Seedorf, heeft ook gemerkt, dat Duitse meisjes zeer gemotiveerd zijn om met een Nederlander te trouwen'. 'Je moet niet vergeten dat dit een zeer conservatieve gemeenschap is. Ze zien Nederland als een soort Sodom en Gomorra, waar alles kan. De Nederlandse man is ook veel huiselijker, Duitse mannen zitten iedere avond aan de stamtisch.'
Jan Nauts, raadsman in Blomberg denkt dat het gewoon interessant is om een buitenlandse vriend te hebben. Het geld zal wel meespelen, want een Nederlandse dienstplichtige verdient over het algemeen niet veel minder dan een Duits gezinshoofd.
Dominee Sijl uit Blomberg heeft zelfs een passende bijbeltekst: 'Gaat uit om de dochter des lands te bekijken', of iets in die trant, want hij wil het niet herhalen.

Knokkerij

De populariteit van de Nederlandse soldaten heeft de 'marktwaarde van de vrouwen' voor de Duitse jongens wel verminderd. Er is een heftige concurrentiestrijd gaande die vaak uitmondt in vechtpartijen. Salvatore Cassiba, actieve VVDM-er in Seedorf, daarover: 'Je kunt hier heel veel uitgaan.De NATO-matrassen zoals de Duitse meiden worden genoemd kom je overal tegen. Als je ze wat te drinken aanbiedt gaan ze er al snel vanuit dat je ze intiem zult benaderen. Het grote percentage geslachtsziekten is dan ook niet vreemd. Ik heb gehoord dat 25% van de soldaten hier geslachtsziekte hebben. Bij de voorlichting waarschuwen ze daar ook voor.'
'Tijdens het stappen is er vaak knokkerij en een hoop agressie. Die meisjes hebben militairen als hun idool. Meestal is het maar voor een avondje. Maar ik heb hier ook een paar beroeps ontmoet die met een Duits meisje moesten trouwen omdat ze zwanger was. Doe je dat niet dan kost het je *f* 50.000,–. In dat geval val je gewoon onder de Duitse wetgeving.'

Bij Ta Tuf, 'n discotheek in de buurt van Seedorf, staat een bord 'Verboden voor Nederlanders'. Er is rotzooi geweest, gevecht tussen Duitse en Nederlandse jongens. Ta Tuf is nu al een maand voor Nederlanders verboden terrein. Salvatore Cassiba heeft wel een idee waarom er door soldaten zo veel gevochten wordt. 'Het leger maakt je agressief. Het vele wachten. Je moét dit en je moét dat. Daarvan raak je gefrustreerd. Je krijgt een wapen en je hoort fanatiek op te treden.' Gilbert Koster, dienstplichtig in Seedorf, wijt de knokkerij ook aan frustraties. 'Vooral jongens die niet sporten, die moeten hun frustraties

„Tijdens het stappen is er vaak knokkerij en een hoop agressie."

kwijt met vechten. Er is hier zoveel stress; je kunt niet naar huis, het duurt heel lang voor je weer in je eigen bed ligt en je vriendin weer ziet. Dat geeft een frustratie waar je niet goed van wordt. Ik sport daarom heel bewust en heel intensief. Alles gaat er dan op een gewone manier uit.'

Gerard Kroon, ook soldaat in Seedorf, is al bij veel vechtpartijen betrokken geweest. De marechaussee heeft nu een onderzoek naar 'm ingesteld. 'Ik heb een tijdje geleden iets stoms gedaan. Ik kreeg in een café ruzie met een jongen. Toen heb ik een mes getrokken. Ik kwam met die stiletto vlak bij z'n keel toen ze me bij hem wegsleepten. Dat was mijn fout. Mijn fout is dat ik nog nooit de verkeerde ben tegengekomen; iemand die sterker is dan ik. Gerard begon z'n verhaal zo enthousiast. Hij zou de mooiste tijd van z'n leven hebben. Maar: 'Ik word een hoop gestresst door het kader'.
Raadsman in Seedorf, Jan Duynhouwer, geeft toe dat veel Nederlandse dienstplichtigen in aanraking komen met de politie. 'Dan gaan ze de poort uit met een afspraak: *we gaan een tent verbouwen*. Dat zijn pure onlustgevoelens. Ze moeten ook niet vergeten dat het leger een geweldsinstrument is dat traint in het uitoefenen van massaal georganiseerd geweld.'

Welsh Guards

Hohne is een kazerne apart. Engelsen en Nederlanders zitten daar broederlijk met elkander op een ongelooflijk groot kazerneterrein.
In Hohne ligt de agressiviteit gevoelig.

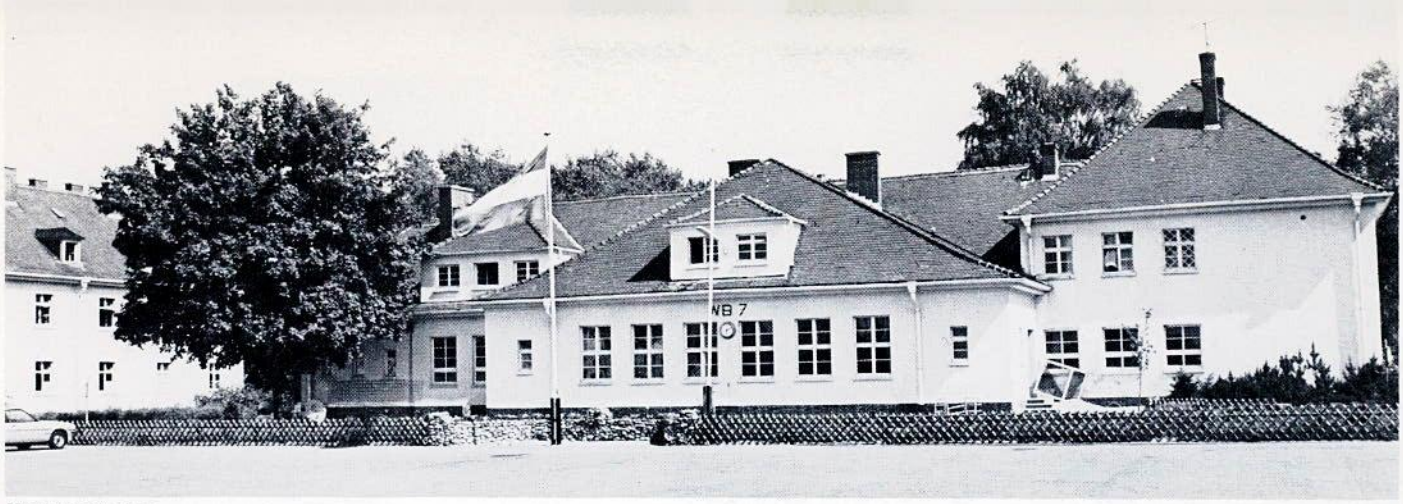

Kazerne Hohne

René Coffeng: 'De relatie tussen de Engelsen en de Nederlanders is ronduit slecht. Ze praten niet met elkaar. De Engelsen zien de Nederlanders als indringers. De Engelse jongens gaan sneller op de vuist. De Engelsen die bij de technische dienst zitten vallen wel mee. Maar de Engelse strijdkrachten, de Welsh Guards, zijn erg. Ze hebben natuurlijk ook een heel andere achtergrond. Het zijn ten eerste allemaal beroeps. Vaak hebben ze ook in de gevangenis gezeten en zijn ze gedwongen in het leger gegaan.

„Hier is het contact met je maatjes veel sterker... en het kader is ook minder streng."

Jan Nauts, raadsman in Hohne, vindt dat je niet zonder meer kunt zeggen dat Engelsen agressiever zijn. 'Als je je gebit wilt behouden ga je eenvoudigweg niet naar bepaalde café's. Bovendien moet je de achtergronden van de Engelsen niet uit het oog verliezen. Ze hebben over het algemeen een lage opleiding. Ze worden veel meer gedrild en ze zijn langer bij elkaar. Dat brengt een hoop spanning met zich mee. Natuurlijk hebben de Engelse soldaten ook al het een en ander meegemaakt in Noord-Ierland. Nederlandse jongens maken zich evengoed wel eens schuldig aan vechtpartijen en agressief gedrag.'

Kameraadschap

Natuurlijk en gelukkig is het niet alleen maar zuipen, knokken en meiden versieren in Duitsland. Legering in Duitsland brengt ook een hoop positieve dingen met zich mee. Een van de meest positieve punten die vrijwel iedere jongen noemt is de kameraadschap onderling en de goede verstandhouding met het kader. Dat moet ook wel als je drie tot vier weken op elkaars lip zit.
Ben Vonken, soldaat in Seedorf: 'Het is een groot verschil met Nederland. Ook in het weekend heb je contact met de jongens, terwijl je in Nederland na vijf dagen weer naar huis gaat. Hier is het contact met je maatjes veel sterker. Als we met verlof zijn bellen we elkaar ook op om een afspraak te maken. Het kader is hier ook minder streng.'
Commandant Rump van de 41 Bevo comp. in Seedorf: 'Het is een groot verschil met Nederland. Je hebt veel meer contact met de jongens. Als je op een steenworp afstand woont bellen ze je eerder op.'

Hendriks is aalmoezenier in Langemannshof. 'De kameraadschap is hier veel dieper en inniger dan in Nederland. Soms is het zo erg dat ze staan te janken wanneer ze afzwaaien. Serieus, ga maar eens kijken. Natuurlijk is het nooit zo innig als de vriendschap die je hebt met iemand met wie je vroeger nog hebt geknikkerd. Je moet niet vergeten dat ze gedwongen zijn ingescheept en ingeblikt. De vriendjes zijn hen van rijkswege opgedragen. Op de kazerne gaat het om een ander soort vriendschap. Het is een soort substituut voor je vrienden thuis.'

Zoals altijd zit er ook een keerzijde aan de medaille. In Duitsland is alles net iets extremer. Een logisch gevolg van de lange tijd dat de soldaten op de kazerne moeten zitten. Zo is de vriendschap sterker, maar wanneer je buiten de groep valt komt dat ook harder aan dan in Nederland. In Nederland kun je er bijna altijd nog voor kiezen je terug te trekken, iedere avond naar huis te gaan. En heb je in elk geval de mogelijkheid in de weekends weer met je zelf gekozen vrienden op stap te gaan.
Rob Geene, raadsman in Seedorf: 'In deze gemeenschap kun je niet verdoezelen dat je je wilt terugtrekken. Wat dat betreft vind ik die onderdeelsbars een zorgwekkende ontwikkeling'. Als je geen drinker bent in Duitsland val je al snel buiten de groep, want de groep vormt zich in de compagniesbars.

Overste Rietveld uit Seedorf signaleert een veel beter contact tussen het kader en de dienstplichtigen dan in Nederland. 'We hebben hier een sergeant die video's huurt en z'n jongens dan uitnodigt. Hij is 25 en vrijgezel, dan doe je dat natuurlijk ook wel sneller'. René Coffeng, soldaat in Hohne is het met Rietveld eens. 'Ik denk dat er een betere band is omdat je hier alles samen moet klaren. Dat idee speelt veel meer dan in Nederland.'
De verhouding tussen dienstplichtigen en het kader bij de luchtmacht is gebaseerd op samenwerking. Als je bij de luchtmacht terecht bent gekomen doe je meestal zinnig werk. Bovendien zijn er maar een paar dienstplichtigen op een veel groter aantal beroeps. Appèl kennen ze niet bij de luchtmacht in Duitsland. 'Dat zou lachen, gieren, brullen zijn', volgens raadsman Frits van de Kolk, 'het is meer een bedrijf. De verhouding is eerder vriendschappelijk. Het zijn collega's.'

Heimwee

Juist omdat de verhouding tussen soldaten en het kader niet alleen gebaseerd is op veel geschreeuw en het geven van opdrachten, hebben de beroeps een hoop extra werk. 'Het is toch wel een speciaal slag mensen dat naar Duitsland komt', meent overste Rietveld. 'Deze jongens hoeven niet meer zonodig bij moeder thuis te zitten. Ze hebben soms wel een vriendin, maar willen dit jaar in Duitsland gewoon niet missen. Ze willen een stukje van de wereld zien, ook al is het dan maar Duitsland.' Ondanks het enthousiasme van de jongens heeft het kader vaak te maken met sociale problemen. Rietveld: 'We hebben onze eigen problemen. De problemen van de jongens komen nu niet meer thuis terecht maar hier. Ze hebben te weinig geld of het is uit met hun vriendin. Dat zijn problemen die veel voorkomen. Toch hebben we het hoogste aantal aanmeldingen voor beroeps. Vijftien tot twintig man per bataljon biedt zich aan om na te dienen.'

„Vijftien tot twintig man per bataljon biedt zich aan om na te dienen."

Commandant Biebenga, 1e luitenant van de 103 verkenningen in Seedorf kom ik op de gang tegen. 'Er is hier weinig te doen voor de VVDM', meent hij. 'We hebben hier alleen sociale problemen, zoals moeilijkheden thuis of heimwee. Kijk het zijn allemaal gewone burgers die ik in bruikleen heb. Bij heimwee probeer ik erachter te komen waar het hem precies in zit. Heeft-ie heimwee naar z'n vriendin, naar z'n eigen vrienden of naar de disco. Als het aan de cassetterecorder ligt, moet hij

die hier maar heenhalen. Simulanten, kerels die doen alsof, moet je niet weg laten gaan. Tien procent heeft echt problemen. Er zijn hier minder mogelijkheden om je te uiten. Het leger is geen systeem dat probleemgevallen uitfiltert. Als een jongen instabiel is zal hij het hier heel moeilijk hebben.'

Er zijn jongens die absoluut geen uitweg meer zien. Drie maanden geleden hebben er in Seedorf, twee jongens vlak achter elkaar, zelfmoord gepleegd. Jan Duynhouwer, raadsman in Seedorf: 'Het waren jongens die geen alternatieven meer zagen. Het leger is nu een-

„Geen enkel bedrijf zal die zelfdodingen als incidenten zien. Het leger doet dat wel."

maal geen uitstekende organisatie waar je opgevangen wordt. De aanleiding voor zelfdoding is heel persoonlijk, maar de situatie hier belemmert het uitzicht op alternatieven.'
Jan Duynhouwer zit nu zeven jaar als raadsman in Seedorf, maar heeft geen idee hoeveel, al dan niet gelukte, zelfmoordpogingen, in die jaren door soldaten zijn ondernomen. 'Je turft ze niet. Maar vannacht wilde er nog iemand van het dak afspringen. Ze konden hem tegenhouden.'

Rob Geene, ook raadsman, over de zelfmoorden: 'Ik betwijfel of het incidenten zijn. Er ligt hier een claim op je. De handelingsmogelijkheden van die jongens waren uit zicht. Ze hadden het idee dat ze nergens naar toe konden. Je bent enorm in de greep van het mee moeten lopen in de organisatie. Geen enkel bedrijf zal die zelfdodingen als incidenten zien. Het leger doet dat wel. Waarom die geheimzinnigheid?'
Volgens Salvatore Cassiba is het vaak al te laat als het kader iets merkt van problemen. 'Laatst stuurde m'n commandant me naar een jongen die aan epilepsie leed. Hij had z'n pillen opgespaard en ook een zelfmoordpoging gedaan.' Een wachtcommandant in Langemannshof vertelt dat het nog wel eens wil gebeuren dat jongens die in Seedorf niet kunnen aarden naar Langemannshof worden overgeplaatst. 'Omdat het hier veel kleiner is, persoonlijker en de jongens dus beter begeleid kunnen worden.' De aalmoezenier in Langemannshof ontkent dat. 'We zijn

zeker geen toevluchtsoord voor sociale gevallen uit Seedorf. Ik moet wel zeggen dat Seedorf net een grote fabriek is en veel onpersoonlijker dan Langemannshof.'

Voedingsbonnen

De jongste soldaten die naar Seedorf gaan krijgen *f* 150,– buitenlandtoelage. Dat kan uitlopen tot 200 piek. Niet een bedrag waarmee je kunt leven als een vorst in Frankrijk. Met de invoering van de voedingsbonnen zijn de soldaten in Duitsland er ook niet echt op vooruit gegaan. Ze betalen de voedingsbonnen in Duitse Marken. Dat betekent dat ze het koersverschil ook moeten betalen. Wat Duitsland betreft zijn de voedingsbonnen een zeer slechte uitvoering, iedereen klaagt erover. Niet alleen omdat de voedingsbonnen voor de soldaten in Duitsland duurder uitvallen, maar ook omdat de jongens daar toch vrijwel iedere dag op de kazerne eten.

De assistent beheerder van het HMT in Seedorf: 'De jongens zijn in no-time door hun geld heen. Dan hebben ze tegen het einde van de maand geen geld meer voor hun voedingsbonnen. Dan gaan ze stelen of ze zorgen dat ze een douw krijgen. Bij licht of zwaar arrest heb je gratis eten. Om een douw te krijgen slaan ze iemand voor z'n kop. Of ze stelen bonnen van de slimme jongens die voor een hele maand bonnen kopen. Die douw gaat nu niet meer zo makkelijk. De kapitein is overgegaan op strafdiensten.'

„Dan hebben ze tegen het einde van de maand geen geld meer voor hun voedingsbonnen."

Commandanten herkennen het verhaal onmiddellijk. Ze proberen met de jongens te praten over hun geldprobleem. En er zijn onderhandelingen bezig op hoog niveau om iets aan de voedingsbonnentoestanden te doen. Een commandant heeft het voorstel om een gedeelte van de wedde in te houden voor de voedingsbonnen.

Ouderdag

Die dag zijn ouders van heinde en ver gekomen om hun zonen in Duitsland op te zoeken. Ze dwalen wat rond over de kazerne en in de kantines. Gilbert Koster, dienstplichtig kok: 'Op deze dagen zijn de tafels altijd pico bello gedekt. Dat gebeurt normaal nooit. Dan hoor je zo'n moeder vragen: *Wat heb jij nou te klagen jongen?*

Jellie Brouwer

Nederlandse dienstplichtigen houden stand in Duitsland

De AVNM bezoekt regelmatig de kazernes in Duitsland waar Nederlandse dienstplichtigen zijn gelegerd. Eind vorig jaar reisden we naar Hohne en Seedorf. Met diverse mensen werd gesproken over typische Duitslandproblemen en over de voor- en nadelen van het vervullen van de dienstplicht in de BRD.
Bijna tien procent van de Nederlandse dienstplichtigen wordt na de opleidingstijd in West-Duitsland geplaatst. Zij moeten in NAVO-verband een eventuele aanval van de Russen in de Noordduitse laagvlakte afslaan. Ongeveer de helft van hen zit 'vrijwillig' in de BRD. De meesten weten bij aankomst niet wat hen te wachten staat.

De theoretische en oppervlakkige Duitslandvoorlichting van Defensie klinkt goed. Geromantiseerde verhalen over het luxe leventje in en rond de Duitse kazernes gaan erin als koek. Duitslandtoeslag, belastingvrij kopen, gunstige verlofregeling, drank en vrouwen, goedkoop sporten, het verbreden van je horizon. Nadelen als ver van huis zitten en niet elk weekeinde vrij zijn, vallen in het niet. Is Duitsland het walhalla voor de Nederlandse dienstplichtige?

„Zeg de jongens die nog naar Duitsland gaan dat ze een eigen auto moeten hebben."

HOHNE

De legerplaats Hohne ligt vijf kilometer buiten het stadje Bergen-Belsen, berucht vanwege het concentratiekamp waar in de periode van het Derde Rijk 115.000 mensen werden vermoord.
De kazerne is voor de Tweede Wereldoorlog door Hitler gebouwd en de gebouwen ademen de Duitse degelijkheid van die dagen nog steeds uit. Onderhoud lijkt beperkt gebleven tot een lik met de verfkwast. De kranen die toen door Nazi-officieren werden opengedraaid, worden nu door Nederlandse soldaten gebruikt: het water is even koud gebleven.

'Are you English?'

Het doen en laten van de Nederlanders in Hohne wordt voor een groot gedeelte bepaald door de aanwezigheid van het Engelse Rijnleger. Vanaf maart '86 is er een verhoogde staat van paraatheid op de kazerne i.v.m. Engelands aandeel in de Amerikaanse aanval op Libië. Om Libische represailles in Hohne te voorkomen, wordt de kazerne zwaar bewaakt. In de regel moet alle verkeer door de Engelse hoofdpoort, waar streng wordt gecontroleerd. Een poortje naar het PMC (Protestants Militair Clubhuis) is slechts enkele uren per dag open; daar staan dan twee man op wacht, met kogelvrije vesten en geplaatste magazijnen.
De Nederlanders zijn niet zo te spreken over de Engelsen. „De meeste Engelsen zijn criminelen. Ze kunnen kiezen tussen de gevangenis en Duitsland. De Welsh Guards worden hier keihard aangepakt." Ook buiten de kazerne genieten de Engelse militairen een twijfelachtige reputatie. In cafés en discotheken schijnen zij zich niet bepaald als 'gentlemen' te gedragen. Vechtpartijen hebben ertoe geleid dat de plaatselijke middenstand de Engelsen zoveel mogelijk weert. Bij de ingang van sommige discotheken wordt aan Nederlandse militairen gevraagd: „Are you English?". Blijkt dat niet het geval te zijn, mogen ze doorlopen.

Vrijetijdsbesteding

Het is moeilijk een eenduidige lijst te maken van voor- en nadelen van plaatsing in Duitsland. De omstandigheden verschillen per kazerne, per onderdeel, per persoon en natuurlijk per seizoen. Tijdens de avondmaaltijd in het PMC verklaart een dienstplichtige tafelgenoot: „'s Zomers staan de meiden buiten te wachten, 's winters is het hier rustig. Jullie hadden van de zomer moeten komen."
De meeste vrije tijd lijkt in Hohne aan gezellig drankgebruik te worden besteed. Elk onderdeel heeft een eigen bar die loopt als een trein. Marco Gomez, op het punt van afzwaaien: „Ik heb

Sneeuwruimen bij Het Witte Huis in Hohne

Hamburg

hier een fortuin achtergelaten. Reken maar uit: elke avond tien à twintig glazen bier, honderd in de week, twee vaten per maand, 24 vaten in de tijd dat ik in Duitsland heb gezeten. Een vat kost DM 140,–!" Hij voegt daaraan toe: „En toch ben ik geen alcoholist. We hebben met een paar man eens een week lang geen alcohol gedronken, zonder moeite."
Uitgaan kost in Duitsland veel meer dan in Nederland. Hamburg en Bremen liggen 80 km van Hohne vandaan. Nabij de kazerne gelegen discotheken en hoerenkasten zijn op een hand te tellen en

„De Engelsen hebben een zwembad waar wij niet in mogen."

leven helemaal van de soldij die de militairen meebrengen. Een bus rijdt er niet langs de kazerne. Je bent helemaal aangewezen op eigen vervoer. Marco: „Zeg de jongens die nog naar Duitsland gaan dat ze een eigen auto moeten hebben. Koop een auto! Zonder vervoer zit je hier vast."
Met dit advies zijn de andere afdelingsbestuurders met wie we in het PMC praten, het eens. Wel wordt gewezen op de strenge autocontroles van de KMAR en de slechte wegen rond Hohne. „'s Nachts zie je geen klap en op de tankbaan moet je serieus rekening houden met wilde zwijnen en damherten. De vader die hier zijn zoon bezocht, reed zijn Mercedes tegen een damhert totalloss."
Zonder eigen vervoer ben je afhankelijk van anderen. Het is mogelijk dat je met een groep een 4-tonner regelt. Voor DM 50,– wil een chauffeur wel rijden.
Hamburg wordt aanbevolen. De Reeperbahn moet je gezien hebben. Maar: „Ga niet naar de hoeren. Je gaat om te neuken en je wordt verneukt". Wilde verhalen over wilde vrouwen en onschuldige soldaten volgen.
Berlijn is een noodzaak. „Daar moet je zeker naartoe. De WZZ betaalt een gedeelte van de buskosten. Je krijgt een DDR-stempel in je paspoort en het is een prachtige stad." Marco heeft weer het hoogste woord en vertelt dat iemand zich voor DM 150,– in een taxi een hele nacht door Berlijn heeft laten rijden.

Op de kazerne worden de avonden voornamelijk met films gevuld. Vereni-

gingen, sport, studeren komen niet ter sprake. Ja, even: „De Engelsen hebben een zwembad waar wij niet in mogen". Het onderdeelsoverlegorgaan heeft ervoor gezorgd dat er zes films per week worden gedraaid (vroeger: twee). De rolprenten zijn meestal van recente datum; er mag geen bloot getoond worden op het wite doek van het Protestants Militair Clubhuis.

Smokkelen

Geld is een probleem in Duitsland; beter: het tekort aan geld is een probleem. De Duitslandtoelage van krap *f* 200,– per maand wordt een lachertje genoemd. „Die toeslag gaat gewoon op, ook als je geen gekke dingen doet."
Officieel is het belastingvrij kopen nauwelijks een voordeel. Officieel. Want wat wettelijk de grens over mag, is weinig (grofweg: honderd sigaretten, een halve liter sterke drank, goederen tot *f* 125,–). Maar het is niet te schatten voor hoeveel geld er aan drank, sigaretten, stereo-apparatuur, sportkleding enz. illegaal de grens passeert. Smokkelen: voor sommigen een aardige sport, voor anderen een bijbaan.
- „Ik ken iemand die tijdens zijn verlof vier keer op en neer is gereden om hier belastingvrij gekochte spullen thuis te krijgen."
- „Een jongen had voor tien- à twaalfduizend gulden aan sigaretten en drank bij zich."
- „De grensposten waar niet wordt gecontroleerd zijn bekend: ... (Ik heb beloofd ze niet te noemen.MH).
- „Je gaat met drie auto's. De eerste heeft een kleinigheid aan te geven en terwijl de douaniers bezig zijn, komen de tweede en de derde auto, afgeladen vol, aanrijden. Die mogen dan zo de grens over."
- Als ze je snaaien kost het vreselijk veel geld, maar het blijft het risico waard."
- „Een jongen voorzag de slijterij van zijn vader van in Duitsland gekochte jenever."

Sfeer en verlof

Als het grote voordeel wordt de sfeer in de Duitse kazernes gezien. Het is samen uit, samen thuis. Doordat iedereen 'binnenslaper' is, ben je in Duitsland op elkaar aangewezen. Je leert elkaar goed kennen, onderneemt iets in groepsverband. In Nederland is dat alleen tijdens de opleiding. Later, in de parate tijd, gaat elke dienstplichtige als het ook maar enigszins mogelijk is 's avonds naar huis.
Behalve de kameraadschappelijke sfeer wordt de verlofregeling in het algemeen als positief ervaren. In een periode van twee maanden heeft men, in de regel, een keer lang (10 ½ dag) en een keer kort (4 ½) verlof. De diensttijd lijkt daardoor snel te verlopen. Elke keer dat je thuiskomt is er weer een maand voorbij.

„Een jongen had voor tien- à twaalfduizend gulden aan sigaretten en drank bij zich."

Maar niet voor iedereen zijn de sfeer en de verlofregeling voordelen. Zaterdagavond gaat de massa op stap. Je moet mee en bij een groep horen. Anders kan vereenzaming optreden. „Mensen die dan op hun kamer zitten, ... die hebben het moeilijk."
Ook het lang van huis weg zijn kan problemen opleveren. Het aantal 'stukgelopen relaties' is niet van de lucht. De berg vuil wasgoed die vriendlief of zoonlief uit Duitsland meebrengt ook niet. „Voor het wassen van kleren is op de kazerne niets geregeld!"

Openstaande vragen zijn nadelen

De dienstplichtigen in Hohne hebben veel vragen waarop de legerleiding geen bevredigend antwoord kan geven.
- „Wanneer wordt het voedingsbonnensysteem afgeschaft? Dat werkt hier helemaal niet. Een keer per week is er niet genoeg eten. Als er een schietserie is, komen die schutters onze eetzaal leegeten, terwijl wij nog geen einde dienst hebben. Bovendien

Legerplaats Seedorf

is het eten in Duitsland duurder dan in Nederland (Marken i.p.v. guldens. MH). Wij moeten ook elke dag op de kazerne eten en kunnen 's avonds niet thuis aan tafel schuiven. Hier in Hohne willen ze in de keuken van die bonnen af en daar doen ze hun best voor. Altijd is er wel iets niet in orde."

- „Wat moet ik met mijn vuile was?"
- „Waarom is er geen buslijntje dat langs de kazerne loopt? De dichtstbijzijnde disco is 4 ½ km ver."
- „Waarom zwaaien wachtmeesters altijd af met een overschot aan verlofdagen?"

„Voor het wassen van kleren is op de kazerne *niets* geregeld."

Dit zijn een paar van de openstaande vragen die kunnen worden beschouwd als nadelen van plaatsing in Duitsland.

SEEDORF

Seedorf ligt tussen Hamburg en Bremen. De afstand naar beide steden is ongeveer zeventig kilometer. De kazerne in Seedorf is veel groter dan die in Hohne (en die in Langemannshof). Er wordt al twee jaar op grote schaal gerenoveerd. Veel legeringsgebouwen staan in de steigers. Het verbouwen zal nog zeker twee jaar duren. Buitenmuren, daken, ramen en deuren worden vernieuwd. Over enkele jaren moet alles er pico bello uitzien op de kazerne. Alleen het sanitair is zwaar onvoldoende. Iedereen is het erover eens dat daar iets aan moet worden gedaan, maar voorlopig gebeurt er niets.

Wat moeten de jongens van te voren weten?

Het AVNM-afdelingsbestuur van Seedorf vergadert elke woensdagavond in een zaaltje van het PMT, onder meer over het zien te verkrijgen van een eigen kantoortje op de kazerne. Op mijn vraag wat de jongens moeten weten voordat ze naar Duitsland komen, volgt een stortvloed van tips, waarschuwingen, voor- en nadelen van plaatsing in Seedorf. Een opsomming.

- Zorg dat je Postgiro hebt. Girokaarten kun je bij de tehuizen (KMT, PMT, HMT) wisselen.
- Denk eraan dat stappen hier duur is. De afstanden zijn groot. De buitenlandtoelage heb je nodig, die gaat op, alleen al aan telefoneren.
- Belastingvrij kopen is 'gevaarlijk'. Je koopt snel te veel. De douane controleert streng op het bezit van alcohol en weet precies wanneer wij met verlof gaan. De prijzen van belastingvrij te kopen goederen verschillen in militaire tehuizen, WZZ-winkel en NATO-shop.
- Pas op voor de Duitse politie. Die is wel een beetje strenger dan de Nederlandse. Als ze je aanhouden, willen ze ook bekeuren. Zat achter het stuur zitten is een zwaar vergrijp. Werk altijd mee aan de bloedproef! Als je wordt gepakt, vergeet niet je commandant op de hoogte te brengen. En laat de marechaussee erbij komen; boven DM 100,–; marechaussee erbij!
- **Houdt de centen in de gaten. Het komt**

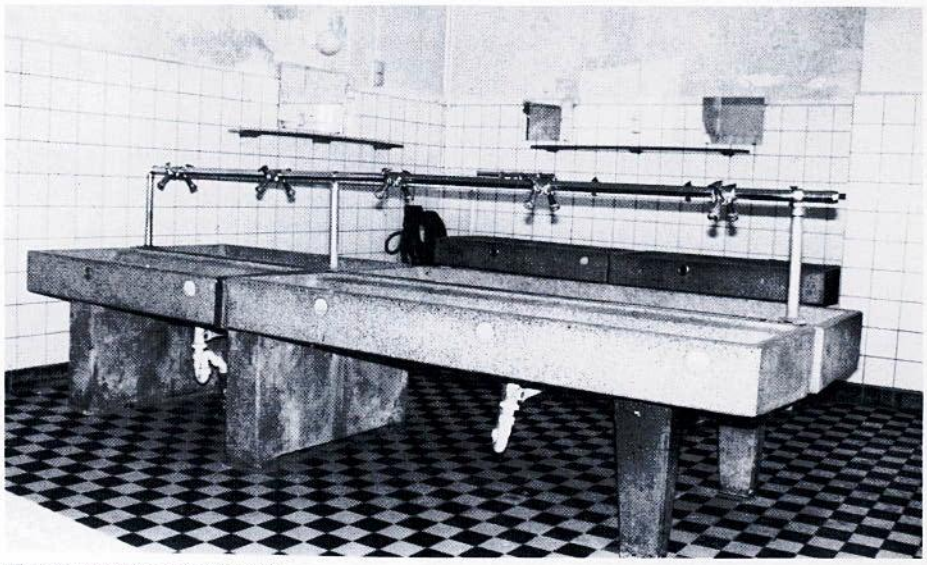

Het sanitair is onvoldoende

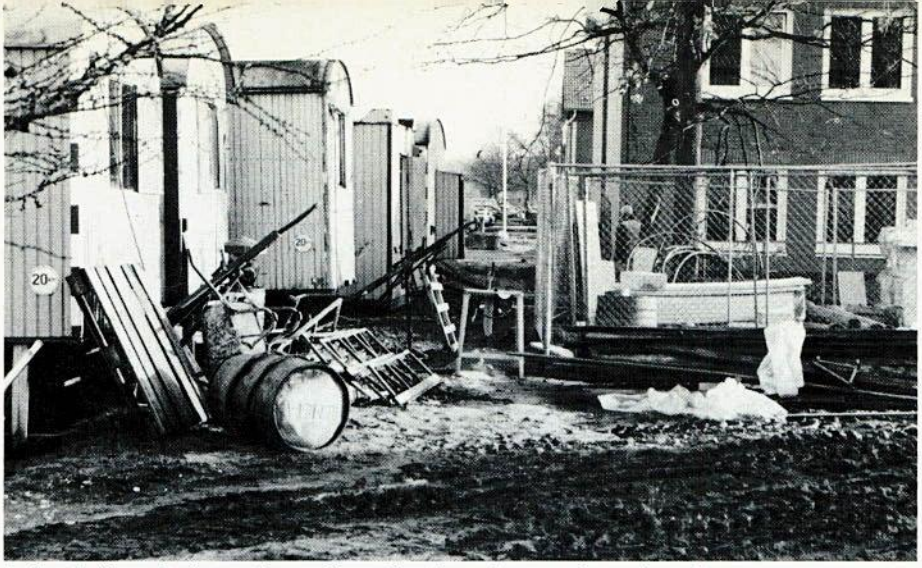

In Seedorf wordt al twee jaar gebouwd en het zal nog wel twee jaar duren

hier vaak genoeg voor dat mensen de laatste week voor het verlof geen geld meer hebben. Dan eten ze maar een weekje niet. Het gebeurt!

- Als je zelf geen vervoer hebt, hang gerust overal briefjes op met de vraag of je met iemand kunt meerijden.
- Denk eraan dat de reistijden lang zijn. Als je vier dagen verlof hebt, ben je twee dagen onderweg en zit je maar twee dagen thuis.
- Neem genoeg spullen van thuis mee, zodat je je kamer een beetje kunt inrichten. Je hebt hier geen privacy. Wel heb je recht op een vrije kamerindeling. Maak gebruik van dat recht en laat je niet afschrikken door kader dat anders beweert.

„Ik moest op mijn eigen kamerdeur kloppen in een bepaalde code om binnen te komen."

- Weet dat je compleet van de buitenwereld bent afgesloten. Het enige contact met Nederland gaat via de telefoon en de krant.
- Er heerst hier een kameraadschappelijke sfeer.
- Het is belangrijk dat je iets onderneemt, dat je je er duidelijk van bewust bent dat het allemaal niet zo gemakkelijk gaat. Je kunt je wel voornemen hier te gaan parachutespringen, maar je hebt erg weinig tijd. Door verlof, oefeningen en onderhoud komt het er niet van.
- Het gebruiken van faciliteiten, om te sporten, wordt onmogelijk gemaakt vanwege de openingstijden. Zwemmen? Het zwembad is om zes uur 's avonds een uurtje open. Dan heb je net gegeten. Bovendien krijgen de kinderen van beroeps zwemles. Sportzaal? De sportzaal is voor beroeps en hun dames. De laatsten krijgen er jazz-balletles. Wij mogen buiten spelen. Trouwens, zelfs de sport in diensttijd is waardeloos. Oze majoor is een fanatieke marathonloper en dus lopen wij constant. Voetballen of een zaalsport: nooit!
- Houd er rekening mee dat je in Duitsland net zo veel stilzit als in Nederland. Je moet niet te veel van Duitsland verwachten.
- Hamburg en Bremen zijn ver weg. De paraatheidsappèls in het weekeinde belemmeren tochtjes.
- Je gaat veel meer drinken hier. Het alcoholgebruik is enorm. „Voor een nachtje oefening Steunzool gingen er 25 kratten bier bij mij mee in de wagen. Die waren niet bedoeld voor dorstige dienstplichtigen. Neen, die waren voor het kader. Dat zat 's nachts zich te bedrinken. En toen ze dan zat waren, boerden ze gasalarm uit, konden de dienstplichtigen uit de puptent."
  Drinken schijnt erbij te horen, met alle gevolgen: kotsen, in bed pissen, ruzie. Je kunt onmogelijk om tien uur naar bed gaan als je daar behoefte aan hebt. Als je niet mee de bar induikt, ben je een mietje.

- De bevolking van Seedorf is financieel afhankelijk van de Nederlanders (vooral kroeg- en discobazen). Daarbij staat de Nederlandse man hoog aangeschreven als echtgenoot bij de plaatselijke ongehuwde dames.
- Druggebruik wordt toegestaan „Ik moest op een gegeven moment op mijn eigen kamerdeur kloppen in een bepaalde code om binnen te komen. Er komen vreemde jongens op je kamer die het spul verkopen."
- Je leert wat zelfstandiger worden.
- Denk eraan dat sociale contacten thuis verwateren. Vier weken is lang. Je moet steeds weer wennen als je thuiskomt. De eerste twee dagen van je verlof roep je net zo hard als op de kazerne. Na het verlof geldt hetzelfde: ook op de kazerne moet je weer wennen.
- De diensttijd lijkt snel voorbij te gaan door de verlofregeling.
- De gebouwen zijn slecht, vooral het sanitair. Er komt geen warm water uit de kraan. Verwacht niet dat het hier luxer is dan in Nederland, het is niet zo.

Verveling

De humanisten Rob Geene en Jan Duijnhouwer bevestigen bovenstaande opmerkingen van de dienstplichtigen. Zij hebben de indruk dat in het algemeen als voordelen van Duitsland gelden: de grote kameraadschap, het buitenland 'an sich' (Hamburg, Berlijn) en de uitdaging van het thuis weg zijn. De nadelen zijn volgens de humanisten vooral te wijten aan structurele verveling. Jan: „Mensen die zich overdag vervelen, komen 's avonds er niet toe nog iets te doen. Dat wordt maar naar de fles gegrepen. Drinken is een gemakkelijke vrijetijdsbesteding. En kopen. De jongens kopen om de tijd te doden de meest overbodige dingen. Platen worden bij stapels gekocht, een keer gedraaid en weer verkocht. Ook wordt veel vernield, uit balorigheid en ten gevolge van overmatig alcoholgebruik. De straffen voor krijgstuchtelijke vergrijpen zijn hier zwaar en er wordt ook veel gestraft. Het afgelopen weekeinde zaten 22 man achter de wacht."
Rob vult aan: „De WZZ-faciliteiten zijn er wel, maar vrijwel niemand maakt er gebruik van. De manege, de duikclub en het parachutespringen zijn voor de beroeps, zo wordt dat ervaren. Ook fietst het oefen- en verlofschema door de clubactiviteiten heen. Op den duur treedt een algehele versuffing op. Iemand die vroeger nog De Volkskrant las, komt daar zelfs niet meer aan toe."

„De manege, de duikclub en het parachutespringen zijn voor de beroeps, zo wordt dat ervaren".

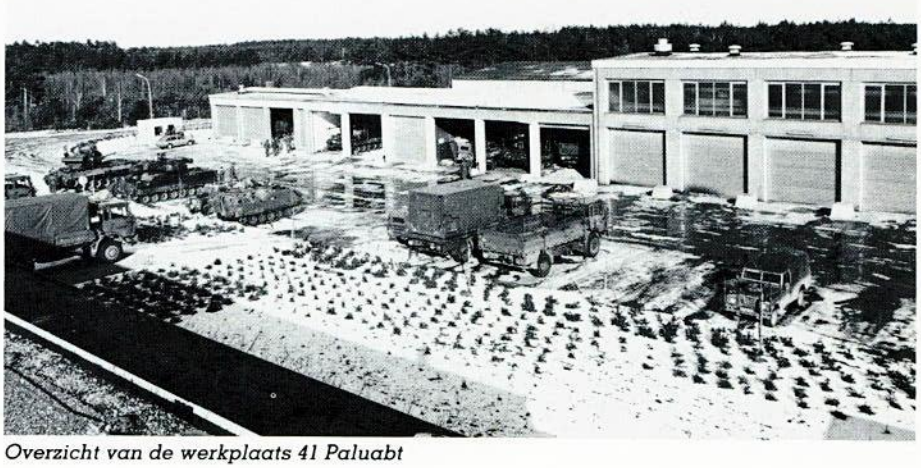

Overzicht van de werkplaats 41 Paluabt

Generaal Hovenier: „Elke dienstplichtige kan met echte problemen naar mij toekomen. Maar er komt niemand!"

Interview met brigadegeneraal T. Hovenier

Brigadegeneraal T. Hovenier is de commandant van de 41-ste Pantserbrigade. Hij is er verantwoordelijk voor dat de Pantserbrigade optimaal wordt voorbereid op de operationele taak. Het materieel moet inzetbaar zijn, het personeel moet opgeleid zijn. Als commandant van de Nederlandse troepen in Duitsland heeft hij ook een representatieve taak. Hij moet de Duitse civiele en militaire autoriteiten een indruk geven van de Nederlanders die in Duitsland gelegerd zijn. Verder is hij belast met de personeelszorg.

De beroepsmilitairen wonen met hun gezinnen in Duitsland. Dat brengt met zich mee dat belangen omtrent huisvesting, scholing e.d. moeten worden behartigd. De generaal runt, zoals hij zelf zegt, een soort gemeentesecretarie. Hij maakte tijd om enkele AVNM-vragen te beantwoorden en werd daarbij terzijde gestaan door zijn rechterhand, kolonel Overbeek.

Wat krijgt de dienstplichtige terug voor het feit dat hij in Duitsland dient?
„Ik praat regelmatig met, zeg maar, de man op de werkvloer. Je merkt dat men hier intensiever met elkaar omgaat, dat er een groter begrip, een grotere tolerantie is. Wat men er globaal van meekrijgt, is een grotere levenservaring. Ik hoor van de jongens dat ze tijdens verlof in Nederland elkaar nog opbellen. In Nederland geplaatste dienstplichtigen doen dat bij mijn weten niet."

Vindt u dat er een directe compensatie moet komen voor de meldingsplicht tijdens de parate weekeindes?
„Ik denk het wel. Men is erover bezig in het CGOM (Centraal Georganiseerd Militair Overleg, de vergadering van belangenverenigingen en het Ministerie van Defensie. MH). Als commandant ben ik uiteraard geïnteresseerd in wat er tegenover de meldingsplicht zal komen te staan. Dat is afhankelijk van de besluitvorming in Den Haag. Als militair vakman zeg ik dat niets meer in tijd kan worden gecompenseerd. Wanneer we onder de huidige grens van het oefenschema zouden komen, ben ik niet meer in staat een behoorlijke opleiding te garanderen. De netto opleidingstijd is nu al korter dan in Nederland."
Kolonel Overbeek voegt daaraan toe: „Als we beneden de zeven van nu (waarderingscijfer v.d. opleiding. HM) komen, dan gaan we richting Grebbeberg 1940."
Generaal Hovenier: „Ik moet als dat nodig is, wat niemand hoopt, kunnen zeggen: Jongens, die richting op!" Nu zijn we nog verantwoord bezig. Voor compensatie moeten we met de munten op tafel komen. Net zoals uitstekend werk wordt beloond."
De generaal deelde in december '86 voor DM 80.000,– aan gratificaties uit.

„Als je de maatschappij in haar algemeenheid beziet, gebeurt hier niets onrustbarends."

Hoe zit het met de huisvesting in Seedorf?
„De renovatie van het gebeuren duurt wel wat lang. Als er sprake is van overlast is een compensatie billijk. Dat heb ik meermaals in Den Haag laten weten."

Waarom vinden er in Duitsland meer krijgstuchtelijke vergrijpen plaats dan in Nederland?
„Dat is vrij logisch. Hier is meer tijd om

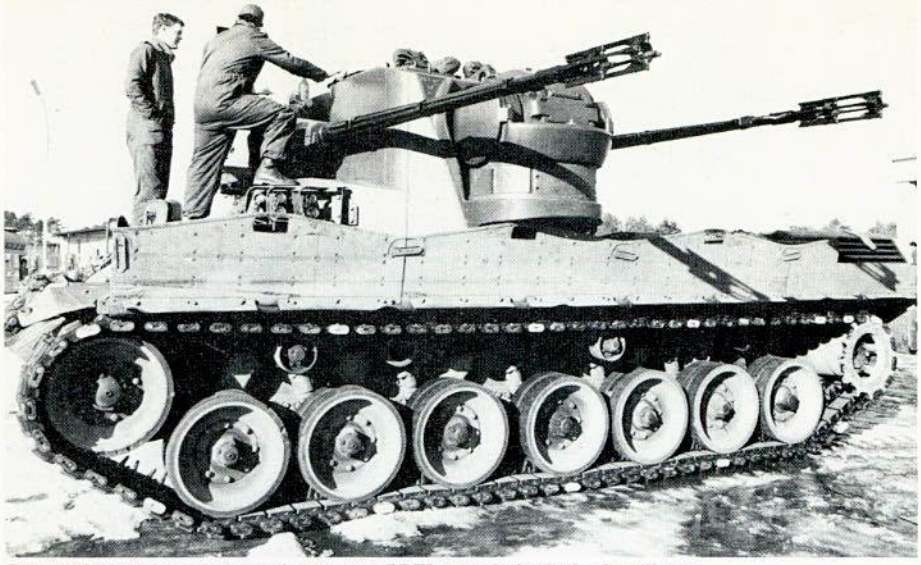

Dienstplichtigen aan 't werk aan een PRTL van de luchtdoelartillerie

ze te signaleren, de pakkans is simpelweg groter.
Als je de maatschappij in haar algemeenheid beziet, gebeurt hier niets onrustbarends. Neem het voetbalvandalisme. In Nederland gebeurt in het weekeinde van alles wat niet door de beugel kan. Het is niet zo dat het hier in Duitsland erger is. Alleen, zoals ik al heb gezegd, is hier de pakkans groter. Wanneer hier een conflict ontstaat tussen een groep Nederlanders en een groep Duitsers ligt de zaak anders. Ik heb het gevoel dat ik als gast in het buitenland zit en voor zo min mogelijk overlast moet zorgen."

Is het niet zo dat verveling onder de dienstplichtigen in Duitsland de oorzaak is?
„Je ziet in de maatschappij dat er een verschuiving heeft plaatsgevonden van actieve naar passieve vrije tijdsbesteding. Dat geldt ook voor de Nederlands dienstplichtigen in Duitsland, die een afspiegeling van de maatschappij zijn. Er is hier genoeg te doen. De mogelijkheden voor vrije tijdsbesteding zijn er. Alles kan, wat men maar wil. De verenigingen zijn er in de eerste plaats voor dienstplichtigen. Dat er alleen beroeps in de besturen zitten is goed voor de continuïteit van de verenigingen, maar dienstplichtigen zijn welkom. Ze komen niet. Ik ben niet zo lang geleden naar de

„Maar ze zijn passief, net als de doorsnee-Nederlander op dit moment."

ruitersportclub gegaan. Daar waren alle leden beroeps, zelfs een paar Duitsers waren lid. Dat kon natuurlijk niet. Ik heb gezegd dat ze dienstplichtigen moesten werven. Er zijn toen biljetten aangeplakt waarop aan dienstplichtigen werd gevraagd eens te komen kijken in de manege; ze konden een gratis proefritje maken. De opkomst was teleurstellend. Tijd hebben ze genoeg; er is bijna geen oefening waar een weekeinde in zit en de meeste activiteiten vinden 's avonds en in het weekeinde plaats. Maar ze zijn passief, net als de doorsnee-Nederlander op dit moment. Dat is jammer. Nu zijn we bezig met een onderzoek naar de behoefte van de dienstplichtigen. Als daaruit blijkt dat bijvoorbeeld voldoende mensen te kennen geven dat ze een sauna willen, dan komt er een sauna."

Wat vertelt u de dientsplichtigen als ze hier komen?
De generaal haalt een spiekbriefje tevoorschijn.
„Kijk, hier heb ik het puntsgewijs voor mezelf genoteerd. Als die jongens hier komen, wordt de eerste week een heel programma afgewerkt. Dan houd ik een inleidend praatje. Ik heet hen welkom en vertel wat er hier zoal gebeurt. Daar komen ook zaken aan de orde als alcohol, drugs, geweld in de krijgsmacht. Dat praatje besluit ik met de mededeling dat elke dienstplichtige met vragen of problemen naar mij toe kan komen. Er komt niemand."

Voorlichting

Het in Duitsland gelegerd zijn wordt niet onverdeeld als positief ervaren. Er staat weinig tegenover het feit dat iemand in Duitsland zijn dienstplicht vervult. De omstandigheden in Duitse kazernes zijn heel anders dan in Nederlandse. Zoals meermaals is gebleken kleven er nogal wat praktische bezwaren aan het verblijf in de BRD. En juist daaraan wordt bij de voorlichting van Defensie weinig aandacht besteed.

Dikwijls komt het voor dat men pas op het allerlaatste moment te horen krijgt dat men naar Duitsland wordt overgeplaatst. Al na enkele dagen komt de dienstplichtige per bus via Nunspeet (tegenwoordig 't Harde) en Zwolle bij zijn onderdeel in Duitsland aan: met geld voor amper een week, Nederlandse maaltijdbonnen (die ongeldig zijn in de BRD), te weinig kleren en ervan uitgaande dat hij over een dag of tien weer thuis zal zijn (want over het verlofsysteem worden de mooiste verhalen verteld). Niet iedereen krijgt het boekje 'Standplaats Duitsland' uitgereikt. Jongens die in Nederland nog door de Sociale Dienst of door een Bureau Individuele Hulpverlening worden behandeld, worden toch naar Duitsland gestuurd. Jongens komen op in een verlofperiode, zodat ze door niemand worden opgevangen. Deze situaties mogen natuurlijk niet voorkomen, doch zijn helaas aan de orde van de dag.

De hier geschetste moeilijkheden doen zich met name voor bij de INDAS-plaatsingen, d.w.z. de individuele plaatsingen. Bij de ONDAS-plaatsingen (de plaatsingen per groep) zijn deze problemen minder omvangrijk. Het blijkt dat een goede voorlichting helemaal niet zo moeilijk is. Een goede en leesbare brochure met de nodige praktische tips van Defensiezijde is noodzakelijk. Het huidige boekje 'Standplaats Duitsland' geniet veel te weinig bekendheid en is niet praktijkgericht van inhoud (Wat heeft de dienstplichtige aan voorlichting over emblemen en het stadspark van Zeven?). Een goede brochure moet er komen, die ruim van te voren wordt verspreid.

De AVNM geeft zelf een duidelijke Duitslandinformatiebrochure uit, die bij de opkomst wordt verspreid en voor iedereen verkrijgbaar is. De schoen blijft echter wringen bij de diverse opleidingscentra van waaruit wordt overgeplaatst naar Duitsland. Betere voorlichtingsbijeenkomsten, geleid door kundige en wel ingelichte mensen met Duitslandervaring, zijn wenselijk. Daarnaast moeten de dienstplichtigen ruim van tevoren weten dat zij naar Duitsland worden overgeplaatst. Een dergelijke beslissing, met vergaande gevolgen voor het sociale leven van de dienstplichtige, moet met de nodige zorgvuldigheid en waarborgen worden genomen. Een wat meer anticiperend beleid in deze zaken is noodzakelijk, zeker als men zich realiseert dat de helft van de dienstplichtige Duitslandgangers onvrijwillig gaat.

Michiel Hoogers

Denk door en neem een abonnement op EGO

EGO is het maandblad van de dienst humanistisch geestelijke verzorging bij de krijgsmacht. In dit blad verschijnen regelmatig artikelen over het leven en werken van mensen in de krijgsmacht, vraagstukken van oorlog en vrede, humanisme, politiek, sport, sexualiteit, natuurbehoud en milieubescherming, alsook over film, beeldende kunst, literatuur en popmuziek. Daarnaast zijn er een aantal vaste rubrieken, zoals Lezers schrijven, Geknipt voor u, Boekbesprekingen, Gedichten, Popplaten en de EGO-puzzle.
Er wordt geschreven in een kritische geest, met de bedoeling de lezers te stimuleren om vooral een eigen keuze te maken ten aanzien van allerlei persoonlijke en maatschappelijke vraagstukken. Eigen bijdragen en reakties van lezers zijn dan ook steeds van harte welkom. Iedere EGO-lezer(es) ontvangt ook automatisch in december een jaarboekje, dat elk jaar verschilt van inhoud en vormgeving.

Militairen krijgen EGO op aanvraag gratis toegezonden

en wie na z'n diensttijd een abonnement neemt (kost maar *f* 15,– p.j.) krijgt na opgave enkele jaarboekjes als **welkomstgeschenk.**
Schrijf een kaartje of bel naar:
Bureau Hoofdraadsman, Oranje Nassaulaan 71, 3708 GC Zeist, telefoon 03404-14436.

Verantwoording

De artikelen verschenen eerder in:

Thuis is echt ver weg...	EGO, januari 1987
Dienstplichtigen in Langemannshof	EGO, december 1983
Leven, wonen en werken in Seedorf	EGO, juni/december 1985
Raadsman in Seedorf en HMT Seedorf	EGO, maart 1984
Deutschland über alles?	Twintig, december 1986
Nederlandse dienstplichtigen houden stand in Duitsland	Appèl, februari 1987

De foto's zijn afkomstig van: AVNM, VVDM, Huub Golsteyn, Wim Heij, Rienk-Jan Huizinga en Jan Nauts.
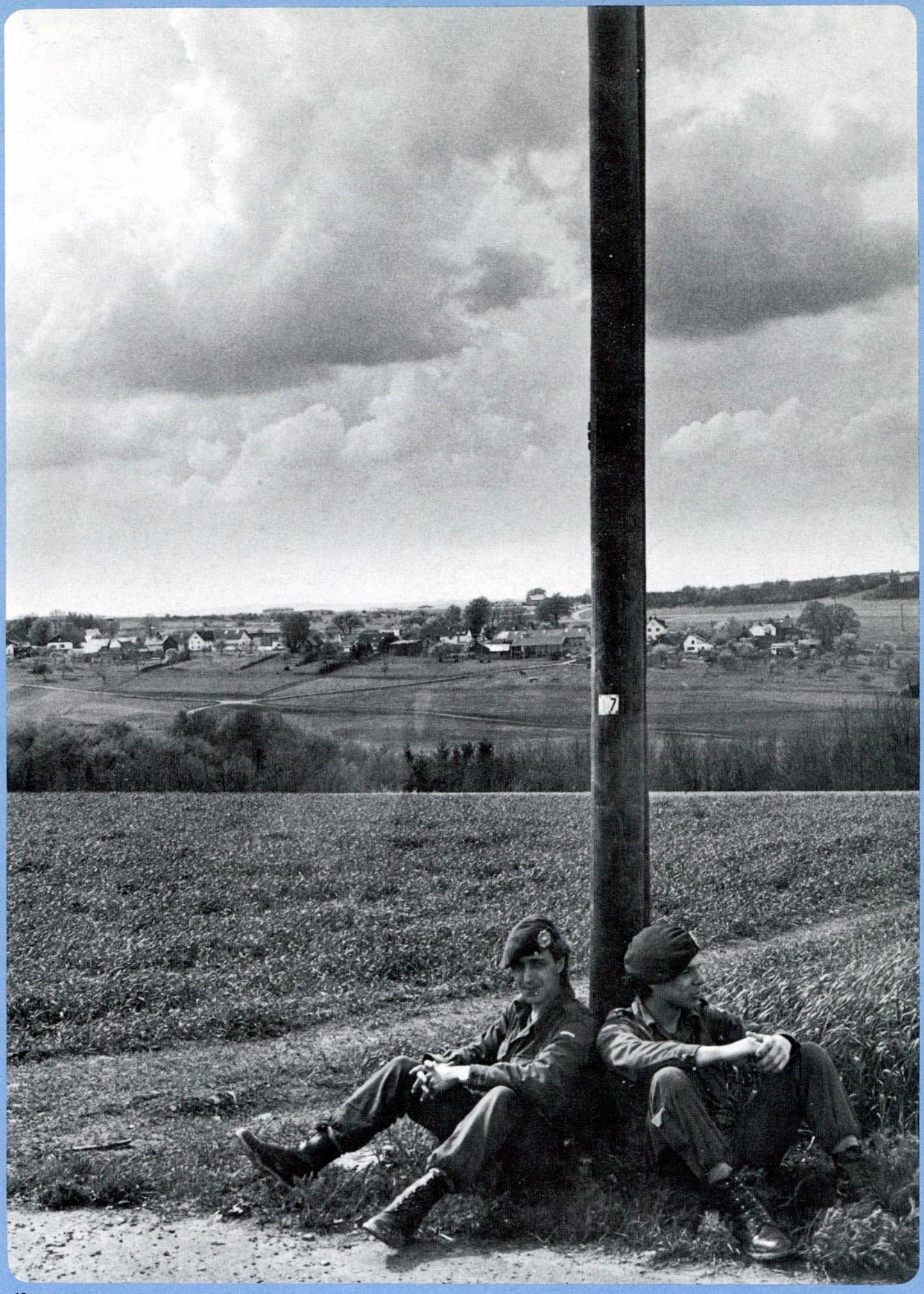
Samenstelling en vormgeving: Wim Heij en Frank Spoelstra.